

Martin Dojčár (ed.)

BEZPEČNÉ **spoločenstvo**

a prevencia rizikového správania

Martin Dojčár (ed.)

BEZPEČNÉ SPOLOČENSTVO A PREVENCIA RIZIKOVÉHO SPRÁVANIA

SAFE COMMUNITY AND PREVENTION OF RISKY BEHAVIOR

Zborník konferenčných príspevkov z rovnomennej vedecko-odbornej konferencie, ktorú organizovala Pedagogická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave v spolupráci s cirkevným odborom Ministerstva kultúry Slovenskej republiky 2. októbra 2025 na Trnavskej univerzite v Trnave.

Peer-reviewed conference proceedings from the conference organized by the Faculty of Education at Trnava University in Trnava, Slovakia, in cooperation with the Department of Religious Affairs of the Ministry of Culture of the Slovak Republic on October 2, 2025, at the Trnava University in Trnava.

**SPOLOČNOSŤ PRE ŠTÚDIUM SPIRITUALITY
2025**

Autori

Mgr. Nadežda Bero; Mgr. Kristína Blažeková, PhD.;
doc. PaedDr. Martin Dojčár, PhD.; Mgr. Lucia Grešková, PhD.;
Mgr. Matúš Grežo, PhD.; Mgr. Ing. Roman Horváth, PhD.;
Mgr. Peter Lengyel, PhD.; Mgr. Pavlína Meľuchová; Mgr. Jarmila Zsírosová

Zostavovateľ

doc. PaedDr. Martin Dojčár, PhD.

Recenzenti

Dr.h.c. prof. PhDr. Pavol Dancák, PhD.
dr hab. Marek Rembierz, prof. UŚ

Návrh a grafické spracovanie obálky

MgA. Štefan Blažo, PhD.

Tlač a knižárske spracovanie

TypoPress s.r.o., Košice-Myslava

Prvé vydanie.

Vydala Spoločnosť pre štúdium spirituality v Košiciach v roku 2025.

Počet strán 128

ISBN 978-80-974380-4-3 (print)

ISBN 978-80-974380-5-0 (online)

OBSAH

Martin Dojčár PREDHOVOR.....	5
<i>Foreword</i>	
Matúš Grežo IDENTIFIKÁCIA S POLITICKOU IDEOLÓGIOU A POLARIZÁCIA NÁZOROV NA SLOVENSKU.....	7
<i>Identification with Political Ideology and Opinion Polarization in Slovakia</i>	
Kristína Blažeková KEĎ VYCHOVÁVA ALGORITMUS: MANOSFÉRA A AKO NA ŇU V ŠKOLE	33
<i>Raised by Algorithm: Understanding the Manosphere and Responding in Schools</i>	
Roman Horváth RIZIKÁ A ILÚZIE UMELEJ INTELIGENCIE V ŠKOLSKOM PROSTREDÍ.....	57
<i>Risks and Illusions of Artificial Intelligence in the School Environment</i>	
Lucia Grešková RIZIKOVÉ SPOLOČENSTVÁ V KONTEXTE SPOLOČENSKÝCH KRÍZ A PREVENTÍVNEJ PRAXE	79
<i>Risk Communities in the Context of Societal Crises and Preventive Practice</i>	
Peter Lengyel PREVENENCIA JE NÁDEJOU NA LEPŠÍ PRÍBEH: HLADAJME SPÔSOBY AKO POMÔČŤ DEŤOM V DIGITÁLNOH SVETE.....	97
<i>Prevention as Hope for a Better Story: Exploring Ways to Support Children in the Digital World</i>	

Jarmila Zsírosová, Nadežda Bero

RADIKALIZÁCIA MLÁDEŽE A AKO JEJ PREDCHÁDZAŤ107

Youth Radicalization and Its Prevention

Pavína Meluchová

INFORMATIKA 2.0: ROZVOJ DIGITÁLNYCH ZRUČNOSTÍ ŽIAKOV

NIELEN NA INFORMATIKE.....117

Informatics 2.0: Development of Digital Skills

of Pupils Beyond CS Classes

PREDHOVOR

Foreword

Bezpečný priestor patrí medzi celospoločenské výzvy primárneho významu najmä v súvislosti s hrozbou rizikového správania populácie v jeho rôznych podobách a prejavoch. Spomedzi nich v slovenskej spoločnosti zvlášť rezonujú hrozby ideologizácie, názorovej polarizácie, radikalizácie či internetovej bezpečnosti populácie, zvlášť ohrozených skupín detí, mládeže a seniorov.

Dňa 2. októbra 2025 sa na Trnavskej univerzite v Trnave konala konferencia *Bezpečné spoločenstvo a prevencia rizikového správania*, ktorá reagovala na aktuálnosť tejto výzvy komplexným spôsobom tak, že prepojila prezentáciu najnovších výskumných zistení najmä z oblasti psychológie a sociológie s pôsobením profesionálov tohto zamerania a predstavila ich záujemcom o túto problematiku. Podujatie bolo zvlášť adresované pedagógom a profesionálom z pomáhajúcich profesií, rovnako ako študentom pedagogických a vychovávateľských študijných programov.

Konferencia sa uskutočnila pod organizačnou taktovkou katedry pedagogických štúdií Pedagogickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave a cirkevného odboru Ministerstva kultúry Slovenskej republiky ako desiaty spoločný konferenčný projekt oboch inštitúcií zastúpených docentom Martinom Dojčárom za Pedagogickú fakultu Trnavskej univerzity a doktorkou Luciou Greškovou za cirkevný odbor MK SR. Záštitu nad podujatím prevzalo Ministerstvo školstva, výskumu, vývoja a mládeže, ktoré na podujatí zastupovali štátny tajomník Róbert Zsembera a tajomníčka ministra, Dagmara Al-Khaldi Mičková. Záujem hostujúcej Trnavskej univerzity

v Trnave podieľať sa na riešení tejto spoločenskej výzvy deklaroval jej rektor, profesor Miloš Lichner tým, že udelil konferencii svoju záštitu.

Zborník *Bezpečné spoločenstvo a prevencia rizikového správania* je ďalším z plodov dlhodobej spolupráce medzi Pedagogickou fakultou Trnavskej univerzity v Trnave a cirkevným odborom Ministerstva kultúry Slovenskej republiky. Tradícia spolupráce medzi oboma verejnými inštitúciami je odrazom spoločenskej potreby po interdisciplinarite a transinštitucionálnom prístupe ku komplexnému riešeniu významných socio-kultúrnych výziev súčasnosti.

IDENTIFIKÁCIA S POLITICKOU IDEOLÓGIOU A POLARIZÁCIA NÁZOROV NA SLOVENSKU

*Identification with Political Ideology and Opinion Polarization
in Slovakia*

Abstract

The study examines the psychological mechanisms of ideological polarization in Slovakia. Its aim was to analyze how identification with an ideology (liberalism vs. conservatism) relates to perceived threat from the opposing group and to polarized attitudes on contentious topics. The research (N = 1008) showed that among liberally identified individuals, the relationship between ideological identification and attitudes was direct, whereas among conservatives it was mediated by perceived threat from liberals. Identification with liberalism was more strongly associated with polarized opinions than identification with conservatism, suggesting that liberal identity has a more coherent value structure and leads to more pronounced views, while the conservative group is psychologically more differentiated. Perceived threat from ideological opponents represents an important, though not universal, mechanism in the formation of polarized attitudes.

Keywords

Polarization, intergroup value protection, threat, defensive reactions.

Úvod

Polarizácia v súčasnosti predstavuje jeden zo zásadných spoločenských problémov západných krajín. V posledných rokoch sa v týchto krajinách čoraz častejšie objavujú prípady, v ktorých bežné názorové rozdiely často prerastá do hlbokých medziskupinových konfliktov založených na nepriateľstve a hostilité. Incidentsy s politickým či náboženským motívom – od útokov na verejných zhromaždeniach po násilie voči menšinám – poukazujú na to, že spoločenská polarizácia sa stáva nielen kultúrnym, ale aj bezpečnostným problémom. Podobné prípady možno pozorovať aj na Slovensku, kde tragické udalosti, ako streľba pred bratislavským podnikom Tepláreň v roku 2022 či atentát na premiéra Róberta Fica v roku 2023 odhalili, že polarizácia založená na ideologických nezhodách môže prerásť do extrémnych foriem agresie. Rastúca polarizácia sa navyše netýka len násillia, ale aj každodenných debát v mediálnom prostredí, ktoré často odhaľujú emocionálne nabitú reakcie presahujúce logickú argumentáciu a smerujúce k demonizácii oponenta.

V spoločenskom diskurze Slovenska polarizácia nadobúda osobitý charakter. Ideologické tábory tu nie sú len odrazom klasického delenia na „ľavicu“ a „pravicu“, ale často vyjadrujú hodnotové konflikty medzi liberálnym a konzervatívnym svetonázorom – teda medzi otvorenosťou voči zmenám a snahou o zachovanie morálneho a kultúrneho poriadku (Norris a Inglehart 2019). Táto dynamika sa prejavuje v postojových sporoch o LGBTQ+ práva, postojoch k cudzincom a utečencom, či zahranično-politickou orientáciou Slovenska, ktoré sa stali centrálnymi osami názorovej polarizácie slovenskej spoločnosti (Štětka a Mihelj 2024; Guasti a Bustikova 2023; Hajdu 2022).

V polarizujúcich témach sa príslušnosť k rôznym ideologickým skupinám často stáva zdrojom sociálnej identity, určujúcim spôsob, akým jednotlivci vnímajú svet, hodnotia morálne či kultúrne-etické dilemy a interpretujú správanie iných (Iyengar a Westwood

2015; Finkel *et al.* 2020). Riziko spočíva predovšetkým vtedy, keď v spoločnosti nastáva posun od názorových nesúhlasov k „obrane vlastnej skupinovej identity“, čo literatúra často označuje ako afektívna polarizácia alebo polarizácia založená na identite (Mason 2018; Druckman a Levendusky 2019). Táto forma polarizácie nevzniká preto, že ľudia majú odlišné názory, ale preto, že tieto názory sa spájajú s ich pocitom príslušnosti, hodnotami a identitou (Jost *et al.* 2009). Je preto nevyhnutné skúmať psychologické mechanizmy, ktoré vedú od názorových rozdielov k afektívnej polarizácii, kde sa skupiny začínajú vnímať nie ako oponenti, ale ako nepriatelia.

S cieľom pochopiť psychologické mechanizmy polarizácie medzi konzervatívne a liberálne identifikovanými ľuďmi sme v tejto štúdii skúmali, ako identifikácia s ideologickými rámcami liberalizmu a konzervativizmu súvisí s vnímanou hrozbou zo strany opačnej skupiny a s vyhranenými postojmi voči kľúčovým kultúrno-politickým témam na Slovensku. Ústredným teoretickým rámcom štúdie je tzv. *Integrated Value Protection Model* (IVPM) od van Zomeren a kol. (2024), ktorý chápe vnímanú hrozbu ako sprostredkujúci faktor medzi identitou a potrebou chrániť svoje hodnoty a presvedčenia. Cieľom tejto štúdie je overiť, či tento mechanizmus funguje aj v slovenskom kontexte, konkrétne pri identifikácii s konzervatívnymi a liberálnymi hodnotami. Skúmame, či vyššia identifikácia s ideológiou zvyšuje pocit hrozby voči ľuďom z opačného ideologického tábora a či tento pocit hrozby následne predikuje vyššiu názorovú polarizáciu na spoločensky polarizujúce témy.

1 Ideologická identita ako zdroj polarizácie

Problémy súvisiace s polarizáciou začínajú často vznikať vtedy, keď sa ideologické presvedčenia internalizujú ako súčasť osobnej identity, a tým začnú formovať spôsob, akým jednotlivci vníma-

jú seba a druhých (Devine 2015). Keď sa ideológia stáva súčasťou identity, hodnotové presvedčenia prestávajú byť len kognitívnymi úsudkami a nadobúdajú emocionálnu, morálnu a normatívnu povahu.

Výskumy ukazujú, že keď sa postoje premenia na morálne presvedčenia, stávajú sa takmer imúnne voči racionálnym protiargumentom. Skitka (2010) vo svojej teórii morálneho presvedčenia (angl. *moral conviction*) uvádza, že morálne zakorenené názory aktivujú silné emocionálne odpovede, ako je hnev či pohoršenie, a sú sprevádzané nízkou toleranciou k odlišným názorom. Keď sa ideológia stáva súčasťou identity, objavuje sa motivované usudzovanie (angl. *motivated reasoning*), prostredníctvom ktorého jedinici prijímajú, spracovávajú a interpretujú nové informácie tak, aby potvrdzovali ich existujúce presvedčenia. Taber a Lodge (2006) preukázali, že ľudia hodnotia dôkazy v prospech svojho postoja ako presvedčivejšie, kým nesúhlasné argumenty podrobujú prísnejšej kritike. Takéto selektívne spracovanie vedie k upevňovaniu názorov namiesto ich korekcie. Tento jav bol opakovane potvrdený aj v rámci tzv. *identity-protective cognition* (Kahan 2017), ktorá zdôrazňuje, že jednotlivci bránia svoju sociálnu identitu prostredníctvom selektívneho prijímania informácií – odmietajú poznatky, ktoré by mohli ohroziť hodnoty alebo status ich skupiny. Empirické štúdie navyše potvrdzujú, že silne ukotvená ideologická identita vedie k viac vyhraneným a rigidným až dogmatickým postojom (Lammers *et al.* 2017; Conway III *et al.* 2016).

2 Vnímaná hrozba ako ústredný faktor vysvetľujúci polarizáciu

Literatúra naznačuje, že jedným z kľúčových psychologických mechanizmov polarizácie je vnímaná hrozba. Ústredným modelom prezentovanej štúdie je model IVPF od van Zomeren a kol.

(2024). Ten poskytuje rámec, ktorý vysvetľuje, ako identifikácia s hodnotami a skupinovou príslušnosťou ovplyvňuje emocionálne a behaviorálne reakcie na skupiny opačných názorov, tzv. „outgroup“. Model vychádza z predpokladu, že jednotlivci majú základnú psychologickú potrebu zachovať svoju identitu a sociálne zakotvenie (angl. *social embeddedness*), čo im poskytuje pocit bezpečia a predvídateľnosti.

Podľa IVPM ľudia neustále sledujú správanie členov outgroup a hodnotia, či ohrozuje ich vlastné sociálne zakotvenie alebo hodnoty skupiny. Ak je správanie outgroup vnímané ako porušenie týchto hodnôt, vzniká pocit hrozby, ktorý aktivuje obranné mechanizmy. Týmto obrannými reakciami môžu byť hnev, potreba potrestať členov druhej skupiny, moralizovanie vlastných presvedčení, prehĺbenie identifikácie s vlastnou skupinou, alebo kolektívna akcia. Tieto reakcie však zvyčajne vyvolávajú zrkadlové odpovede na druhej strane, čím vzniká začarovaný kruh vzájomného ohrožovania. Každá skupina interpretuje obranné správanie tej druhej skupiny ako narušenie ich sociálneho zakotvenia, čím sa ďalej prehĺbuje medziskupinová hostilita (van Zomeren *et al.* 2024).

Naše chápanie tohto modelu rozširujeme o predpoklad, že defenzívne reakcie sa nemusia obmedzovať len na emocionálne alebo behaviorálne odpovede. Predpokladáme, že môžu viesť aj k vyhranenosti postojov a presvedčení – teda k zreteľnému posunu smerom k vyhranenejším pozíciám a názorom v spoločenských otázkach. Inými slovami, jedným z možných spôsobov, ako ľudia „bránia svoje hodnoty“, je upevnenie vlastných názorov.

3 Asymetria liberálnych a konzervatívnych mechanizmov

Hoci predošlé spomínané teoretické východiská naznačujú, že identifikácia s ideológiou a vnímaná hrozba sú podstatou polari-

zácie, literatúra taktiež naznačuje, že môžu mať rôznu dynamiku v rámci rôznych ideologických skupín (Federico a Malka 2018; Jost 2021). Zschirnt (2011) poukazuje na to, že konzervatívna identifikácia často vzniká ako reakcia na liberalizujúce spoločenské prúdy a na „ohrozenie“ tradičných hodnôt, ktoré sa v spoločnosti deje. Do veľkej miery sú tieto presvedčenia teda iba reakciou proti liberalizmu a jeho skupinám, ktoré ho reprezentujú. V súlade s týmto je široký súbor prác, ktoré vnímajú konzervativizmus ako súbor motivačných mechanizmov, ktoré uspokojujú viaceré epistemické a existenčné potreby, ako napr. potrebu istoty (Jost *et al.* 2003). Keď sú tieto hodnoty považované za ohrozené, konzervatívna identifikácia má tendenciu spustiť defenzívne procesy – posilnenie príslušnosti k vlastnej skupine, moralizovanie postojov a zachovanie status quo ako prostriedkov zvládania neistoty. Teória *Cultural Backlash* (Norris a Inglehart 2019) navyše dokumentuje vzostup konzervatívnych a autoritárskych postojov v mnohých západných demokraciách, pričom tento vzostup chápe ako reakciu na dlhotrvajúcu liberalizáciu a progresívne spoločenské zmeny. Norris a Inglehart (2019) argumentujú, že kultúrne zmeny (napr. v otázkach rodových práv, migrácie či multikulturalizmu) vyvolali spätnú reakciu u skupín, ktoré sa cítili marginalizované alebo ohrozené, čím sa posilnili konzervatívne a populistické prúdy.

Na druhej strane, liberálna identita sa podľa výskumov opiera o užší vnútorný hodnotový rámec a princípy v porovnaní s konzervatívnou identitou (Graham *et al.* 2009). Empirické zistenia zároveň ukazujú, že liberálni jedinci vo všeobecnosti prejavujú vyššiu toleranciu voči neistote, komplexite a odlišnosti, čo znižuje pravdepodobnosť, že spoločenské zmeny budú interpretovať ako existenčnú hrozbu (Jost *et al.* 2003; Carney *et al.* 2008; Thórisdóttir a Jost 2011). Na rozdiel od konzervatívne orientovaných jednotlivcov, ktorých presvedčenia častejšie plnia funkciu udržiavania istoty (Duckitt a Sibley 2016), liberálna orientácia je užšie spojená s otvorenosťou voči novým skúsenostiam, neistotám a sociálnej

rôznorodosti (Carney *et al.* 2008; Malka *et al.* 2014). Z hľadiska spracovania hrozieb to znamená, že liberálne orientovaní jednotlivci nemusia reagovať primárne defenzívne — hrozbu nevnímajú ako útok na svoje sociálne ukotvenie, ale skôr ako morálne zlyhanie spoločnosti, ktoré si vyžaduje hodnotovú reakciu.

Zo spomínaného je opodstatnené predpokladať, že u konzervatívne identifikovaných jednotlivcov prevládajú „reaktívne“ mechanizmy a za vyhranené postoje v rôznych polarizujúcich témach môže byť zodpovedný predovšetkým vnímaný pocit hrozby zo strany liberálne orientovaných ľudí. U liberálne orientovaných jednotlivcov však môžu prevládať „interné“ mechanizmy – liberálna identita môže súvisieť s viac vyhranenými názormi skôr priamo a nie prostredníctvom vnímaného pocitu hrozby. Aby sme tieto odlišné psychologické procesy overili, v našej práci skúmame, či a do akej miery pocit hrozby sprostredkuje vzťah medzi ideologickou identifikáciou a vyhranenými postojmi zvlášť u ľudí, ktorí sa identifikujú ako konzervatívci, respektíve liberáli.

4 Metódy

4.1 Vzorka a procedúry

Do výskumu sa zapojilo 1008 slovenských dospelých ľudí (53,1 % žien) vo veku 18 až 90 rokov ($M = 47.79$, $SD = 15.77$). Vzorka bola reprezentatívna vzhľadom na vek, pohlavie a regióny. Podrobné popisné charakteristiky vzorky vzhľadom na vek a vzdelanie sú uvedené v Tabuľke 1. Dáta boli zbierané v decembri 2024 prostredníctvom online dotazníka vytvoreného v prostredí *Qualtrics*.

Účastníci boli regrutovaní prostredníctvom výskumnej agentúry Talk Online Panel, ktorá využila svoj vlastný online panel respondentov podľa predom stanovených kritérií (reprezentatívnosť vzhľadom na vek, pohlavie, región). Účastníci za participáciu boli odmenení podľa interného systému odmeňovania agentúry. Dáta

boli zbierané anonymne, pričom všetci účastníci vopred poskytli informovaný súhlas so zapojením sa do štúdie. Po udelení súhlasu respondenti najprv vyplnili sociodemografické otázky, položky mapujúce ich identifikáciu s konzervatívnou ideológiou, liberálnou ideológiou, a následne otázky dopytujúce sa na vnímaný pocit hrozby zo strany konzervatívne/liberálne orientovaných ľudí. V poslednej časti participanti vyplnili položky mapujúce ich názory na tri spoločenské témy, ktoré sa javia ako polarizujúce slovenskú spoločnosť. Všetky položky boli prezentované v pevnom poradí bez náhodného striedania. Štúdia bola schválená Etickou komisiou Centra spoločenských a psychologických vied Slovenskej akadémie vied.

Tabuľka 1. Charakteristiky výskumnej vzorky

Premenná	Celá vzorka (N = 1008)	Muži (N = 473)	Ženy (N = 535)
Vek	47.79 (SD = 15.77)	48.25 (SD = 15.70)	47.38 (SD = 15.83)
Úroveň vzdelania			
Základné	1.7 %	2.1 %	1.3 %
Stredoškolské bez maturity	11.9 %	12.3 %	11.6 %
Stredoškolské s maturitou	43.9 %	44.4 %	43.6 %
Vysokoškolský bakalársky titul	7.4 %	4.0 %	10.5 %
Vysokoškolský magisterský titul	32.1 %	34.0 %	30.3 %
Vysokoškolský doktorát	3.0 %	3.2 %	2.8 %

4.2 Nástroje merania

Identifikácia s ideológiou. Identifikácia s ideológiou bola meraná adaptovanou verziou *Ideological Social Identity Scale* (Devine 2015), pôvodne vyvinutou na hodnotenie psychologického pripútania k ideologickým skupinám a jeho vplyvu na politické postoje a správanie. Škála bola upravená tak, aby reflektovala slovenský

kontext a zameranie na konzervatívnu a liberálnu ideológiu. Konkrétne, všetkých 6 položiek bolo administrovaných dvakrát, pričom prvá sada sa dopytovala na mieru identifikácie s konzervatívnou ideológiou (napr. *„Keď niekto kritizuje ľudí s konzervatívnym svetonázorom, pociťujem to ako osobný útok.“*) a druhá na mieru identifikácie s liberálnou ideológiou (napr. *„Úspechy liberálov sú mojimi úspechmi.“*). Respondenti hodnotili mieru súhlasu s jednotlivými tvrdeniami na 7-bodovej Likertovej škále (1 = „vôbec nesúhlasím“ až 7 = „úplne súhlasím“). Položky sa sústredili na vnímanú príslušnosť k ideologickej skupine, emocionálne pripútanie a význam ideologickej identity pre sebahodnotenie. Vyššie skóre indikovalo vyššiu identifikáciu participanta s konkrétnou ideológiou.

Vnímaný pocit hrozby. Vnímaný pocit hrozby bol hodnotený pomocou adaptovanej položky vychádzajúcej z *The Intercultural Threat Scale* (Ozer et al. 2021). Pre účely tejto štúdie bola položka upravená tak, aby reflektovala vnímanú hrozbu vyplývajúcu z ideologických rozdielov na Slovensku. Respondenti hodnotili svoj súhlas s dvomi tvrdeniami: *„Kvôli ľuďom s konzervatívnymi názormi sú slovenské mravy a hodnoty v ohrození“* a *„Kvôli ľuďom s liberálnymi názormi sú slovenské mravy a hodnoty v ohrození“*. Participanti odpovedali na 7-bodovej Likertovej škále (1 = „vôbec nesúhlasím“ až 7 = „úplne súhlasím“). Tento prístup umožňuje kvantifikovať percepciu hrozby vyplývajúcu z odlišných ideologických skupín. Vyššie skóre indikovalo vyšší vnímaný pocit hrozby z konkrétnej ideologickej skupiny.

Postoje voči polarizujúcim témam. Na meranie postojov voči polarizujúcim témam sme použili vlastne vytvorený súbor 12 položiek, ktoré sa týkajú troch špecifických sociopolitických a kultúrnych tém relevantných pre slovenský kontext – postoje voči LGBTQ+ komunite, postoje voči cudzincom a utečencom, a zahraničnopolitická orientácia Slovenska (viď Tabuľka 2). Vývoj tejto škály bol založený na prístupe, ktorý koncipovali Traberom et al.

(2023). Položky boli konštruované ako 7-bodová ordinálna škála s dvoma opačnými pólmi predstavujúcimi extrémne liberálne a konzervatívne postoje, pričom stredná hodnota reprezentovala nerozhodný postoj k danej téme. Zahrnutím opačných liberálnych a konzervatívnych pohľadov umožňuje škála identifikovať, do akej miery je postoj účastníka na konkrétnu tému vyhranený. Čím bližšie jednotlivec reagoval k týmto extrémnym opačným pólom, tým vyhranenejší bol jeho postoj. Z položiek reprezentujúcich konkrétnu tému sme počítali priemerné skóre. Vyššie skóre indikuje viac konzervatívny postoj a nízke skóre poukazuje na viac liberálny postoj.

Tabuľka 2. Položky merajúce postoje voči polarizujúcim témam

Postoje voči LGBTQ+ komunite	
Ľudia z LGBTQ+ komunity sú znevýhodňovaní a ich práva obmedzované a preto by štát mal prijímať opatrenia na ich zrovnoprávnenie.	Ľudia z LGBTQ+ komunity nie sú znevýhodňovaní a nemajú obmedzené práva. Štát by túto tému nemal riešiť.
Adopcie detí zo strany LGBTQ+ komunity by mali byť umožnené.	Adopcie detí zo strany LGBTQ+ komunity by mali byť zakázané.
Registrované partnerstvá pre ľudí s homosexuálnou orientáciou mali byť u nás už dávno schválené.	Štát by nemal prijať zákon o registrovaných partnerstvách pre homosexuálov.
Postoje voči cudzincom a utečencom	
Všetci utečenci z iných krajín, ktorí žiadajú na Slovensku o azyl, by mali byť prijímaní.	Nemali by sme prijímať žiadnych utečencov z iných krajín.
Bolo by správne /obohacujúce, ak by umelecká obec na Slovensku prezentovala aj kultúry iných krajín.	Umelecká obec na Slovensku by mala v prvom rade prezentovať našu kultúru
Slováci by mali mať na Slovensku lepšie príležitosti (pracovné, ekonomické) než cudzinci.	Slovensko by malo poskytovať rovnaké možnosti (pracovné, ekonomické) pre Slovákov aj pre cudzincov.

Cudzincom by sme mali dovoliť vyjadrovať ich vlastné kultúrne zvyky a tradície a mali by sme ich začleniť do našej slovenskej kultúry.	Mali by sme dohliadať na to, aby cudzinci prispôbovali svoje kultúrne zvyky a tradície životu Slovákov a my sme si tak zachovali našu kultúru.
--	--

Zahranično-politická orientácia Slovenska

V Rusko-Ukrajinskom konflikte by sme mali podporovať Ukrajinu a to všetkými dostupnými prostriedkami (vojensky, ekonomicky, humanitárne).	V Rusko-Ukrajinskom konflikte by sme nemali podporovať Ukrajinu žiadnymi prostriedkami (vojenskými, ekonomickými, humanitárnymi).
Slovensko by malo určite zostať členskou krajinou EÚ.	Slovensko by malo určite vystúpiť z EÚ.
Slovensko by malo určite zostať členskou krajinou NATO.	Slovensko by malo určite vystúpiť z NATO.
Slovensko by sa malo politicky orientovať a nadväzovať partnerské vzťahy iba so západnými krajinami (napr. USA, Nemecko, Francúzsko).	Slovensko by sa malo politicky orientovať a nadväzovať partnerské vzťahy iba s východnými krajinami (napr. Rusko, Čína).
Rusko je náš nepriateľ.	Rusko je náš spojenec.

5 Výsledky

5.1 Deskriptívna štatistika

Popisné štatistiky hlavných premenných sú uvedené v Tabuľke 3. Priemerné skóre identifikácie s liberálnou ideológiou bolo $M = 3.44$ ($SD = 1.23$), zatiaľ čo identifikácia s konzervatívnou ideológiou dosiahla $M = 3.77$ ($SD = 1.21$). Respondenti uvádzali mierne až stredný pocit hrozby zo strany opozičnej ideologickej skupiny, pričom pocit hrozby vyplývajúci z konzervatívnych postojov dosiahol priemer $M = 4.05$ ($SD = 1.90$) a z liberálnych postojov $M = 3.37$ ($SD = 1.55$). Priemerné hodnoty postojov k polarizujúcim témam naznačujú miernu tendenciu ku konzervatívnym názorom vo vzťahu k LGBTQ+ komunite ($M = 4.47$, $SD = 1.85$), zahraničnopolitickej orientácii Slovenska ($M = 3.49$, $SD = 1.68$) a cudzincom/utečencom ($M = 3.27$, $SD = 1.39$).

Tabuľka 3. Popisné štatistiky hlavných premenných

Premenná	M	Medián	SD	Minimum	Maximum	Šikmosť	Strmosť
Identifikácia s liberálnou ideológiou	3.44	3.67	1.23	1.00	7.00	-.14	-.29
Identifikácia s konzervatívnou ideológiou	3.77	4.00	1.21	1.00	7.00	-.06	.08
Pocit hrozby zo strany konzervatívcov	4.05	4.00	1.90	1.00	7.00	-.13	-1.03
Pocit hrozby zo strany liberálov	3.37	4.00	1.55	1.00	7.00	.16	-.55
Postoje LGBTQ+ komunity	4.47	4.67	1.85	1.00	7.00	-.26	-.97
Postoje k zahranično-politickej orientácii Slovenska	3.49	3.40	1.68	1.00	7.00	.28	-.84
Postoje k cudzincom a utečencom	3.27	3.25	1.39	1.00	7.00	.33	-.36

Poznámka: N = 1008; M = priemer; SD = štandardná odchýlka. Všetky premenné boli merané na 7-bodovej škále.

Korelácie medzi hlavnými premennými sú uvedené v Tabuľke 4. Vyššia identifikácia s liberálnou ideológiou bola silne negatívne korelovaná s vyhranenými konzervatívnymi postojmi voči LGBTQ+ komunite, silne negatívne korelovaná s názormi, že Slovensko by sa malo zahranično-politicky orientovať smerom k západným krajinám a taktiež stredne silne pozitívne korelovaná s otvoreným postojom voči cudzincom a utečencom. Naopak, identifikácia s konzervatívnou ideológiou ukázala mierne odlišný vzorec vzťahov s týmito tromi oblasťami postojov. Táto identifikácia ukázala pozitívny stredne silný vzťah s konzervatívnymi postojmi voči LGBTQ+ komunite, avšak v prípade zahranično-politickej orientácie a postojom k cudzincom a utečencom sa preukázali slabé vzťahy. Zaujímavým a nepredpokladaným zistením zároveň je, že identifikácia s liberálnou ideológiou silne súvisela s vyšším vnímaným pocitom hrozby zo strany konzervatívcov a naopak identifikácia s konzervatívnou ideológiou slabo súvisela s vyšším

vnímaným pocitom hrozby zo strany liberálov. Tieto zistenia ukazujú, že ľudia, ktorí sa identifikujú ako konzervatívci, vnímajú zo strany liberálov omnoho slabší pocit hrozby, než pociťujú liberálne identifikovaní jednotlivci zo strany konzervatívcov.

Tabuľka 4. Korelácie medzi hlavnými premennými

Premenná	1	2	3	4	5	6
1. Identifikácia s liberálnou ideológiou	—					
2. Identifikácia s konzervatívnou ideológiou	-.19***	—				
3. Pocit hrozby zo strany konzervatívcov	-.56***	.53***	—			
4. Pocit hrozby zo strany liberálov	.44***	-.25***	-.24***	—		
5. Postoje k LGBTQ+ komunite	-.53***	.41***	.64***	-.26***	—	
6. Postoje k zahranično-politickej orientácii Slovenska	-.49***	.28***	.60***	-.19***	.52***	—
7. Postoje k cudzincom a utečencom	.44***	-.26***	-.52***	.15***	-.54***	-.56***

Poznámka: * $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$.

5.2 Mediačné analýzy – identifikácia s liberalizmom ako prediktor

Na testovanie predpokladanej mediácie boli vykonané tri samostatné mediácie pre každú dimenziu postojov zvlášť (postoje k LGBTQ+ komunite, cudzinci a utečenci, zahraničnopolitická orientácia Slovenska) pomocou softvéru Jamovi jAMM modulu. Všetky modely zahŕňali identifikáciu s liberálnou ideológiou ako prediktor, pocit hrozby zo strany konzervatívcov ako mediátor a jednotlivé typy postojov ako výslednú premennú.

Výsledky pre postoj k LGBTQ+ komunite ukázali, že identifikácia s liberálnou ideológiou bola významne negatívne spojená s vyhranenými konzervatívnymi postojmi (priama cesta: $\beta = -.49$, $p < .001$). Nepriamy efekt prostredníctvom pocitu hrozby zo strany

konzervatívov nebol významný ($\beta = -.02$, $p = .077$). Pri postojoch k zahranično-politickej orientácii Slovenska bola priama cesta rovnako významná, s vyššou identifikáciou s liberalizmom klesala tendencia ľudí orientovať sa smerom na východné krajiny/vystúpiť z NATO alebo EÚ ($\beta = -.46$, $p < .001$), zatiaľ čo nepriamy efekt cez pocit hrozby nebol významný ($\beta < .00$, $p = .903$). Rovnaký vzorec sa prejavil aj pri postojoch k cudzincom a utečencom, kde priama cesta identifikácie s liberálnou ideológiou predikovala otvorený postoj ($\beta = .41$, $p < .001$), a nepriamy efekt cez pocit hrozby zo strany konzervatívov bol nesignifikantný ($\beta = -.01$, $p = .329$).

Celkovo tieto výsledky podporujú záver, že identifikácia s liberálnou ideológiou súvisí s vyhranenými postojmi ľudí ku všetkým trom sledovaným témam predovšetkým priamo, zatiaľ čo mediácia skrz pocit hrozby zo strany konzervatívov nebola preukázaná. Podrobné výsledky uvádzame v Tabuľke 5.

Tabuľka 5. Mediálne analýzy – identifikácia s liberalizmom

Typ efektu	Cesta	B	SE	95 % CI [dolný, horný]	β	z	p
Postoje voči LGBTQ+ komunite							
Nepriamy	ID_L $\Rightarrow$ Hrozba_K $\Rightarrow$ LGBTQ+	-.03	.02	-.07.00	-.02	-1.77	.077
Priamy	ID_L $\Rightarrow$ LGBTQ+	-.74	.04	-.83, -.66	-.49	-16.78	<.001
Celkový	ID_L $\Rightarrow$ LGBTQ+	-.78	.04	-.86, -.70	-.51	-19.43	<.001
Zahranično-politická orientácia Slovenska							
Nepriamy	ID_L $\Rightarrow$ Hrozba_K $\Rightarrow$ Orientácia	-.00	.02	-.04.03	-.00	-.12	.903
Priamy	ID_L $\Rightarrow$ Orientácia	-.63	.04	-.70, -.55	-.46	-15.58	<.001
Celkový	ID_L $\Rightarrow$ Orientácia	-.63	.04	-.70, -.56	-.46	-17.32	<.001
Postoje voči cudzincom a utečencom							
Nepriamy	ID_L $\Rightarrow$ Hrozba_K $\Rightarrow$ Cudzinci	-.01	.01	-.04.01	-.01	-.98	.329
Priamy	ID_L $\Rightarrow$ Cudzinci	.46	.03	.40.53	.41	13.74	<.001
Celkový	ID_L $\Rightarrow$ Cudzinci	.45	.03	.39.51	.40	14.74	<.001
Poznámka: ID_L – identifikácia s liberálnou orientáciou; Hrozba_K – vnímaná hrozba zo strany konzervatívov; LGBTQ+ – postoje voči LGBTQ+ komunite; Orientácia – postoje k zahranično-politickej orientácii Slovenska; Cudzinci – postoje voči cudzincom a utečencom.							

5.3 Mediačné analýzy – identifikácia s konzervativizmom ako prediktor

Analogicky sme realizovali tri samostatné mediácie pre identifikáciu s konzervativizmom a jednotlivými dimenziami postojov (LGBTQ+ komunita, cudzinci a utečenci, zahranično-politická orientácia Slovenska) s použitím Jamovi jAMM modulu. Identifikácia s konzervatívnou ideológiou bola zahrnutá ako prediktor, pocit hrozby zo strany liberálov ako mediátor a jednotlivé typy postojov ako výsledné premenné.

Výsledky pre postoje k LGBTQ+ komunite ukázali, že identifikácia s konzervatívnou ideológiou súvisela významne s viac konzervatívnymi postojmi v tejto téme a to ako priamo ($\beta = .1$, $p < .001$), tak aj nepriamo skrz pocit hrozby zo strany liberálov ($\beta = .31$, $p < .001$), pričom nepriamy efekt bol výrazne silnejší. Tieto zistenia naznačujú, že pocit hrozby zo strany liberálov medioval vzťah medzi konzervatívnou identifikáciou a vyhranenými konzervatívnymi postojmi k LGBTQ+ komunite.

Podobný vzorec sa prejavil pri zahranično-politickej orientácii Slovenska, kde nepriamy efekt cez pocit hrozby bol významný ($\beta = .32$, $p < .001$) a priama cesta bola slabá, ale taktiež štatisticky významná ($\beta = -.06$, $p = .047$). Identifikácia s konzervativizmom teda súvisí s názormi, že Slovensko by sa malo orientovať smerom k východným krajinám, pričom tento vzťah bol mediovaný vnímaným pocitom hrozby zo strany liberálov.

Pri postojoch k cudzincom a utečencom bol nepriamy mediačný vzťah skrz vnímaný pocit hrozby opäť významný ($\beta = -.24$, $p < .001$), zatiaľ čo priama cesta nebola významná ($\beta = -.01$, $p = .874$). Tieto výsledky naznačujú, že konzervatívna identifikácia súvisí s nižšou ochotou byť otvorený voči cudzincom a utečencom, pričom tento vzťah je plne sprostredkovaný vnímaným pocitom hrozby zo strany liberálov.

Tieto výsledky podporujú záver, že konzervatívna identifikácia vedie k vyhraneným postojom k sledovaným témam prevaž-

ne prostredníctvom pocitu hrozby zo strany liberálnych skupín, pričom veľkosť mediovaného efektu a významnosť priamej cesty sa líši podľa typu postojov. Podrobné výsledky mediačných analýz poskytuje Tabuľka 6.

Tabuľka 6. Mediačné analýzy – identifikácia s konzervativizmom

Typ efektu	Cesta	B	SE	95 % CI [dolný, horný]	β	z	p
Postoje voči LGBTQ+ komunite							
Nepriamy	ID_K $\Rightarrow$ Hrozba_L $\Rightarrow$ LGBTQ+	.47	.03	.40.53	.31	14.22	<.001
Priamy	ID_K $\Rightarrow$ LGBTQ+	.16	.04	.07.25	.10	3.67	<.001
Celkový	ID_K $\Rightarrow$ LGBTQ+	.60	.04	.52.69	.39	13.73	<.001
Zahranično-politická orientácia Slovenska							
Nepriamy	ID_K $\Rightarrow$ Hrozba_L $\Rightarrow$ Orientácia	.43	.03	.37.49	.32	14.13	<.001
Priamy	ID_K $\Rightarrow$ Orientácia	-.08	.04	-.16, -.00	-.06	-1.98	.047
Celkový	ID_K $\Rightarrow$ Orientácia	.33	.04	.25.41	.23	8.00	<.001
Postoje voči cudzincom a utečencom							
Nepriamy	ID_K $\Rightarrow$ Hrozba_L $\Rightarrow$ Cudzinci	-.27	.02	-.32, -.23	-.24	-11.75	<.001
Priamy	ID_K $\Rightarrow$ Cudzinci	-.01	.04	-.08.06	-.01	-.16	.874
Celkový	ID_K $\Rightarrow$ Cudzinci	-.26	.03	-.33, -.20	-.23	-7.89	<.001
Poznámka: ID_K – identifikácia s konzervatívnou orientáciou; Hrozba_L – vnímaná hrozba zo strany liberálov; LGBTQ+ – postoje voči LGBTQ+ komunite; Orientácia – postoje k zahranično-politickej orientácii Slovenska; Cudzinci – postoje voči cudzincom a utečencom.							

6 Diskusia

Výsledky tejto štúdie prinášajú dôležité poznatky o mechanizmoch, prostredníctvom ktorých môže rásť názorová polarizácia na Slovensku. Na základe rozšírenia modelu IVPM (van Zomeren *et al.* 2024) sme testovali, ako identifikácia s politickou ideológiou konzervativizmus, resp. liberalizmus, súvisí s vnímanou hrozbou zo strany opačnej skupiny a následne s vyhranenými postojmi v kultúrno-etických otázkach. Zistenia ukázali, že identifikácia

s ideológiou predstavuje kľúčový faktor formovania polarizovaných postojov, avšak mechanizmy tohto vzťahu sa líšia medzi liberálnou a konzervatívnou orientáciou. Štúdia odhalila predovšetkým dva zásadné a teoreticky významné vzorce, ktoré umožňujú hlbšie porozumieť psychologickým mechanizmom politickej polarizácie na Slovensku.

Odlišná koherencia konzervatívnej a liberálnej identifikácie

Naše zistenia naznačujú výraznú asymetriu medzi liberálnou a konzervatívnou identifikáciou, pokiaľ ide o vnímanú hrozbu a názorovú vyhranenosť. Liberálne identifikovaní respondenti vykazovali výrazne silnejší pocit hrozby zo strany konzervatívcov než naopak, pričom ich ideologická identifikácia podstatne silnejšie súvisela s vyhranenými postojmi v kultúrno-etických a spoločenských otázkach. V kontraste s tým sa konzervatívna identifikácia javila ako menej konzistentná a menej úzko prepojená s vyhranenými postojmi a taktiež slabšie súvisela s pocitom hrozby zo strany liberálov.

Tento vzorec zistení možno interpretovať v súlade s prácami, ktoré tvrdia, že konzervativizmus nie je homogénnym ideologickým rámcom, ale skôr zastrešuje rôzne motivačné základy a psychologické funkcie (Duckitt a Sibley 2010, 2016). Z perspektívy týchto prác konzervatívne presvedčenia často slúžia dvom základným psychologickým úlohám: (a) paliatívnej (regulačnej) funkcii, ktorá zmierňuje úzkosť, neistotu a potrebu kognitívnej stability v čase spoločenských zmien, a (b) hegemonickej (normatívno-poriadkovej) funkcii, ktorá upevňuje existenčné a sociálne hierarchie a môže podporovať snahy o udržanie či obnovenie status quo. Dôležité je, že časť konzervatívneho spektra si túto ideológiu „osvojuje“ ako nástroj na zvládanie neistoty, zatiaľ čo iná časť ju využíva na udržiavanie či posilňovanie sociálnej dominancie. Tieto dve odlišné formy zároveň vedú k odlišným presvedčeniam ohľadom rôznych spoločenských či kultúrno-etických tém – palia-

tívne orientovaný konzervativizmus v porovnaní s hegemonickým súvisí s miernejšími svetonázormi (napríklad pozitívnymi postojmi voči migrantom), čo potvrdzuje ako zahraničný (Verkuyten *et al.* 2022), tak aj domáci výskum (Grežo *et al.* 2024). Možno teda interpretovať, že konzervativizmus predstavuje pluralitnú a vnútornú diferencovanú ideológiu, ktorá sa u jednotlivcov prejavuje rôznymi psychologickými funkciami a preto identifikácia s touto ideológiou súvisela s menej vyhranenými názormi na polarizujúce témy. Naproti tomu, výsledky pre liberálne orientovaných účastníkov naznačujú vyššiu ideologickú koherenciu - ich postoje boli konzistentne v súlade s hodnotami liberalizmu, čo poukazuje na silnejšie a rigidnejšie ukotvenie v spoločnom hodnotovom rámci a vyššiu vnútornú konzistenciu liberálnej identity.

Pocit hrozby ako mediátor medzi ideologickou identifikáciou a názormi na polarizujúce témy

Druhý kľúčový vzorec, ktorý poskytla táto štúdia, sa týka rozdielného mechanizmu medzi identifikáciou s ideológiou, pocitom hrozby a názormi na polarizujúce témy u liberálov a konzervatívcov. U liberálov sa preukázal priamy vzťah medzi identifikáciou a vyhranenými názormi, pričom k mediácii prostredníctvom pocítovanej hrozby nedochádzalo. To naznačuje, že liberálne postoje súvisia primárne vnútornou identifikáciou a hodnotovým presvedčením, nie reaktívnou odpoveďou na vnímanú hrozbu. Inými slovami, ľudia, ktorí sa identifikujú ako liberáli, svoje názory pravdepodobne neadaptujú ako obrannú reakciu, ale priamo v dôsledku ich ideologického sebaopätia.

Naopak, u konzervatívne orientovaných jednotlivcov sa vo všetkých troch oblastiach (postoje k LGBTQ+, cudzincom a utečencom, a zahranično-politickej orientácii Slovenska) potvrdil nepriamy efekt cez pocit hrozby, čo poukazuje na odlišný psychologický mechanizmus. V súlade s modelom IVP (van Zomeren *et al.* 2024) možno tieto nepriame vzťahy chápať ako prejav de-

defenzívnej reakcie na ohrozenie sociálneho zakotvenia (angl. *social embeddedness*). Keď konzervatívne orientovaní jednotlivci vnímajú spoločenské zmeny ako ohrozenie svojich hodnôt a identity, reagujú posilnením svojich ideologických presvedčení a vyhranenějšími postojmi. Tento proces odráža obrannú motiváciu chrániť hodnoty a sociálny poriadok, ktoré sú ústrednými prvkami konzervatívneho myslenia.

Takáto interpretácia je v zhode aj s teóriou *Cultural Backlash* (Norris a Inglehart 2019), podľa ktorej aktuálny nárast konzervatívnych a autoritárskych postojov v západných civilizáciách predstavuje reakciu na liberalizujúce a progresívne spoločenské zmeny v oblasti kultúry, morálky a politiky. Tieto zmeny môžu byť konzervatívne orientovanými jednotlivcami vnímané ako útok na tradičné hodnoty a spoločenské štruktúry, čo následne vyvoláva obranné posilnenie ideologických pozícií. V tomto zmysle možno vyhranené postoje konzervatívne identifikovaných jednotlivcov chápať ako psychologický mechanizmus zachovávaní sociálnej identity a stability v meniacom sa hodnotovom prostredí.

Teoretické a praktické prínosy štúdie

Naša štúdia poskytuje niekoľko prínosov na teoretickej aj praktickej úrovni. Teoreticky rozširuje model IVP (van Zomeren *et al.* 2024) o nový pohľad na mechanizmy polarizácie medzi liberálmi a konzervatívami, čím prispieva k hlbšiemu pochopeniu psychologických procesov, ktoré vedú k ideologickej polarizácii. Van Zomeren *et al.* (2024) identifikujú vo svojom modeli päť špecifických defenzívnych reakcií, na ohrozenie svojich hodnôt-hnev, potreba potrestania, zvýšenie identifikácie s vlastnou skupinou, moralizovanie svojich postojov, a kolektívna akcia. Naša štúdia rozširuje tento zoznam a poukazuje, že pri ohrození vlastných hodnôt môže dochádzať aj k väčšiemu vyhraneniu/utvrdeniu názorov na témy, ktoré polarizujú spoločnosť, čo na kolektívnej úrovni môže viesť k väčšej názorovej polarizácii v spoločnosti.

V praktickej rovine naše zistenia naznačujú, že intervencie alebo diskusie zamerané na zmiernenie polarizácie by mali byť prispôbené špecifickým psychologickým mechanizmom jednotlivých skupín. Kým u liberálne identifikovaných jednotlivcov môže byť efektívnejšie v diskusii podporovať hodnotovú reflektovanosť prostredníctvom empatie voči druhej skupine (Muradova a Arceneaux 2022), u konzervatívne identifikovaných ľudí by mohlo byť efektívnejšie zamerať sa na zmiernenie vnímaného ohrozenia, zvýšenie bezpečia sociálnej identity a facilitovanie dialógu naprieč ideologickými hranicami.

Limity štúdie a návrhy na budúci výskum

Prezentovaná štúdia prirodzene obsahuje niekoľko limitov. Po prvé, vo výskume sme využili prierezový dizajn, čo obmedzuje možnosť vyvodzovania kauzálnych záverov. Napriek tomu, že využitý teoretický model IVPM naznačuje, že pocit hrozby sprostredkúva vzťah medzi ideologickou identifikáciou a postojmi, z našich zistení nemožno vylúčiť aj opačný smer, teda že práve extrémnejšie postoje môžu spätne posilňovať vnímanú hrozbu alebo prehľbovať ideologickú identifikáciu. Budúci výskum by preto mal využiť longitudinálne alebo experimentálny dizajn, ktoré by umožnili preskúmať dynamiku týchto vzťahov v čase a overiť ich kauzálne smerovanie.

Po druhé, v modeli neboli zahrnuté kľúčové osobnostné a hodnotové premenné, ktoré súvisia s ideologickými presvedčeniami a môžu významne zasahovať do sledovaných vzťahov. Medzi takéto premenné patria najmä pravicové a ľavicové autoritárstvo, sociálna dominancia, prípadne dogmatizmus či intelektuálna pokora. Tieto konštrukty by mohli pomôcť rozlíšiť, či sú vyhranené postoje skutočne dôsledkom silnej identifikácie s ideológiou, alebo skôr odrazom širších osobnostných dispozícií a systémov presvedčení. Budúce výskumy by preto mali tieto premenné systematicky zahrnúť ako moderátory alebo kovariáty, aby bolo možné lepšie odlíšiť

ideologickú identifikáciu od týchto užšie prepojených psychologických konštruktov.

Po tretie, hoci náš model vychádzal z teoreticky robustného IVPM rámca (van Zomeren *et al.* 2024), jeho validitu v slovenskom prostredí môžu ovplyvňovať špecifiká súvisiace s našim politickým systémom. Polarizácia sa totiž formuje odlišne v dvojstranických a viacstranických kontextoch – zatiaľ čo v dvojstranických systémoch (napr. USA) má často podobu jasného konfliktu medzi dvoma blokmi, vo viacstranických systémoch je rozptýlená medzi viaceré ideologické prúdy a skupiny. Ako ukazujú výskumy (Reiljan 2020; Knudsen 2021; Wagner 2021), v týchto podmienkach má polarizácia odlišnú štruktúru aj intenzitu. Budúci výskum by preto mal porovnať krajiny s rôznymi volebnými systémami, aby ukázal, ako typ stranického usporiadania ovplyvňuje vzťah medzi ideologickou identifikáciou, pocitom hrozby a polarizáciou názorov.

Záver

Naše zistenia poukazujú na to, že politická polarizácia na Slovensku má odlišné psychologické korene na opačných stranách ideologického spektra. Zatiaľ čo liberálna polarizácia sa javí ako dôsledok hodnotovej konzistencie a identity zakotvenej v princípoch rovnosti a autonómie, konzervatívna polarizácia je skôr reaktívnou odpoveďou na vnímané spoločenské hrozby a snahou zachovať status quo. Tieto rozdielne motívy naznačujú, že liberálne a konzervatívne presvedčenia nepredstavujú len protikladné ideológie, ale aj odlišné spôsoby, akými jednotlivci psychologicky reagujú na spoločenské zmeny. Porozumenie tejto asymetrie môže byť kľúčom k zmierňovaniu polarizácie a k hľadaniu mostov medzi hodnotovo vzdialenými skupinami.

Grantová podpora

Táto štúdia bola podporená Agentúrou na podporu výskumu a vývoja prostredníctvom finančnej podpory č. APVV-23-0127 *Polarizovaná spoločnosť: Od politickej orientácie k ochrane morálnych hodnôt* a agentúrou VEGA v rámci výskumného projektu č. 2/0030/24 *Nedôverčivá mentalita a nenormatívne správanie: Od vnímania sociálnej reality k porušovaniu sociálnych noriem*.

Bibliografia

- Carney, Dana R., John T. Jost, Samuel D. Gosling, and Jeff Potter. 2008. „The Secret Lives of Liberals and Conservatives: Personality Profiles, Interaction Styles, and the Things They Leave Behind.“ *Political Psychology* 29 (6): 807–40. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9221.2008.00668.x>.
- Conway III, Lucian G., Laura J. Gornick, Sarah C. Houck, Casey Anderson, Joshua Stockert, Daniel Sessoms, and Kathryn McCue. 2016. „Are Conservatives Really More Simple-Minded than Liberals? The Domain Specificity of Complex Thinking.“ *Political Psychology* 37 (6): 777–98. <https://doi.org/10.1111/pops.12304>.
- Devine, Christopher J. 2015. „Ideological Social Identity: Psychological Attachment to Ideological In-Groups as a Political Phenomenon and a Behavioral Influence.“ *Political Behavior* 37 (3): 509–35. <https://doi.org/10.1007/s11109-014-9280-6>.
- Druckman, James N., and Matthew S. Levendusky. 2019. „What Do We Measure When We Measure Affective Polarization?“ *Public Opinion Quarterly* 83 (1): 114–22. <https://doi.org/10.1093/poq/nfz003>.
- Duckitt, John, and Chris G. Sibley. 2010. „Personality, Ideology, Prejudice, and Politics: A Dual-Process Motivational Model.“ *Journal of Personality* 78 (6): 1861–94. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.2010.00672.x>.
- Duckitt, John, and Chris G. Sibley. 2016. „The Dual Process Motivational Model of Ideology and Prejudice.“ In *The Cambridge Handbook of the Psychology of Prejudice*, edited by Chris G. Sibley and Fiona K. Barlow, 188–221. Cambridge: Cambridge University Press.

- Federico, Christopher M., and Ariel Malka. 2018. „The Contingent, Contextual Nature of the Relationship between Needs for Security and Certainty and Political Preferences: Evidence and Implications.“ *Political Psychology* 39 (S1): 3–48. <https://doi.org/10.1111/pops.12477>.
- Finkel, Eli J., Christopher A. Bail, Mina Cikara, Peter H. Ditto, Shanto Iyengar, Samara Klar, (...) and James N. Druckman. 2020. „Political Sectarianism in America.“ *Science* 370 (6516): 533–36. <https://doi.org/10.1126/science.abe1715>.
- Graham, Jesse, Jonathan Haidt, and Brian A. Nosek. 2009. „Liberals and Conservatives Rely on Different Sets of Moral Foundations.“ *Journal of Personality and Social Psychology* 96 (5): 1029–46.
- Grežo, Matúš, Marek Adamus, and Jana Tencerová. 2024. „Palliative and Hegemonic Dimensions of Conservatism: The Mitigating Role of Institutional Trust in Shaping Attitudes toward Migrants and Migration Policy Preferences.“ *Frontiers in Psychology* 15: 1308990. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2024.1308990>.
- Guasti, Petra, and Lenka Bustikova. 2023. „Varieties of Illiberal Backlash in Central Europe.“ *Problems of Post-Communism* 70 (2): 130–42. <https://doi.org/10.1080/10758216.2022.2156889>.
- Hajdu, Daniel. 2022. *GLOBSEC Trends 2022: Slovakia*. Bratislava: GLOBSEC. <https://www.globsec.org/what-we-do/publications/globsec-trends-2022-slovakia>.
- Iyengar, Shanto, and Sean J. Westwood. 2015. „Fear and Loathing across Party Lines: New Evidence on Group Polarization.“ *American Journal of Political Science* 59 (3): 690–707. <https://doi.org/10.1111/ajps.12152>.
- Jost, John T. 2021. *Left and Right: The Psychological Significance of a Political Distinction*. New York: Oxford University Press.
- Jost, John T., Christopher M. Federico, and Jaime L. Napier. 2009. „Political Ideology: Its Structure, Functions, and Elective Affinities.“ *Annual Review of Psychology* 60 (1): 307–37. <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.60.110707.163600>.
- Jost, John T., Jack Glaser, Arie W. Kruglanski, and Frank J. Sulloway. 2003. „Political Conservatism as Motivated Social Cognition.“ *Psychological Bulletin* 129 (3): 339–75. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.129.3.339>.

- Kahan, Dan M. 2017. *Misconceptions, Misinformation, and the Logic of Identity-Protective Cognition*. Cultural Cognition Project Working Paper Series No. 164; Yale Law School, Public Law Research Paper No. 605; Yale Law & Economics Research Paper No. 575. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2973067>.
- Knudsen, Erik. 2021. „Affective Polarization in Multiparty Systems? Comparing Affective Polarization towards Voters and Parties in Norway and the United States.“ *Scandinavian Political Studies* 44 (1): 34–44. <https://doi.org/10.1111/1467-9477.12186>.
- Lammers, Joris, Alexander Koch, Peter Conway, and Mark J. Brandt. 2017. „The Political Domain Appears Simpler to the Politically Extreme than to Political Moderates.“ *Social Psychological and Personality Science* 8 (6): 612–22. <https://doi.org/10.1177/1948550616678456>.
- Malka, Ariel, Christopher J. Soto, Michael Inzlicht, and Yphtach Lelkes. 2014. „Do Needs for Security and Certainty Predict Cultural and Economic Conservatism? A Cross-National Analysis.“ *Journal of Personality and Social Psychology* 106 (6): 1031–51. <https://doi.org/10.1037/a0036170>.
- Mason, Lilliana. 2018. „Ideologues without Issues: The Polarizing Consequences of Ideological Identities.“ *Public Opinion Quarterly* 82 (S1): 866–87. <https://doi.org/10.1093/poq/nfy005>.
- Muradova, Lala, and Kevin Arceneaux. 2022. „Reflective Political Reasoning: Political Disagreement and Empathy.“ *European Journal of Political Research* 61 (3): 740–61. <https://doi.org/10.1111/1475-6765.12490>.
- Norris, Pippa, and Ronald Inglehart. 2019. *Cultural Backlash: Trump, Brexit, and Authoritarian Populism*. Cambridge: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/9781108595841>.
- Ozer, Simon, Jonas R. Kunst, and Seth J. Schwartz. 2021. „Investigating Direct and Indirect Globalization-Based Acculturation.“ *International Journal of Intercultural Relations* 84: 155–67. <https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2021.07.012>.
- Reiljan, Andres. 2020. „‘Fear and Loathing across Party Lines’ (Also) in Europe: Affective Polarisation in European Party Systems.“ *European Journal of Political Research* 59 (2): 376–96. <https://doi.org/10.1111/1475-6765.12351>.

- Skitka, Linda J. 2010. „The Psychology of Moral Conviction.“ *Social and Personality Psychology Compass* 4 (4): 267–81. <https://doi.org/10.1111/j.1751-9004.2010.00254.x>.
- Štětka, Václav, and Sabina Mihelj. 2024. *The Illiberal Public Sphere: Media in Polarized Societies*. Cham: Springer Nature. <https://library.oapen.org/handle/20.500.12657/90888>.
- Taber, Charles S., and Milton Lodge. 2006. „Motivated Skepticism in the Evaluation of Political Beliefs.“ *American Journal of Political Science* 50 (3): 755–69. <https://doi.org/10.1111/j.1540-5907.2006.00214.x>.
- Thórisdóttir, Hulda, and John T. Jost. 2011. „Motivated Closed-Mindedness Mediates the Effect of Threat on Political Conservatism.“ *Political Psychology* 32 (5): 785–811. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9221.2011.00840.x>.
- Traber, Denise, Lukas F. Stoetzer, and Tobias Burri. 2023. „Group-Based Public Opinion Polarisation in Multi-Party Systems.“ *West European Politics* 46 (4): 652–77. <https://doi.org/10.1080/01402382.2022.2110376>.
- van Zomeren, Martijn, Chiara d'Amore, Ilja L. Pauls, Eva Shuman, and Adriana Leal. 2024. „The Intergroup Value Protection Model: A Theoretically Integrative and Dynamic Approach to Intergroup Conflict Escalation in Democratic Societies.“ *Personality and Social Psychology Review* 28 (2): 225–48. <https://doi.org/10.1177/10888683231192120>.
- Verkuyten, Maykel, Richard Kollar, Jennifer Gale, and Kumar Yogeeswaran. 2022. „Right-Wing Political Orientation, National Identification and the Acceptance of Immigrants and Minorities.“ *Personality and Individual Differences* 184: 111217. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2021.111217>.
- Wagner, Markus. 2021. „Affective Polarization in Multiparty Systems.“ *Electoral Studies* 69: 102199. <https://doi.org/10.1016/j.electstud.2020.102199>.
- Zschrnt, Simon. 2011. „The Origins and Meaning of Liberal/Conservative Self-Identifications Revisited.“ *Political Behavior* 33 (4): 685–701. <https://doi.org/10.1007/s11109-010-9145-6>.

Mgr. Matúš Grežo, PhD.

Slovenská akadémia vied

Ústav experimentálnej psychológie

Centrum spoločenských a psychologických vied

E-mail: matus.grezo@savba.sk

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-3537-2862>

KEĎ VYCHOVÁVA ALGORITMUS: MANOSFÉRA A AKO NA ŇU V ŠKOLE

Raised by Algorithm:

Understanding the Manosphere and Responding in Schools

Abstract

Social media algorithms increasingly shape the upbringing of adolescents. Many boys and young men encounter narratives about masculinity, identity and relationships online, often unintentionally. These pathways can lead into the manosphere – a network characterized by misogyny, anti-feminist discourse and ideological radicalization. This paper explores the mechanisms and narratives of the manosphere, its influence on boys and its broader implications for girls. It also offers practical approaches for educators to address this issue in classrooms and to help young people identify and critically assess manipulative online content before it becomes normalized.

Keywords

Algorithms, manosphere, online misogyny, influencers, media and information literacy.

Úvod

Výchovno-vzdelávací proces dnes prebieha v prostredí, ktoré sa v posledných desaťročiach zásadne mení pod vplyvom rôznych faktorov, zvlášť však digitálnych technológií a nových foriem komunikácie. Učiteľstvo a práca s mládežou tak stojí pred permanent-

nou výzvou sledovať aktuálne trendy, platformy a obsah, ktorému sú mladí ľudia na dennej báze vystavovaní. Virtuálne prostredie sa stalo priestorom nielen pre udržiavanie sociálnych interakcií, ale aj miestom, kde sa formujú hodnoty, postoje či identity mladých. Súčasťou online priestoru sú však okrem mnohých rýchlo dostupných, faktických a užitočných informácií i také obsahy, ktoré – za predpokladu, že ich mladí ľudia konzumujú bez konfrontácie s inými názormi a pohľadmi – môžu byť skôr škodlivými a mať negatívny vplyv (nielen) na ich socio-emocionálny vývin. Jedným z takýchto potenciálne škodlivých online fenoménov je i tzv. *manosféra* a jej hlavní predstavitelia, tzv. *manfluenceri*, ktorí častokrát šíria nenávistné, antifeministické a mizogýnné obsahy a ktorí sú populárni najmä u dospievajúcich mužov. K týmto obsahom sa v online prostredí mladí ľudia dostávajú častokrát i bez toho, aby ich cielene vyhľadávali a to vďaka algoritmom sociálnych sietí. Ich popularita, témy a názory, ktoré šíria, predstavujú novú výzvu pre oblasť vzdelávania o témach mediálnej a informačnej gramotnosti, ako aj pre pedagogickú prax orientovanú na prevenciu nenávistných prejavov a radikalizácie v online prostredí.

1 Manosféra a mizogýnia v online prostredí

Termín *manosféra* vznikol podľa Buntzenovej (2023, 4) z potreby pomenovať širší ekosystém existujúcich online komúní, fór, blogov, podcastov a influencerov, ktoré sa zaoberajú témami maskulinity, vzťahov, randenia, rodových politík a sebarozvoja. Prostredníctvom týchto rôznorodých kanálov sa mladí ľudia stretávajú s obsahmi, ktoré v sebe často nesú odkaz o tom, ako sa mení svet, predovšetkým úloha mužov v ňom a rodové roly celkovo (equimundo.com). Viacerí odborníci a zdroje (napr. Buntzen 2023; Sugiura 2021; Ging 2019) sa zhodujú na tom, že *manosféra* je neodmysliteľne spojená s propagáciou nenávistných, anti-femi-

nistických a mizogýnnych posolstiev. Mizogýnne online obsahy sú podľa Buntzenovej (2023, 8) charakteristické manifestovaním hlbokých vnútorných predsudkov voči ženám a marginalizovaným rodovým identitám, veľmi úzko sa tiež prepájajú s rasizmom, anti-semitizmom, islamofóbiou či nenávisťou voči LGBTQI+ komunite. Zakladajú si na udržaní patriarchálnej spoločnosti, dodržiavaní „rodových noriem“ a nezriedka schvaľujú i násilie, v prípade, že by toto dodržiavanie bolo ohrozené. Suigura (2021) v tejto súvislosti tiež tvrdí, že témou rozšírenou naprieč manosférou je **mizandria**, t.j. že muži sami seba vnímajú ako obeť sveta, ktorý je nespravodlivo naklonený ženám.

Samotní muži, ktorí pravidelne sledujú zdroje z prostredia manosféry však podľa aktuálnej štúdie britského Ofcomu (2025, 19) považujú nálepku manosféry za príliš negatívnu a nesúhlasia s tým, že ide o vyslovene mizogýnný priestor. Obsah a názory v prostredí týchto komunít sa podľa spomínanej štúdie pohybujú na širokej škále, od mainstreamových názorov („muži by mali pracovať na svojom mentálnom zdraví, aby boli dobrými partnermi a manželmi“, tieto názory je možné nájsť v sebarozvojových komunitách), až po názory extrémneho charakteru („ženy sú na tom mentálne prirodzene horšie ako muži“ – takéto názory sa bežne vyskytujú v komunitách *incelov*).

2 Subkultúry manosféry

Ako vyplýva z textu vyššie, v súčasnosti dominuje vedecký konsenzus v tom, že manosféra má ďaleko od nejakej ucelenej komunity či ideológie, ide skôr o fragmentovanú sieť online subkultúr, ktoré majú často veľmi odlišné názory, hodnoty a perspektívy. V slovenskom prostredí sa v poslednom období diskutuje najmä o komunite tzv. *incelov*, je však dôležité poznamenať, že zďaleka nie sú jedinou skupinou, ktorá v prostredí manosféry existuje. Pre

bližšiu predstavu o týchto subkultúrach uvádzame tie, s ktorými je možné sa v prostredí manoféry stretnúť najčastejšie:

- **aktivisti za mužské práva (Men's Rights Activists – MRA)** – sústredia sa na vnímanú diskrimináciu mužov, často ju kombinujú s hostilitou smerom k ženským otázkam;
- **komunita „baličov“ (Pick-Up Artists – PUA)** – ponúkajú rady, ako randiť so ženami, ktoré sú však často založené na manipulácii a kontrole;
- **muži idúci vlastnou cestou (Men Going Their Own Way – MGTOW)** – tvrdia, že sa vyhýbajú vzťahom so ženami, pre ich údajnú manipulatívnu a privilegovanú;
- **inceli (Involuntary Celibates – INCEL)** – vyjadrujú frustráciu z nedostatku sexuálnych vzťahov, často obviňujú ženy, pretože nedostatočne oceňujú ich kvality;
- **propagátori „červenej a čiernej pilulky“** – veria konšpiračnej teórii, ktorá hovorí, že súčasná spoločnosť neustále zvyšuje ženy na úkor mužov;
- **manfluenceri** – ponúkajú „life-coaching“, ktorý sa sústreďuje na mizogynné vzťahové rady, či stratégie, ako zbohatnúť a byť fit (PSHE 2025).

Britský Ofcom (2025, 10) k menovaným subkultúram ešte pridáva tzv. „**looksmaxxing**“. Ide o online subkultúru, ktorá je tematicky zameraná najmä na zlepšovanie fyzického vzhľadu rôznymi metódami, najmä cvičením, stravou či kozmetickými procedúrami. Tiež spomína skupiny mužov, ktoré sa venujú **témam sebarozvoja, maskulinity a rodových politík**. Ide o online spoločenstvá so širokým záberom obsahu, podnecujúce diskusie o rôznych aspektoch mužstva v modernom svete.

V prostredí týchto subkultúr existuje špecifický jazyk, pomenovania a skratky, ktoré označujú pravidlá určité skupiny či typy ľudí a uľahčujú tak jej členom vzájomnú komunikáciu. Zároveň takýto spoločný jazyk a jeho porozumenie môže podporovať pocit spolupatričnosti s danou skupinou. Pre ilustráciu a základnú orientáciu

v tomto jazyku uvádzame niektoré z bežne používaných symbolov či pomenovaní:

- **Alfa.** Ako alfa sú označovaní muži, ktorí majú prevahu nad ostatnými a môžu si vyberať svoje sexuálne partnerky.
- **Beta.** Sú protikladom mužov označovaných ako alfa. Títo muži sú charakterizovaní ako slabí, neatraktívni a submisívni.
- **Sigma.** Na rozdiel od mužov zo skupiny alfa a beta, sigma je „osamelý vlk“, ktorý funguje mimo sociálnych štruktúr.
- **Chad.** Zosobňuje ideál alfa muža, je hypermaskulínny, mocný a predstavuje ideál pre ženy.
- **Stacy.** Reprezentuje idealizovanú verziu feminity, podľa štandardov manosféry. Stacy je charakterizovaná ako veľmi atraktívna, žiadaná a tiež promiskuitná, ale i prázdna. Je považovaná za nedosiahnuteľnú pre každého, kto nie je Chad.
- **Soyboi.** Týmto výrazom bývajú označovaní muži, ktorí nie sú dostatočne maskulínni, nemajú dostatok typicky mužských vlastností, prípadne svoju mužnosť nedostatočne preukazujú svojim správaním (Nelson 2025).
- **Pravidlo 80/20.** V prostredí manosféry existuje presvedčenie (tiež známe ako *Paretov princíp*), že 80 % žien má záujem len o top 20 % mužov (Gilmour 2025).

Ako môžeme vyvodzovať z popisu niektorých subkultúr či špecifických výrazov pochádzajúcich z jazyka typického pre manosféru, ide naozaj o členité prostredie rôznorodých online mužských spoločenstiev, z ktorých každé má určitú víziu a cieľ. Tieto subkultúry sa však častokrát navzájom prelínajú (z hľadiska sympatizantov, ale i tém) a nie vždy je jednoduché niektorých významných predstaviteľov zaradiť do konkrétnej z nich. Považujeme preto za dôležité popísať témy, s ktorými je možné sa v prostredí manosféry stretnúť najčastejšie a tiež niektorých z výrazných svetových a slovenských predstaviteľov, ktorých si dovoľíme označiť za *manfluencerov*.

3 Hlavné témy manosféry a jej predstavitelia

Baker a kol. (2024, 28–31) identifikovali tri hlavné témy (vrátane mýtov a dezinformácií) v rámci manosféry, na ktoré môžu dospievajúci v prostredí sociálnych sietí naraziť:

1. **Krizové naratívy.** Podobne ako to funguje pri dezinformáciách, aj v prostredí manosféry je vytváranie dojmu krízy, ktorú treba riešiť, efektívnym prostriedkom na získanie pozornosti užívateľov. V tomto prípade hovoríme najmä o téme krízy maskulinity a tradičného „mužstva“. Toto ohrozenie podľa influencerov z prostredia manosféry spôsobuje feminizmus a v širšom meradle aj liberálne vlády. Ďalej sa môžeme stretnúť s umelo zvýrazňovanými prípadmi falošných obvinení zo znásilnenia, tvrdeniami, že heteropatriarchálna rodina je v ohrození (kvôli promiskuite žien, dobrovoľnej bezdetnosti, rozvodovosti a tiež kvôli právam LGBTQI+ komunity) a napríklad i s názormi, že chlapci, ktorí vyrastajú bez otcov nie sú dostatočne maskulínni a existuje u nich väčšia pravdepodobnosť, že sa stanú sexuálnymi násilníkmi, kriminálnikmi a užívateľmi drog. Naopak, dievčatá, ktoré vyrastajú bez otcov, sa skôr stanú promiskuitnými.
2. **Motivačné scenáre.** Motivačný obsah je pravdepodobne dôvodom, prečo mnohí mladí muži sympatizujú s predstaviteľmi manosféry. Na prvý pohľad nemusí ísť o rizikové obsahy, motivačné posolstvá so sebou nesú aj istú mieru rizika. Manfluenceri zvyčajne spájajú identitu muža s jeho ekonomickým statusom a preto prezentujú myšlienku, že tvrdou prácou a sebadisciplínou môžu mladí muži dosiahnuť finančný úspech a dobré mentálne zdravie. Zároveň však ako kľúč k mužnosti prezentujú potlačanie emócií (depresia je prezentovaná ako slabosť, výsledok lenivosti či nedostatku motivácie). Znova sa v rámci tejto témy vyskytuje i kritika feminizmu, ktorý chce údajne z mužovrobiť ženy.

3. **Vyvrátené „rodové teórie“.** Manfluenceri často považujú vedecké výskumy o rodovej rovnosti za vymyslené, alebo nerelevantné a prostredníctvom svojich kanálov šíria svoje predstavy o tzv. tradičných rolách. Medzi ne patrí napríklad prezentácia mužov ako bojovníkov, ochrancov a živiteľov rodiny, zatiaľ čo úlohou žien je najmä reprodukcia, výchova a to ideálne ako ženy v domácnosti. Podľa nich akákoľvek forma ženskej sily vedie k oslabeniu mužov a v tomto prostredí sú intímne vzťahy celkovo vnímané ako transakcia.

Tém, ktorým sa manfluenceri v online prostredí venujú, je viac a ako sme už spomínali, mnohokrát bývajú založené na rôznych mýtoch a dezinformáciách. PSHE (2025) k takýmto zaraďuje napríklad i mýty o body image – ženy chcú ísť na rande len s tzv. „alfami“, preto je pre mužov potrebné spĺňať určité vizuálne štandardy. Manfluenceri však nehovoria len o vzťahoch medzi dvoma pohlaviami, ale i o vzťahoch medzi mužmi, kde vyzdvihujú skôr súťaživosť a to, že muži medzi sebou nedokážu vytvárať zmysluplné priateľstvá založené na vzájomnej podpore.

Významnú úlohu pri diseminácii týchto názorov podľa viacerých zdrojov (napr. Baker *et al.* 2024; PSHE 2025) zohrávajú práve influenceri, ktorí majú dosah na široké publikum a prispievajú k šíreniu anti-feministických, rasistických, homofóbnych a trans-fóbnych myšlienok, pričom však môžu poslúžiť i ako vstupná brána k ultrapravicovému názorom.

Pravdepodobne najznámejším svetovým manfluencerom je bývalý kickboxer **Andrew Tate**, ktorého myšlienky sú v online prostredí masívne šírené a je náročné ho zaradiť do niektorej zo subkultúr manosféry. Je známy najmä pre svoje výroky o podriadenosti žien, schvaľovanie využitia násillia vo vzťahu, ale tiež pre obvinenia zo sexuálneho zneužitia či obchodovania s bielym mäsom, pre ktoré sa dlhodobo ukrýval v zahraničí a istý čas strávil i vo väzení. Konkrétne údaje o tom, akú popularitu má Andrew Tate v našom prostredí aktuálne nemáme. Podľa britského prieskumu

na mladých mužoch vo veku 16 až 25 rokov (Hansom 2023), približne tretina z nich má na Tateove názory na maskulinitu a vzťahy pozitívny názor. V USA je to takmer polovica mladých mužov generácie Z, ktorí sympatizujú s niektorou zo subkultúr manoféry, vrátane názorov Andrewa Tatea (Barker *et al.* 2023, 15).

Medzi ďalších známych zahraničných influencerov šíriacich najmä anti-feministické, mizogynne či homofóbne názory patrí i youtuber **Sneako**, podcaster **Myron Gaines**, ale i klinický psychológ **Jordan Peterson** či americký prezident **Donald Trump**. V susednej Českej republike je známym bývalý europoslanec a súčasný poslanec **Filip Turek**, ktorého príspevky na sociálnych sieťach sú nezriedka rasistické a homofóbne a čelí tiež obvineniu z fyzického a psychického týrania bývalej partnerky. Na Slovensku je výrazným predstaviteľom z prostredia manoféry **Filip Sulík**, ktorý sa preslávil ako CEO kontroverznej platformy Youdare, na ktorej deti a teenageri pod príslubom finančnej odmeny plnili častokrát ponižujúce a zdraviu škodlivé výzvy. Známy je však tiež pre svoje verejné ponižovanie žien, narážky na ich fyzický vzhľad, či svoje problematické názory na úlohy mužov a žien vo vzťahu.

4 Mladí ľudia v prostredí online (manoféry)

Podľa prieskumu Štátnej školskej inšpekcie na 15850 žiakoch a žiačkach základných a stredných škôl, približne 65 % z nich trávi online viac ako 3 – 4 hodiny denne, pričom tento čas počas víkendu ešte stúpa – viac ako 3 – 4 hodiny denne je online približne 85 % mladých ľudí. 30 % mladých je počas víkendu online viac ako sedem hodín za deň. To predstavuje nárast v porovnaní s výskumami z predošlých rokov (Kusá 2025, 9). Čo sa týka najčastejších online aktivít, okrem komunikácie s priateľmi a rodinou mladí ľudia ako najpopulárnejšie aktivity uvádzajú sledovanie videí (83,7 %) a trávenie času na sociálnych sieťach (75 %) (Kusá 2025, 11).

Podľa prieskumu o používaní internetu (Janková 2024, 16) a s tým spojenými rizikami až štvrtina respondentov a respondenciek uvádza, že ich rodičia sa nezaujímajú o to, čo v čase, ktorý trávia online, robia. V tomto prieskume dievčatá viac ako chlapci považovali za ohrozenie v online priestore kyberšikanovanie (16,9 % vs. 10,2 %), šírenie nenávisti voči určitým skupinám ľudí (8,3 % vs. 2,8 %) a sexuálne obťažovanie (8,3 % vs. 3,2 %). Chlapci viac ako dievčatá považovali za hrozbu LGBTQI+ komunitu (7,4 % vs. 0,3 %) (Janková 2024, 25).

Aj keď tieto štatistické dáta o čase trávenom online či miere rodičovskej kontroly priamo nemajú situáciu ohľadom manoféry v našom prostredí, ponúkajú nám dôležité kontextové súvislosti. Mladí ľudia sú denne vystavení obrovskému množstvu digitálneho obsahu, pričom algoritmy sociálnych sietí fungujú tak, aby ich pozornosť udržali čo najdlhšie a to prostredníctvom atraktívneho a častokrát polarizujúceho obsahu (Germano, Gómez a Sobbrío 2025, 2). Ak sa k týmto skutočnostiam pridá nízka úroveň mediálnej gramotnosti a minimálny dohľad informovaných dospelých osôb, vzniká prostredie, v ktorom sa rizikové obsahy a ideológie môžu šíriť nenápadne a rýchlo.

Samozrejme, toto nie sú jediné rizikové faktory, ktoré môžu spôsobovať inklináciu k myšlienkam a názorom šíreným manfluencerami, je potrebné brať do úvahy i psychologické faktory, týkajúce sa prežívania mladých ľudí, v tomto prípade špecificky chlapcov a dospievajúcich mužov.

Prieskum organizácie IPčko (Madro, Kriglerová a Juránková 2025) ukázal, že mladí ľudia sa v súčasnosti cítia nevypočutí a podceňovaní zo strany dospelých. Majú dojem, že ak povedia niečo, čo by naznačovalo, že majú psychické ťažkosti, je to vnímané len ako výhovorka, prípadne sú pokladaní za slabých. Podobný trend je možné sledovať i vo svete, napr. výskum o mužoch *generácie Z* v USA (Barker *et al.* 2023, 14–15) preukázal, že často trpia nízkym optimizmom, nízkou mierou sociálnej opory, majú pocit,

že ich nikto nepozná a nikto im nerozumie. Práve tieto skutočnosti môžu viesť k vyššej náchylnosti k sympatizovaniu s rizikovými online komunitami.

Tieto online komunity sa môžu pre mladých stať zdrojom podpory, ktorej v reálnom prostredí nepocitujú dostatok. Je to najmä z dôvodu, že online komunita im môže poskytnúť sociálnu oporu (formou zdieľania skúseností, príbehov a stratégií na zvládanie problémov) a tiež informačnú podporu (prostredníctvom prístupu k zdrojom, faktom, odporúčaniam literatúry či kurzom, ktoré by mohli prispieť k riešeniu ich situácie) (Klaw, Huebsch a Humphreys 2000).

5 Prvé strety s manosférou

Predpokladať, že mladí muži pri vstupovaní do online priestoru už disponujú preddefinovanou nenávisťou voči ženám a úmyselne sa zameriavajú na komunity charakterizované toxickou maskulinitou, antifeminizmom a mizogýniou, by bolo veľkým zjednodušením situácie, ktorá je oveľa komplexnejšia. Hoci to pre niektorých môže byť realitou, aktuálne výskumy (napr. Ofcom 2025) naznačujú, že sympatizácia s manosférou vychádza skôr z frustrácie, potreby nájsť svoju identitu, či túžby a potreby niekam patriť. Mizogýnnne či antifeministické presvedčenia sa u nich môžu prejavovať až neskôr a to vďaka jednej zo základných charakteristík algoritmov sociálnych sietí, ktorou je postupné stupňovanie ponúkaného obsahu (popíšeme nižšie).

Chlapci a dospelávajúci muži však môžu prichádzať do kontaktu s manosférou a mizogýnnymi obsahmi aj bez toho, aby ich cieľne vyhľadávali alebo o ne prejavili akýkoľvek prvotný záujem. To potvrdzuje i nedávny britský prieskum (*Global Action Plan* 2024), podľa ktorého až 69 % chlapcov v teenagerskom veku videlo online obsah propagujúci negatívne názory na ženy bez toho, aby ich hľadali.

Tieto obsahy sa mladým mužom zobrazujú vďaka algoritmom sociálnych sietí. Podľa Bakerovej a kol. (2024) je problémom, že sociálne siete nezverejňujú, ako ich algoritmy fungujú a na základe akých kritérií ponúkajú svojim užívateľom konkrétne obsahy. Rovnakí autori realizovali výskum zameraný na popísanie toho, ako mladí muži v skutočnosti vstupujú do toxického prostredia online. Zamerali sa konkrétne na sociálne siete YouTube a Tiktok, ktoré sú populárne medzi mladými ľuďmi pre možnosť sledovania krátkych videí. Vytvorili päť falošných profilov mladých mužov, pričom do základných informácií v profiloch pridali rôzne preferencie, niektoré ponechali úplne bez preferencií. Zistili, že YouTube mladým mužom ponúkal celkovo viac toxického obsahu (61,5 % celkového obsahu), na Tiktoku to bolo 34,7 %. Na YouTube sa viac takéhoto obsahu zobrazovalo profilom, ktoré podobný obsah už vyhľadávali, pri sociálnej sieti Tiktok bolo množstvo ponúkaného toxického obsahu nezávislé od vyhľadávacích preferencií. Generické profily 16-ročných videli prvý toxický príspevok cca po deviatich minútach (Tiktok) a sedemnástich minútach (YouTube). Profily so záujmom o manoférny obsah videli toxický príspevok na Tiktoku po ôsmich minútach a na YouTube po desiatich minútach. Ďalším významným zistením tejto štúdie je to, že po cca 2–3 hodinách strávených na týchto sociálnych sieťach už toxický obsah tvoril viac ako dve tretiny všetkých príspevkov. V súvislosti s nimi sa týmto profilom začali následne objavovať aj ultrapravicové a konšpiračné obsahy.

Zvyšovanie množstva zobrazovaného toxického obsahu s narastajúcim časom stráveným na sociálnych sieťach potvrdila i ďalšia britská štúdia (Regehr *et al.* 2024, 17), ktorá zistila, že po piatich dňoch používania Tiktoku sa množstvo mizogýnných videí zobrazovaných mladým mužom zvýšilo štvornásobne. Prvotné témy, s ktorými sa používatelia stretli, mali skôr charakter sympatizácie so sociálnou inakosťou, preskúmavali témy samoty či sebarozvoja. Čím viac času však používatelia na sociálnej sieti strávili, tým viac

sa obsah sústredil skôr na hnev, vinu a tému mizogýnie. Časom tiež pribúdalo množstvo obsahu týkajúce sa hypermaskulinity.

Spomínané štúdie prinášajú kľúčové zistenia, ktoré nám umožňujú lepšie uchopiť a porozumieť tomu, ako (a tiež prečo) sa chlapci a mladí muži môžu dostať do kontaktu s obsahmi v prostredí manospféry. Niektorí prichádzajú hľadať odpovede na už existujúce otázky o svojej maskulinite, identite či vzťahoch, mnohým z nich je však toxický obsah ponúkaný algoritmami sociálnych sietí bez toho, aby vyvinuli iniciatívu. Významnú úlohu v tomto procese môžu zohrať aj samotní manfluenceri. Tí si dokážu prostredníctvom vnímanej charizmy, atraktívneho a oslovujúceho obsahu získať sympatie svojho publika, v tomto prípade mladých mužov, pre ktorých sa môžu stať role-modelmi, hodnými nasledovania. Platí však, že bez ohľadu na to, ako s týmito obsahmi prídu do kontaktu, ich množstvo, rovnako ako miera toxicity, s časom narastá.

6 Prečo je to problém? Všeobecné riziká a dopady na prostredie školy

Šírenie toxicky maskulínných a mizogýnných obsahov v prostredí sociálnych sietí nie je len hypotetickým problémom. Najmä v období posledných troch rokov sa pozornosť odbornej verejnosti obracia práve týmto smerom a existujú už početné výskumy, ktoré objasňujú, aké sú reálne dopady týchto obsahov na každodenné životy mladých ľudí, ich prežívanie, školské vzťahy či vzťahy intímneho charakteru.

Považujeme za nevyhnutné zdôrazniť, že jedným z rizík, ktoré s touto témou súvisia, je podpora diskriminácie a rodových stereotypov, rovnako ako normalizácia násilia a predsudkov. Zahraničné výskumy tiež potvrdzujú, že viaceré útoky na školách v USA, Kanade či Veľkej Británii boli aspoň čiastočne ovplyvnené online mizogýniou (PSHE 2025).

6.1 Riziká týkajúce sa chlapcov

Body image. V prostredí manosféry bývajú prezentované extrémne a nerealistické pohľady na to, ako má vyzeráť atraktívny muž, vrátane špecifik, akými sú tvar čelusti, výška, svaly apod. U chlapcov teda hrozí rozvoj dysmorfofóbie, t.j. narušeného vnímania vlastného tela (Infante 2024 in Nejedlová 2025, 9). Halpin a kol. (2025) sa v rámci skúmania vplyvu manosféry na body image zamerali na analýzu už predtým spomínanej subkultúry „look-smaxxing“. Chlapci a mladí muži v týchto skupinách participujú, pretože hľadajú v komunite rady, ako zdokonaľiť svoj vzhľad. Často sa ale stanú objektmi tvrdej kritiky založenej na nedosiahnuteľných ideáloch, čo vedie k investíciám do zákrokov, ktoré môžu byť zdraviu škodlivé, k poklesu sebavedomia a dokonca narastá i riziko sebapoškodzovania.

Mentálny well-being. Ako sme už naznačili, neustále porovnávanie sa s ideálmi v prostredí manosféry, či kritika od komunity môžu viesť k negatívnym dopadom na psychické prežívanie chlapcov a mladých mužov (Baker *et al.* 2024, 33). Môžu prežívať pocity zlyhania, vlastnej nedostatočnosti, dochádza k poklesu sebavedomia. Vzhľadom na to, že manfluenceri bežne považujú psychické problémy za slabosť, prípadne ako Andrew Tate neuznávajú existenciu depresie, u mladých mužov existuje riziko, že v prípade potreby nevyhľadajú adekvátnu odbornú pomoc.

Financie. Ako uvádza Nejedlová (2025, 9), influenceri, ktorí predávajú rôzne sebarozvojové kurzy a kurzy zamerané na získavanie žien s rôznymi nerealistickými sľubmi, môžu mladých mužov pripraviť o nemalé finančné prostriedky. Finančné investície sa týkajú i manfluencerov, ktorých obsah na sociálnych sieťach je platený.

Radikalizácia. Ako sme už spomínali, mizogýnnе a antifeministické obsahy sú často úzko previazané s obsahmi, ktoré je možné označiť za radikálne či ultrapravicové. Vzniká tak riziko online radikalizácie chlapcov a mladých mužov.

6.2 Riziká týkajúce sa dievčat

Výskum Overovej a kol. (2025) preukázal, že učitelia si čoraz častejšie všimajú, že dievčatá sú v škole **obeťami sexistických komentárov** a trpí tým ich psychická pohoda, sebaúcta a angažovanosť v škole. Okrem toho, že dievčatá a mladé ženy sa častejšie stávajú obeťami verbálneho či fyzického násillia, mizogýnia v online i offline podobe majú dopady na ich **mentálny well-being**.

Ďalším dôsledkom je tiež **zníženie participácie** žien či už online, alebo v reálnom živote. Podľa aktuálneho prieskumu (Enock *et al.* 2025, 12) dievčatá a ženy vyjadrujú nižšiu ochotu participovať online, vyjadrovať sa k spoločenským udalostiam, zdieľať svoje fotografie a informácie o sebe zo strachu, že sa stanú terčom nenávisťných prejavov.

7 Mana škola

Podľa britského výskumu (Over *et al.* 2025) realizovaného na 200 základných a stredných školách je 76 % učiteľov a učiteliek základných a 60 % učiteľov a učiteliek stredných škôl znepokojených tým, ako online mizogýnia ovplyvňuje správanie a zážitky ich žiactva.

V prípade stredných škôl sa znepokojenie týka nasledovných prejavov správania:

- Chlapci majú mizogýnnne komentáre voči dievčatám (tieto prejavy zaznamenalo 30 % učiteľov a učiteliek).
- Chlapci vykazujú diskriminačné správanie voči dievčatám a učiteľkám (tieto prejavy zaznamenalo 14 % učiteľov a učiteliek).
- Chlapci diskutujú o mizogýnnnych influenceroch ako Andrew Tate, prípadne používajú naratívy z internetu na ospravedl-

nenie ich konania (takéto prejavy zaznamenalo 26 % učiteľov a učiteľiek).

- 48 % učiteľov a učiteľiek už muselo zasahovať či reagovať na mizogýnnne komentáre medzi žiakmi, 22 % uviedlo, že to ovplyvňuje aj ich psychickú pohodu, čas alebo vyučovacia kapacitu.

Toxické online obsahy a z nich vyplývajúce presvedčenia však nemusia ovplyvňovať len vzťahy medzi žiactvom. Študenti, ktorí sympatizujú s manosférou, alebo sú vystavení jej obsahom, môžu byť menej ochotní rešpektovať ženy-učiteľky alebo ľudí patriacich do LGBTQI+ komunity (PSHE 2025).

Na Slovensku relevantné a komplexné dáta ohľadom výskytu mizogýnie na školách nemáme k dispozícii, istý obraz nám však môže poskytnúť aktuálne analýza anonymných odkazov od mladých ľudí (Madro, Kriglerová a Juráneková 2025), ktoré prostredníctvom nástroja VYFRUSTROVAČ zozbierala organizácia IPčko. Z celkovo 847 zanechaných anonymných odkazov sa 10,2 % týkalo práve mizogýnie, pričom išlo najmä o výpovede dievčat a mladých žien, ktoré zdieľali svoje skúsenosti s nerovnakým zaobchádzaním na školách (a vo svojom okolí), znevažovaním ich ambícií či sexistickými poznámkami. Viaceré pritom vyjadrovali frustráciu z normalizácie stereotypov o ženách.

Uvádzame niektoré z anonymných príspevkov, ktoré sa týkajú nielen spolužiakov, ale i učiteľstva, v ich doslovnom znení, ako ich v analýze uvádzajú Madro, Kriglerová a Juráneková (2025):

- „Chalani často hovoria, že ženy majú byť poslušné, inak sú zlé partnerky.“
- „Spolužiak sa často vyjadruje o ženách ako o spodine, tovare, slúžkach pre mužov.“
- „Nenávisť a extrémizmus sú v škole úplne bežné, ale učelia to ignorujú.“

- „Ak sa ozvem proti sexistickým poznámkam, som hysterka.“
- „Keď som povedala, že chcem byť vedkyňa, učiteľ ma len vysmial a povedal, že to nie je pre ženy.“
- „Keď som povedala, že chcem byť programátorka, učiteľ ma len vysmial.“
- „Učitelia sa smejú sexistickým vtipom spolužiakov, ako sa potom máme cítiť bezpečne?“
- „Niektorí učitelia majú rovnaké názory ako radikáli na internete.“
- „Keď chalan povie sexistický vtip alebo uráža spolužiačku, učiteľ sa len zasmeje.“
- „Ako reagovať na učiteľov, ktorí majú netolerantné a nerešpektujúce názory na menšiny, LGBTI+ ľudí, ale vlastne aj na nás mladých?“

Ako uvádzajú Fúsková, Hargašová a Andraščíková (2017), časť slovenských stredoškolákov a žiakov druhého stupňa základných škôl vníma úlohu mužov a žien silne stereotypne. Typický obraz ženy je „matka“ a „gazdiná“, zatiaľ čo muž má moc a zdroje. Oslavuje sa predovšetkým ženská krása a od mužov sa vyžaduje sila, finančné zdroje, zručnosti a sila, ale takisto i mužská agresivita a vulgárnosť. Podľa dát zistených Štátnou školskou inšpekciou (Kusá 2025) každý piaty chlapec na Slovensku spochybňuje zmysel vysokoškolského vzdelania pre ženy a 21 % chlapcov si myslí, že ženy nie sú schopné viesť firmu či krajinu.

Uvedené zistenia poukazujú na pretrvávajúce rodové stereotypy v slovenskom prostredí a to nielen medzi staršími generáciami (napr. v pedagogickej profesii), ale aj medzi mladými ľuďmi, pričom tieto stereotypy sa obsahovo výrazne zhodujú s naratívmi, ktoré v online prostredí šíria predstavitelia manospféry. Vyššie uvedené anonymné výpovede dievčat a mladých žien naznačujú, že sa vo svojej každodennej realite stretávajú ako s mizogýniou, tak i s predsudkami či rodovo podmieneným podceňovaním. Znepokojivé je, že podpora, ktorú by prirodzene mali nachádzať u svojich

učiteľov a učiteľiek, často chýba – v kritických situáciách nedochádza k potrebnej intervencii a v niektorých prípadoch sa práve pedagógovia a pedagogičky spolupodieľajú na tvorbe či reprodukcii týchto stereotypov.

8 Možné riešenia

Stav popísaný v predošlých častiach príspevku naznačuje potrebu riešiť problematiku komplexne a zamerať sa na viaceré problematické faktory, ktoré prispievajú k inklinácii chlapcov a mužov k manosfére a z toho vyplývajúcich dôsledkov nielen pre nich samých, ale i pre dievčatá a ženy a spoločnosť celkovo. To predstavuje aktuálnu výzvu v oblasti výchovy a vzdelávania pre rodičov, školy a tiež i pre pracovníkov a pracovníčky s mládežou.

Základným kameňom pre akúkoľvek intervenciu je podľa viacerých odborníkov vytvorenie bezpečného prostredia. Regehr a kol. (2024, 34) odporúčajú v tejto súvislosti zabezpečiť také podmienky, v ktorých sa budú mladí ľudia cítiť vypočutí a kde ich problematické názory alebo názory vytvorené na základe zavádzajúcich informácií môžu byť podrobené konštruktívnej kritike. Baker a kol. (2024, 35) dodávajú, že rodičia a pracovníci/pracovníčky s mládežou by mali s deťmi komunikovať tak, aby deti nepociťovali strach z odsúdenia alebo poníženia. Pri komunikácii preferujú edukatívny prístup, ktorý je efektívnejší, než punitívny. Komunikácia by sa mala dotýkať toho, prečo ich priťahujú konkrétni influenceri, a tiež podporovať u nich snahu o vyhľadávanie lepších zdrojov.

Súčasný prístup k vzdelávaniu mladých ľudí o toxických obsahoch sú považované (Regehr *et al.* 2024, 34) za neefektívne, pretože chlapcov z debaty skôr vylučujú, prípadne ešte viac zväzňujú rozdiely medzi pohlaviami. Ako efektívne hodnotia rovesnícke vzdelávanie, kde sa starší žiaci stávajú lídrami a edukujú o problematike mladších. Taktiež odporúčajú do kurikula zaviesť systematické vzdelávanie o zdravom používaní technológií. Toto by sa

malo týkať najmä kritického uvažovania o digitálnom priestore a obsahu, ktorý v rámci neho konzumujú, pochopenia toho, aký majú technológie vplyv na mentálne a fyzické zdravie a tiež zapájať mladých ľudí, aby sa spolupodieľali na tvorbe etických kódexov pre konzumáciu online obsahu.

V Českej republike v tomto roku organizácia Konsent vydala príručku, v ktorej sa okrem iného zamerala na odporúčania pre školy, ako postupovať v prípade, že zaznamenajú u žiactva negatívne dôsledky pôsobenia manoféry. Tieto sú nasledovné:

1. **Viesť otvorený dialóg bez odsudzovania.** Namiesto odsudzujúcich komentárov („to je hlúposť“) je vhodnejšie kľásť otvorené otázky. Namiesto obrannej reakcie tak máme väčšiu šancu odhaliť skutočné pocity, frustrácie alebo dosiahnuť reflexiu.
2. **Posilňovať kritickú mediálnu gramotnosť.** Pomôcť študentstvu porozumieť tomu, ako algoritmy ovplyvňujú to, čo vidia online (platformy ponúkajú obsah, ktorý publikum udrží online bez ohľadu na to, či je to užitočné).
3. **Rozoberať manipulatívne stratégie influencerov.** Je vhodné ukázať, že manfluenceri ako Andrew Tate využívajú neistoty mladých ľudí na to, aby zvýšili vlastnú sledovanosť a zisk.
4. **Poskytovať pozitívne alternatívne vzory.** Mladým mužom často chýbajú práve pozitívne vzory a preto nestačí len kritizovať tie súčasné, ale tiež poskytnúť relevantnú náhradu (Nedjedlová 2025, 11–12).

V našom prostredí sa touto témou zaoberá IPčko, ktoré v rámci ochrany mladých pred mizogýniou a sexistickým obsahom na internete odporúča:

1. Vzdelávať o rodovej rovnosti a podporovať nulovú toleranciu voči sexistickým prejavom v školách a vo verejnom priestore.
2. Zaradiť systematické vzdelávanie o rodovej rovnosti do školských kurikul, pričom je potrebné reflektovať reálne skúse-

nosti mladých ľudí a otvárať diskusie o stereotypoch, diskriminácii a rešpekte.

3. Viesť pedagogický zbor k tomu, aby jeho členovia a členky rozpoznali a vedeli reagovať na sexistické správanie, neprehliadali ho a sami nepodporovali.
4. Zaviesť nulovú toleranciu voči sexistickým vtipom a prejavom, či už zo strany mládeže alebo dospelých.
5. Podporovať sebavedomé a rovnocenné postavenie dievčat v triede, v diskusiách, v oblasti výberu profesie či v spoločenskom dianí (Madro, Kriglerová a Juráneková 2025).

Ako už bolo spomenuté, jedným z hlavných cieľov edukácie mládeže o manosfére a toxických obsahoch na internete by mala byť podpora ich kritického myslenia. Návod na podporu kritického uvažovania o týchto témach poskytuje príručka pre učiteľov a učiteľky (PSHE 2025), ktorá odporúča diskutovať s mládežou na základe nasledovných otázok:

- Chcem vidieť tento obsah?
- Ako sa cítim pri tom čo vidím/počujem?
- Je tento obsah určený pre moju vekovú kategóriu?
- Aké sú motivácie influencera pri zdieľaní konkrétnych myšlienok?
- Pomáha alebo škodí obsah influencerovmu publiku?
- Poskytuje influencer dostatočné dôkazy k tomu, čo tvrdí?
- Aké môžu byť iné názory na túto tému?
- Mám nejaké vlastné skúsenosti, ktoré by mohli byť v rozpore s tým, čo tvrdí influencer?

Záver

Téma online manosféry a výskytu toxických obsahov v jej prostredí je vysoko aktuálna a predstavuje významnú výzvu pre oblasť výchovy a vzdelávania. Ide o problém, ktorý sa týka nielen

rodičov, ale aj pedagogického personálu a odborníkov a odborníček pracujúcich s mládežou.

Ako sme na viacerých miestach v rámci príspevku zdôraznili, algoritmy sociálnych sietí významne prispievajú k neúmyselnému kontaktu chlapcov a mladých mužov s obsahmi pochádzajúcimi z online manoféry, ktoré sú často charakterizované mizogýnnymi, sexistickými či nenávisťnými prvkami. Učitelia a učiteľky vyjadrujú znepokojenie nad tým, že dôsledky online mizogýnie sa čoraz častejšie prejavujú i v školskom prostredí, pričom v niektorých prípadoch sú nútení aktívne zasahovať. Znepokojenie v tejto súvislosti vyjadrujú i dospievajúce dievčatá, ktoré majú osobnú skúsenosť s rodovo podmieneným ponižovaním, výsmechom či sexistickými poznámkami – a to nielen zo strany spolužiakov, ale i niektorých členov pedagogického zboru. Mladí muži (ale i ženy) zároveň deklarujú pocity osamelosti a nepochopenia.

Tieto a mnohé ďalšie zistenia poukazujú na potrebu systematického riešenia problematiky a zdôrazňujú, že efektívny prístup musí byť viacúrovňový, multidisciplinárny a zahŕňajúci ako rodinné, tak i školské a širšie sociálne prostredie.

V rámci školského prostredia preto odporúčame zamerať sa na tri nasledovné oblasti:

- 1. Prevencia.** Za dôležitý prvok prevencie v tomto kontexte vnímate najmä už spomínanú tvorbu bezpečného prostredia pre komunikáciu, budovanie pozitívneho a dôverného vzťahu učiteľ/ka – žiak/žiačka a tiež prirodzené prejavovanie záujmu o online i offline životy mladých ľudí. Existuje vyššia pravdepodobnosť, že mladí ľudia sa v problematickej situácii zdôveria, alebo si nechajú poradiť práve vtedy, ak nevolíme reštriktívny, ale rešpektujúci prístup prameniáci zo záujmu o ich prežívanie. Do oblasti prevencie odporúčame zahrnúť i prevenciu v oblasti predsudkov a rodových stereotypov.
- 2. Edukácia.** Systematická edukácia v oblasti mediálnej gramotnosti a podpora kritického myslenia sú kľúčové v rámci ochrany mladých ľudí pred negatívnymi vplyvmi online

prostredia. Máme za to, že mladý človek menej pravdepodobne podľahne mýtom šíreným v prostredí manosféry, ak rozumie fungovaniu sociálnych sietí, algoritmov, dokáže si overiť informácie aj v iných zdrojoch a kriticky analyzovať obsahy z najrôznejších uhlov pohľadu.

- 3. Intervencia.** Toto odporúčanie sa týka najmä pedagogického personálu a pracovníkov/pracovníčok s mládežou. Jedným zo spôsobov riešenia vplyvu toxického a mizogýnného online obsahu je včasná intervencia, pričom kľúčovým je rozpoznanie varovných signálov u mladých ľudí. Učiteľ/ka by mal/a zasiahnuť vždy, keď v triednom kolektíve zaznamená prejavy urážok, nenávisť alebo stereotypného myslenia. Takáto reakcia pomáha mladým ľuďom stanoviť hranice a vytvárať rešpektujúce prostredie, ale i pochopiť, prečo sú takéto prejavy problematické.

Bibliografia

- Baker, Catherine, Debbie Ging, and Maja Brandt Andreassen. 2024. *Recommending Toxicity: The Role of Algorithmic Recommender Functions on YouTube Shorts and TikTok in Promoting Male Supremacist Influencers*. Dublin: DCU Anti-Bullying Centre.
- Barker, Gary, Caroline Hayes, Brian Heilman, and Michael Reichert. 2023. *State of American Men 2023: From Crisis and Confusion to Hope*. Washington, DC: Equimundo.
- Buntzen, Sara. 2023. *Misogynist Pathways to Radicalisation: Recommended Measures for Platforms to Assess and Mitigate Online Gender-Based Violence*. Berlin: Institute for Strategic Dialogue.
- Fúsková, Jana, Lucia Hargašová, and Simona Andraščíková. 2017. „Why We Can't and Shan't Measure Gender.“ *Human Affairs* 27 (2): 205–218. <https://doi.org/10.1515/humaff-2017-0018>.
- Germano, Fabrizio, Vicenç Gómez, and Francesco Sobbrío. 2025. *Ran-king for Engagement: How Social Media Algorithms Fuel Misinformation and Polarization*. Munich: CESifo.

- Gilmour, Jane. 2025. „Narrative Matters: Adolescence in the Manosphere – A Perfect Storm?“ *Child & Adolescent Mental Health* 30 (3): 320–322. <https://doi.org/10.1111/camh.70012>.
- Ging, Debbie. 2019. „Alphas, Betas and Incels: Theorizing the Masculinities of the Manosphere.“ *Men and Masculinities* 22 (4): 638–657. <https://doi.org/10.1177/1097184X17706401>.
- Global Action Plan. 2024. *Online Climate: Safer Socials – Desensitisation*. London: Global Action Plan. <https://www.globalactionplan.org.uk/online-climate/safer-socials/desensitisation>.
- Halpin, Michael, Meghan Goose, Katharine Yeo, Ingrid Handlovsky, and Finlay Maguire. 2025. „When Help Is Harm: Health, Lookism, and Self-Improvement in the Manosphere.“ *Sociology of Health & Illness* 47 (3): 700–715. <https://doi.org/10.1111/1467-9566.70015>.
- Hansom, Josephine. 2023. „One in Three Young Males Have a Positive View of Andrew Tate.“ <https://savanta.com/eu/knowledge-centre/view/1-in-3-have-a-positive-view-of-andrew-tate/>.
- Janková, Mária. 2024. *Používanie internetu a riziká s tým spojené u žiakov základných a stredných škôl*. Bratislava: CVTI SR.
- Kusá, Zuzana. 2025. *Monitorovanie vzájomných vzťahov v triednom kolektíve a názorov žiactva na školu a spoločenské témy*. Bratislava: Štátna školská inšpekcia.
- Klaw, Elena, Penny D. Huebsch, and Keith Humphreys. 2000. „Community Patterns in an Online Mutual Help Group for Problem Drinkers.“ *Journal of Community Psychology* 28 (5): 535–546. [https://doi.org/10.1002/1520-6629\(200009\)28:5%3C535:AID-JCOP7%3E3.0.CO;2-0](https://doi.org/10.1002/1520-6629(200009)28:5%3C535:AID-JCOP7%3E3.0.CO;2-0).
- Madro, Marek, Elena Gallová Kriglerová, and Zuzana Juráneková. 2025. *Rok VYFRUSTROVAČA: čo nám mladí ľudia (ne)vedia povedať na hlas*. Bratislava: IPčko.
- Nelson, Andrea. 2025. „Manosphere Glossary: 15 Toxic Terms Parents Should Know.“ <https://www.brightcanary.io/manosphere-glossary/>.
- Ofcom. 2025. *Experiences of Engaging With the Manosphere*. London: Ofcom. <https://www.ofcom.org.uk/siteassets/resources/documents/online-safety/research-statistics-and-data/protecting-children/experiences-of-engaging-with-the-manosphere.pdf>.

- Over, Harriet, Carl Bunce, Jonathan Baggaley, and David Zendle. 2025. „Understanding the Influence of Online Misogyny in Schools from the Perspective of Teachers.“ *PLOS ONE* 20 (2): e029939. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0299339>.
- PSHE. 2025. *Online Misogyny and the Manosphere (Teacher Guide)*. London: PSHE Association. <https://pshe-association.org.uk/guidance/ks1-5/manosphere-guide-for-teachers>.
- Regehr, Kaitlyn, Caitlin Shaughnessy, Minzhu Zhao, and Nicola Shaughnessy. 2024. *Safer Scrolling: How Algorithms Popularise and Gamify Online Hate and Misogyny for Young People*. Canterbury: University of Kent. <https://www.ascl.org.uk/ASCL/media/ASCL/Help%20and%20advice/Inclusion/Safer-scrolling.pdf>.
- Sugiura, Lisa. 2021. *The Incel Rebellion: The Rise of the Manosphere and the Virtual War Against Women*. Bingley: Emerald Publishing.

Mgr. Kristína Blažeková, PhD.

Trnavská univerzita v Trnave

Pedagogická fakulta

E-mail: kristina.blazekova@truni.sk

RIZIKÁ A ILÚZIE UMELEJ INTELIGENCIE V ŠKOLSKOM PROSTREDÍ

Risks and Illusions of Artificial Intelligence in the School Environment

Abstract

The development of artificial intelligence (AI) represents one of the most significant technological shifts of our time and has a substantial impact on education. Generative models such as ChatGPT, Gemini, Leonardo, or Midjourney enable the creation of text, images, audio, and video, influencing pedagogical practice, the production of teaching materials, and teaching methods (UNESCO 2023). The potential of AI lies in the personalization of learning, adaptive feedback, and the acceleration of creative processes. At the same time, it brings risks in the form of hallucinations, bias, the loss of critical thinking, and ethical dilemmas related to authorship and data use. The aim of the article is to analyze the benefits and limitations of artificial intelligence in the pedagogical context, to present principles for its safe and ethical use, and to outline a framework for the responsible integration of AI into the academic environment. It also devotes part of its attention to the issue of the ecological sustainability of AI.

Keywords

Artificial intelligence, education, ethics, generative AI, hallucinations, digital literacy, ecological aspects.

Úvod

Umelá inteligencia sa v poslednom desaťročí z výskumného konceptu stala integračnou súčasťou každodenného života. Zásadne mení ekonomiku, vedu, kultúru a čoraz výraznejšie vstupuje aj do oblasti vzdelávania. V školách a univerzitách sa objavujú nové nástroje, ktoré dokážu generovať texty, obrazy, zvuky alebo analýzy – od systémov ChatGPT až po grafické platformy Midjourney a Leonardo. Tieto technológie prinášajú nové možnosti pre učiteľov aj edukantov: urýchľujú tvorbu učebných materiálov, podporujú personalizáciu výučby a umožňujú nové formy interakcie s poznáním (Russell a Norvig 2020).

Súčasne však vyvolávajú otázky dotýkajúce sa pravdivosti, zodpovednosti a ekonomicko-ekologických dôsledkov. Umelá inteligencia je technický nástroj a zároveň kultúrny a etický fenomén, ktorý mení spôsoby, akými sa učíme, tvoríme a overujeme poznatky. Je preto nevyhnutné analyzovať ju v širšom kontexte – jednak z pohľadu možností a dvojak z pohľadu rizík, ktoré jej používanie prináša.

Cieľom tohto článku je predstaviť prehľad hlavných foriem umelej inteligencie a jej využitia vo vzdelávaní, identifikovať kľúčové riziká a etické otázky, a tiež formulovať zásady bezpečného, kritického a udržateľného používania UI v akademickom prostredí. Text sa opiera o aktuálne odporúčania medzinárodných inštitúcií (UNESCO 2023) a o smernice Trnavskej univerzity, jej pedagogickej fakulty a štátnych orgánov, ktoré reagujú na prudký nástup generatívnych nástrojov v pedagogickej praxi.

1 Definície

Pojem *umelá inteligencia* (UI) sa používa v rôznych významoch – od praktických aplikácií až po filozofické alebo teoretické

konceptie inteligentného správania strojov. Z didaktického a výskumného hľadiska sa v literatúre (Russell a Norvig 2020; Bostrom 2014; Legg a Hutter 2007) bežne rozlišujú tri základné kategórie: „úzka umelá inteligencia“ (angl. *artificial narrow intelligence* – ANI), „všeobecná umelá inteligencia“ (angl. *artificial general intelligence* – AGI) a „umelá superinteligencia“ (angl. *artificial superintelligence* – ASI).

1.1 Úzka (*narrow*) umelá inteligencia

Úzka, resp. „špecializovaná umelá inteligencia“ (angl. *artificial narrow intelligence* – ANI, často nazývaná aj *weak AI*), predstavuje systém navrhnutý na riešenie jednej konkrétnej úlohy alebo úzkeho spektra úloh. Takýto systém dokáže vykonávať činnosť, ktorá od človeka (bez existencie AI) vyžaduje využívanie určitých špecifických kognitívnych funkcií – napríklad rozpoznávanie obrazu (alebo aj tvorivá tvorba obrazov bez konkrétnej predlohy – na základe predchádzajúcich skúseností alebo vlastnej tvorivosti), preklad textu, tvorbu hudby alebo konverzáciu v prirodzenom jazyku. Schopnosti úzkej umelej inteligencie sú obmedzené na vopred určenú doménu.

Príklady úzkej UI zahŕňajú jazykové modely (ChatGPT, Gemini), obrazové generátory (DALL E, Leonardo, Midjourney) alebo asistenčné systémy (Siri, Alexa). Tieto nástroje disponujú vysokou úrovňou výkonnosti v špecifickom kontexte, no chýba im schopnosť prenášať poznatky medzi doménami alebo rozumieť vlastným výstupom v ľudskom zmysle slova.

1.2 Všeobecná (*general*) umelá inteligencia

„Všeobecná umelá inteligencia“ (angl. *artificial general intelligence* – AGI, alebo *strong AI*) je hypotetický systém, ktorý by dokázal pochopiť, učiť sa a riešiť úlohy naprieč rôznymi oblasťami ľudskej činnosti – s flexibilitou, adaptabilitou a tvorivosťou porovnateľnou s človekom.

AGI by disponovala tzv. *transferovým učením sa* (schopnosťou prenášať poznatky z jednej oblasti do druhej) a mohla by si samostatne formulovať ciele, stratégie a hodnotiť svoje výsledky.

Napriek intenzívnemu výskumu zatiaľ neexistuje reálny systém, ktorý by tieto vlastnosti naplnil; väčšina dnešných modelov patrí do kategórie úzkej UI. Diskusia o AGI je preto prevažne teoretická a orientovaná na otázky možností, rizík a etických dôsledkov (Legg a Hutter 2007; Russell a Norvig 2020).

1.3 Umelá superinteligencia

„Umelá superinteligencia“ (angl. *artificial superintelligence* – ASI) označuje teoretickú fázu vývoja, v ktorej by inteligentné systémy výrazne prevyšovali kognitívne schopnosti človeka vo väčšine alebo vo všetkých oblastiach – od vedeckej tvorivosti cez strategické plánovanie až po sociálne chápanie.

Podľa Bostroma (2014) ide o „*intelekt, ktorý by v takmer všetkých oblastiach záujmu omnoho presiahol kognitívny výkon ľudí*.“ Takýto koncept je zatiaľ čisto špekulatívny, avšak slúži ako dôležitý rámec na diskusiu o dlhodobých rizikách, probléme kontroly a o možnostiach etického riadenia rozvoja UI.

V akademickej debате sa superinteligencia chápe na jednej strane ako technologický a na druhej strane ako civilizačný míľnik – otázka, či a ako by ľudia dokázali udržať kontrolu nad systémom, ktorý by ich intelektuálne prevýšil, patrí medzi kľúčové témy filozofie umelej inteligencie.

1.4 Zhrnutie a terminologické rámce

Z uvedených definícií vyplýva, že dnešná prax vzdelávacích inštitúcií pracuje výhradne s **úzkou umelou inteligenciou**, teda so systémami, ktoré plnia presne určené úlohy a nemajú vlastné úmysly, motiváciu ani hlbšie porozumenie.

Diskusia o **AGI** a **ASI** má prevažne teoretický charakter, no pomáha nastaviť etické, právne a filozofické rámce, ktoré sú rele-

vantné už dnes – napríklad pri otázkach zodpovednosti, autorstva a miery ľudskej kontroly nad autonómnymi systémami.

2 Využitie generatívnej umelej inteligencie vo vzdelávaní

Rozmach generatívnej umelej inteligencie priniesol do vzdelávania nový rozmer tvorivosti, individualizácie a prístupu k poznaniu. Technológie ako **ChatGPT**, **Gemini**, **Leonardo** alebo **Midjourney** dokážu generovať text, obraz, zvuk i video, čím zásadne menia spôsob, akým sa učelia pripravujú na vyučovanie a ako edukanti získavajú a spracúvajú informácie. Z hľadiska pedagogickej praxe ide o nástroje, ktoré môžu urýchliť tvorbu učebných materiálov, podporiť diferenciaciu výučby a poskytnúť učiteľom aj edukantom nové formy interaktívnej práce s obsahom.

Generatívne systémy nachádzajú uplatnenie v mnohých fázach edukačného procesu. Učiteľ ich môže využiť na prípravu učebných textov, tvorbu testových úloh, návrh diskusných otázok alebo ako zdroj inšpirácie na výučbu. Tieto systémy tiež dokážu pomáhať pri **personalizácii vyučovania** – na základe vstupov od edukanta môžu generovať úlohy s primeranou náročnosťou, navrhovať doplnkové študijné materiály alebo ponúkať vysvetlenia prispôbené individuálnemu tempu učenia sa. Tým sa otvára priestor na **adaptívne vyučovanie**, ktoré zohľadňuje rozmanité potreby edukantov a podporuje inkluzívne vzdelávanie. V rovnakom duchu môžu byť tieto systémy prínosné aj pre edukantov so špeciálnymi vzdelávacími potrebami – napríklad tým, že pretransformujú text na vizuálne alebo zvukové formy obsahu.

Napriek týmto prínosom je nevyhnutné uvedomiť si, že generatívna UI nie je zdrojom objektívnej pravdy. Modely často vytvárajú *presvedčivé, no fakticky nepresné výstupy*, tzv. **halucinácie**. Ak takéto výstupy nie sú overované a kontrolované, môžu viesť k šíreniu

omylov a strate dôveryhodnosti akademického diskurzu. Ďalším rizikom je **zníženie miery kritického myslenia** – ak edukanti bez overenia preberajú návrhy umelej inteligencie, postupne oslabujú schopnosť samostatne analyzovať a hodnotiť informácie. Z praktického hľadiska preto musí byť využívanie generatívnej umelej inteligencie vždy spojené s **kritickou reflexiou, overovaním zdrojov a pochopením jej limitov**.

Pri práci s umelou inteligenciou tiež nie je možné obísť **etický rozmer** práce s ňou – jej využívania. Každý výskumník, učiteľ alebo edukant je povinný používať UI v súlade s morálnymi zásadami a so základnými princípmi akademickej integrity. **Trnavská univerzita v Trnave** a jej fakulty v tomto smere prijali niekoľko dokumentov, ktoré stanovujú rámec etického a zodpovedného používania umelej inteligencie. Celouniverzitný dokument *Kódex pre výskumnú integritu a etiku na Trnavskej univerzite v Trnave* (2025) nadväzuje na celoslovenský rámec *Kódex výskumnej integrity a etiky na Slovensku* (2025), ktorý definuje zásady čestnosti, dôveryhodnosti, zodpovednosti a transparentnosti vo vede a vzdelávaní.

Na úrovni **Pedagogickej fakulty Trnavskej univerzity** tieto princípy konkretizuje *Usmernenie č. 1/2025* (2025), ktoré určuje, v akých prípadoch je použitie UI prípustné (napr. pri jazykovej úprave, sumarizácii alebo inšpirácii) a kedy už prekračuje hranice akademickej etiky (napr. pri generovaní celých textov bez priznania zdroja).

Etický rozmer využívania UI je zároveň ukotvený aj na medzinárodnej úrovni. Dokument *UNESCO – Guidance for Generative AI in Education and Research* (2023) apeluje na zodpovedné začlenenie týchto technológií do vzdelávania prostredníctvom princípu *human-in-command*, t.j. že rozhodujúcu úlohu musí vždy zohrávať človek. UNESCO odporúča, aby štáty a univerzity vytvárali politiku transparentného používania UI, podporovali digitálnu gramotnosť učiteľov a edukantov a zabezpečili rovnosť prístupu k technológiám. Týmto prístupom sa generatívna inteligencia stáva nie

cieľom, ale **nástrojom**, ktorý slúži na učenie sa, vedecký výskum, tvorivú činnosť a rozvoj spoločnosti.

Z pedagogického hľadiska môžeme konštatovať, že **zodpovedné využívanie UI vo vzdelávaní vyžaduje rovnováhu** medzi otvorenosťou voči inováciám a kritickým prístupom k ich výsledkom. Učitelia by mali edukantov viesť k experimentovaniu a tvorivému využívaniu UI, no zároveň ich učiť etickému rozlišovaniu, uvedomovaniu si rizík a zachovaniu autenticity vlastnej práce. Iba vtedy, keď sa UI stane **spolupracovníkom, nie autoritou**, môže jej prítomnosť v škole skutočne prispieť k rozvoju poznania, zodpovednosti a kritického myslenia.

3 Riziká a ilúzie umelej inteligencie

Ako sme už uviedli, generatívna umelá inteligencia predstavuje nástroj s mimoriadnym potenciálom na vzdelávanie, tvorivosť a vedecké bádanie. Zároveň však ide o technológiu, ktorá prináša celú škálu nových rizík – od epistemologických až po etické a spoločenské. Tieto riziká nevyplývajú iba z nesprávneho používania, ale aj z podstaty samotných modelov, ktoré napodobňujú, ale nechápu. Práve tu vzniká napätie medzi *zdanlivým porozumením* a *skutočnou vedomosťou a poznaním*, ktoré môžeme označiť ako **ilúziu inteligencie**.

3.1 Halucinácie a presvedčivá nepravda

Jedným z najvýznamnejších problémov generatívnych modelov sú tzv. **halucinácie** – situácie, keď systém vytvorí vierohodne znejúcu, no fakticky nesprávnu informáciu (ktorá sa nenachádzala v tréningových údajoch – čiže nie je to nepravda, ktorá by sa dala nájsť v údajoch, na ktorých bol model trénovaný – v takom prípade by bola eliminácia halucinácií jednoduchšia). Ide o dôsledok štatistickej povahy modelu, ktorý predpovedá pravdepodobnosť

nasledujúcich slov alebo generuje obrazy bez reálneho porozumenia ich obsahu.

V kontexte vzdelávania sa tento jav stáva obzvlášť citlivým: edukanti a učitelia môžu nadobudnúť dojem (ilúziu) presnosti a exaktnosti tam, kde ide iba o štatistické zachovanie jazykovej alebo vizuálnej plynulosti generovania výstupov. Nevýhodou je náročnejšie rozpoznanie halucinácií, keďže je zachovaný štýl, vierohodnosť a určitá uhladenosť alebo „dokonalosť“ výstupu, ktorá môže dostatočne dobre zamaskovať jeho **obsahovú nepresnosť**, čím sa vytvára riziko šírenia omylov (*misinformácií*), prípadne aj dezinformácií (ak si je šíriteľ vedomý, že informácie sú falošné, ale napriek tomu ich šíri).

3.2 Predpojatosť a reprodukcia stereotypov

Ďalším zásadným rizikom je **predpojatosť** (*bias*) zakódovaná v tréningových údajoch. Modely umelej inteligencie sa učia zo širokého spektra verejne dostupných textov a obrazov, ktoré odrážajú spoločenské nerovnováhy, stereotypy alebo kultúrne skreslenia.

Tieto vzorce sa potom môžu reprodukovať vo výstupoch UI – napríklad v preferencii určitých jazykových štýlov, rodových predstáv alebo kultúrnych kontextov. Takto sa zdanlivo neutrálna technológia stáva **zrkadlom ľudskej predpojatosti**. V prostredí vzdelávania to môže viesť k neželanému posilňovaniu stereotypov, ktoré sú v rozpore s princípmi pedagogickej a akademickej etiky.

3.3 Prehnaná dôvera a strata kritického myslenia

Umelá inteligencia má tendenciu vystupovať s tónom autority. Jazykové modely formulujú odpovede plynulo, sebaisto a bez váhania, čo môže u používateľa vyvolať **klamlivý pocit istoty**.

Ak edukant alebo učiteľ neaplikuje primeranú mieru kritického posudzovania, môže sa začať spoliehať na UI ako na „objektívneho experta“. V dôsledku toho sa znižuje potreba samostatného hodnotenia, analýzy alebo overovania zdrojov. Tento jav nie je len

technickým problémom, ale aj **didaktickou výzvou**: úlohou vzdelávacích inštitúcií je rozvíjať schopnosť rozpoznávať hranice medzi pomocníkom a autoritou, medzi nástrojom a zdrojom hlbokého poznania.

3.4 Závislosť a pasivita používateľa

V dlhodobom horizonte môže nadmerné spoliehanie sa na UI viesť k **kognitívnej pasivite**. Ak systém neustále poskytuje odpovede, formuluje texty alebo navrhuje riešenia, používateľ stráca potrebu tvoriť, experimentovať a učiť sa (aj prostredníctvom vlastných chýb).

Z didaktického hľadiska ide o riziko, ktoré sa dotýka podstaty vyučovania: učenie sa ako proces hľadania a pochybovania môže byť nahradené procesom nekritického prijímania a plochého reprodukovania. V tejto súvislosti je úlohou učiteľa nielen využívať UI ako nástroj, ale zároveň ju **didakticky „rámcovať“** – pomáhať edukantom pochopiť, že jej odpovede sú návrhy, nie hotové pravdy.

3.5 Súkromie, bezpečnosť a digitálna priepasť

Z praktického hľadiska je potrebné reflektovať aj otázky **súkromia a bezpečnosti údajov**. Mnohé generatívne systémy uchovávajú vstupné údaje používateľov a môžu ich využívať na ďalšie tréningovanie modelov. V akademickom prostredí, kde sa často pracuje s citlivými informáciami, to predstavuje významné riziko. Preto je dôležité uprednostňovať nástroje s transparentnou politikou ochrany údajov a jasným obmedzením spracovania údajov.

Ďalším aspektom je **digitálna priepasť**. Prístup k výkonným UI nástrojom nie je rovnomerný – závisí od jazykovej podpory, finančných možností alebo infraštruktúry. Tým sa vytvára nové rozdelenie medzi tými, ktorí môžu UI plnohodnotne využívať a tými, ktorí ostávajú mimo jej dosahu. Tento problém, hoci často prehliadaný, má hlboké spoločenské dôsledky, pretože nerovnosť v prístupe k technológiám vedie aj k nerovnosti v prístupe ku vzdelaniu.

3.6 Ilúzia vedomia a antropomorfizácia UI

Jednou z najdiskutovanejších ilúzií spojených s umelou inteligenciou je **tendencia pripisovať jej ľudské vlastnosti** (Bostrom 2014). Používatelia majú sklon interpretovať jazykové modely ako mysliace bytosti, ktoré rozumejú svetu, majú úmysly alebo názory. V skutočnosti však UI nemá vedomie (nevieme o tom, že by mala), emócie ani morálne rozhodovanie – jej „odpovede“ sú výsledkom pravdepodobnostného spracovania textových vzorov.

Táto antropomorfizácia môže viesť k nepochopeniu skutočnej povahy UI a k strate ostražitosti voči jej limitom. Z pedagogického hľadiska je preto dôležité viesť edukantov k uvedomeniu si toho, že UI **simuluje poznanie**, ale nevie a nepozná; **napodobňuje rozhovor**, ale nerozumie mu. Ako už bolo naznačené v predchádzajúcej kapitole, kľúčom je prístup, v ktorom človek ostáva aktívnym hodnotiteľom a používateľom, nie pasívnym konzumentom jej výstupov.

Sumárne môžeme povedať, že riziká a ilúzie umelej inteligencie pramenia najmä z rozdielu medzi jej **formálnou brilantnosťou** a **obsahovým (ne)porozumením**. Vzdelávanie by nemalo UI odmietať, ale učiť sa s ňou žiť – rozpoznávať jej limity, využívať jej silné stránky a neprestávať si klásť správne otázky. V tejto schopnosti pochybovať a kriticky myslieť spočíva najlepšia obrana pred ilúziou toho, že inteligencia stroja je ekvivalentom inteligencie človeka.

4 Ako používať umelú inteligenciu bezpečne

Bezpečnosť práce s umelou inteligenciou sa na jednej strane dotýka rozpoznania presnosti jej výstupov a na druhej strane **ochrany údajov, ktoré jej zverujeme**. V čase, keď sa konverzačné modely stali každodenným pracovným nástrojom je nevyhnutné uvedomiť si, že každá informácia vložená (nami) do systému UI

sa môže stať súčasťou širšieho informačného priestoru – podobne ako príspevok zverejnený na sociálnej sieti.

4.1 Čo sa deje s údajmi, ktoré zadávame UI

Každý vstup – otázka, text, dokument, obrázok alebo nahrávka – prechádza spracovaním na vzdialených serveroch. Z technického hľadiska teda používateľ odovzdáva tieto údaje tretej strane.

Niektoré systémy tieto údaje **dočasne uchovávajú** s cieľom „zlepšenia modelu“ alebo diagnostiky prevádzky. To znamená, že ich môžu prečítať alebo analyzovať **ľudia** – tzv. „kontrolóri kvality“ (angl. *human reviewers*). Aj keď ide o procesy so zmluvne viazanou mlčanlivosťou, nedá sa vylúčiť, že obsah zadaný používateľom sa stane prístupným širšiemu okruhu pracovníkov.

V tomto zmysle je konverzácia s UI **verejnejšia, než sa zdá**. Hoci používateľ sedí osamote pred obrazovkou, jeho slová prechádzajú sieťou serverov, kontrolných systémov a algoritmov. Každé zadané meno, číslo, osobný údaj, súbor alebo interná informácia môže byť teoreticky dohľadateľná, analyzovaná alebo – v zriedkavých prípadoch – aj spätne identifikovateľná. Preto môžeme povedať, že *čokoľvek „poviem“ umelej inteligencii, hovorím to v podstate ako keby „nahlas na verejnosti“*.

4.2 Riziko „digitálnej pamäte“ a budúceho zverejnenia

Moderné modely sa síce učia na anonymizovaných údajoch, no ich **digitálna pamäť** je dlhodobá. Ak používateľ zverí UI dôverné alebo interné informácie, nie je možné úplne zaručiť, že sa tieto údaje v nejakej podobe neobjavia vo verejných modeloch budúcnosti.

Z krátkej histórie vývoja UI poznáme prípady, keď firmy museli odstraňovať citlivé údaje, ktoré sa do tréningových súborov dostali omylom (napr. interné materiály spoločností, výskumné údaje alebo súkromná korešpondencia; pričom treba podotknúť, že z natrénovaného modelu sa tieto údaje dostať von už nedajú – buď

musí byť tréning začatý odznova, alebo je potrebné sa vrátiť do nejakého bodu obnovy, čo predražuje proces tréningu modelu; jestvuje síce nová oblasť výskumu nazývaná „machine unlearning“, ale je to zatiaľ v štádiách výskumu a v praxi sa nepoužíva). Aj preto je odporúčané pristupovať ku konverzácii s UI s rovnakou opatrnosťou, akú by sme uplatnili pri verejnom vystúpení alebo publikovaní (vaša žiadosť o spätnú extrakciu vami zadaných údajov už nemusí byť technicky zrealizovateľná – v prípade, že boli použité na tréning modelu).

Zásady bezpečného používania:

Nezadáвайте osobné údaje – mená, adresy, emaily, rodné čísla, heslá, zdravotné alebo finančné informácie.

Nezverejňujte interné a projektové materiály, ktoré nie sú určené na verejnú distribúciu (napr. pracovné dokumenty, návrhy grantov, nepublikované články).

Neposielať žiacke/študentské práce, testy alebo hodnotenia, ktoré obsahujú mená alebo identifikovateľné údaje – ide o porušenie GDPR aj etických zásad školy/univerzity.

Overte si, aký režim používania máte aktívny – niektoré služby umožňujú vypnúť ukladanie histórie alebo spracovanie údajov na tréning modelu.

Možnosti a nastavenia ochrany súkromia v bežných systémoch (pozri Tabuľku 1):

ChatGPT (OpenAI) – umožňuje vypnúť „zdieľanie tréningových údajov“ (angl. *training data sharing*) v nastaveniach („Data controls → Improve the model for everyone“). Pri zapnutej histórii však konverzie zostávajú uložené na serveroch. OpenAI deklaruje, že obsah súkromných konverzií nie je využívaný na tréning, ak používateľ tento režim neaktivuje (OpenAI 2024).

Google Gemini – v rámci účtov Google Workspace je možné aktivovať tzv. *restricted mode*, ktorý zabráňuje používaniu údajov z četu na zlepšovanie modelu. Google zároveň uvádza, že obsah môže byť dočasne kontrolovaný ľuďmi na účely bezpečnosti (Google 2024).

Microsoft Copilot – pri použití cez osobný účet môžu byť údaje analyzované, pri použití vo firemnom alebo univerzitnom prostredí sú spracované podľa zásad *Microsoft 365 compliance*, ktoré umožňujú úplné oddelenie interných údajov od verejného tréningu (Microsoft 2024).

Anthropic Claude – model so silným dôrazom na súkromie; podľa vyhlásenia spoločnosti sa konverzácie neukladajú na dlhodobé tréningy a sú priebežne anonymizované (Anthropic 2024).

Perplexity AI – kombinuje vyhľadávanie s generatívnymi odpoveďami; všetky otázky sú logované, no bez identifikácie používateľa; história sa dá kedykoľvek odstrániť (Perplexity AI 2024).

Používateľ by mal poznať tieto možnosti a prispôbiť im spôsob, akým so systémom pracuje. Ak nie je možné overiť, kde a ako sa údaje ukladajú, je najbezpečnejším riešením **neposkytovať nič, čo by sme neboli ochotní zverejniť**.

4.3 Zodpovednosť používateľa

Bezpečnosť pri práci s UI je otázkou osobnej zodpovednosti. Nastavenia systému nevedia nahradiť zdravý úsudok používateľa. Každý akademik, učiteľ alebo edukant by mal rozlišovať medzi tým, čo môžeme s UI otvorene zdieľať a tým, čo patrí do vnútorného a dôverného prostredia. V kontexte univerzity by mala byť UI chápaná ako **verejný priestor**, v ktorom je potrebné zachovať rovnaké etické správanie ako pri publikovaní textov, v prezentáciách alebo na prednáškach.

Tabuľka 1. Porovnanie nastavení ochrany súkromia vo vybraných systémoch umelej inteligencie podľa oficiálnych vyhlásení poskytovateľov služieb (OpenAI, Google, Microsoft, Anthropic, Perplexity AI 2024)

Systém/ Model	Ukladanie histórie a údajov	Využitie údajov na trénovanie modelu	Možnosť vypnúť zdieľanie údajov	Poznámka pre akademické prostredie
ChatGPT (OpenAI)	História konverzácií sa ukladá lokálne aj na serveroch (pri zapnutej funkcii chat history).	Údaje z konverzácií môžu byť použité na zlepšovanie modelu, ak to používateľ nezakáže.	Áno – v nastaveniach „Data Controls → Improve the model for everyone.“	Odporúča sa vypnúť zdieľanie údajov a používať anonymizované vstupy.
Google Gemini	Údaje sú dočasne uchovávané na účely prevádzky; pri účtoch Google Workspace podliehajú interným politikám ochrany.	Môžu byť využité na zlepšenie modelu, ak nie je aktivovaný obmedzený režim (restricted mode).	Áno – režim restricted mode blokuje spracovanie údajov na trénovanie.	Vhodné pre univerzity s Google Workspace, ak majú centrálnu spravované nastavenia.
Microsoft Copilot	Údaje sa ukladajú v rámci Microsoft 365 prostredia.	Firemné a univerzitné účty sú chránené politikou „no training on your data.“	Automaticky aktívne pre „enterprise“ účty; v osobných účtoch obmedzené.	Bezpečná voľba pre inštitucionálne prostredie s Microsoft 365 licenciou.
Anthropic Claude	Konverzácie sú uchovávané len dočasne a sú anonymizované.	Údaje sa nepoužívajú na trénovanie, iba na technickú diagnostiku.	Nie je potrebné – model nepoužíva údaje používateľov na trénovanie.	Vysoká úroveň súkromia, vhodná na prácu s citlivým textom.
Perplexity AI	Všetky otázky sú logované na účely vyhľadávania, ale bez identifikácie používateľa.	Nepoužíva údaje na trénovanie jazykového modelu.	Čiastočne – používateľ môže vymazať históriu vyhľadávania.	Vhodné len na verejné dopyty; neodporúča sa pre interné materiály.

5 Ako správne vnímať umelú inteligenciu

Vnímanie umelej inteligencie v spoločnosti osciluje medzi fascináciou a obavami. Celkovo však, obzvlášť v školskom a akademickom prostredí, treba pristupovať k UI s rozvahou a skôr ako k **pomocníkovi**, nie ako k **autorite**. Umelá inteligencia môže uľahčiť proces učenia sa, pomôcť so spracovaním textov, sumarizáciou alebo vizualizáciou informácií, ale konečné rozhodnutia a interpretácie musia zostať v rukách človeka. UI totiž, ako sme viackrát zdôraznili, nemá porozumenie, iba **napodobňuje jeho jazykovú formu**.

Najväčší prínos UI sa prejavuje vo **vyučovaní s vysokou mierou interakcie a spätnej väzby**. Adaptívne systémy dokážu sledovať tempo učenia sa, reagovať na individuálne chyby a ponúkať prispôsobené úlohy. V kombinácii s učiteľovou odbornou skúsenosťou sa tak môžu stať nástrojom, ktorý podporí personalizáciu výučby a motiváciu edukantov. Rovnako zmysluplné je využitie UI pri **spätnej väzbe** – napríklad pri rýchlej analýze textov, odhade úrovne argumentácie alebo identifikácii formálnych chýb. Takéto využitie nenahrádza hodnotenie učiteľa, ale rozširuje jeho možnosti.

Zároveň je však potrebné zachovať **(seba)kritický prístup a rovnováhu medzi pomocou a závislosťou**. Ak sa UI stane hlavným zdrojom odpovedí, stráca sa zmysel vzdelávania ako procesu objavovania. Učiteľ by mal preto viesť seba aj edukantov k tomu, aby UI využívali ako partnera, ktorý odpovedá na kladené otázky, nie ako autoritu, ktorá dáva definitívne a vždy správne odpovede.

Osobitný prínos pre akademické prostredie môžu mať rôzne **pilotné projekty a experimentálne aktivity**, ktoré overujú možnosti UI v konkrétnych podmienkach. Krátkodobé experimenty – napríklad zapojenie UI do vybraných seminárov, tvorby cvičení alebo analýzy textov – pomáhajú odhaliť reálne prínosy i limity tejto technológie. Takéto skúsenosti sú neoceniteľné a môžu byť

využitie na budúcu tvorbu smerníc, metodík a etických odporúčaní.

Umelú inteligenciu neodporúčam vnímať ani ako hrozbu, ani ako spásu. Je to **technologický partner**, ktorý rozširuje horizonty, no zároveň odhaľuje slabiny ľudskej nepozornosti, netrzeplivosti a náchylnosti veriť jednoduchým odpovediam. Ak ju budeme chápať ako nástroj, ktorý nám má pomáhať, nie nás nahrádzať, tak môže byť (a bude) jej prítomnosť v školstve bezpečná a obohacujúca (UNESCO 2023).

6 Kontrola UI a environmentálne dôsledky UI

V súčasnosti prebiehajú diskusie o tom, do akej miery máme umelú inteligenciu skutočne pod kontrolou a či je vôbec možné ju v kritickej situácii „vypnúť“. Táto otázka má technický aj civilizačný rozmer. Na technickej úrovni sa každé zariadenie dá odpojiť od elektriny alebo počítačovej siete. No v spoločenskom zmysle je vypnutie umelej inteligencie čoraz menej realistické, pretože jej prítomnosť je rozptýlená naprieč infraštruktúrou, ekonomikou a komunikáciou. UI sa stala súčasťou systémov, ktoré riadia dopravu, zdravotníctvo, energetiku alebo vzdelávanie. „Vypnúť UI“ by tak znamenalo narušiť samotné fungovanie modernej spoločnosti – podobne ako by bolo nemožné „vypnúť internet“ bez kolapsu značnej časti služieb, ktoré sú na ňom postavené.

Z civilizačného pohľadu preto nejde o otázku, **či sa UI dá stopnúť, ale ako ju regulovať a riadiť**. Téma kontroly umelej inteligencie sa v odbornej literatúre objavuje opakovane – od úvah o zodpovednosti vývojárov až po obavy z autonómnych systémov, ktoré by mohli konať mimo rámca ľudského zamerania (*alignment*). Filozof Nick Bostrom (2014) vo svojej práci *Superintelligence : Paths, Dangers, Strategies* opisuje situáciu, v ktorej ľudstvo vytvorí inteligenciu schopnú samostatného rozhodovania s cieľmi, ktoré sa nemu-

sia zhodovať s ľudskými hodnotami. Tento „**problém kontroly**“ prirovnáva k otvoreniu **Pandorinej skrinky** – raz spustený proces sa môže stať nevratným.

Bostrom upozorňuje, že ani dokonalé naprogramovanie pravidiel nemusí stačiť, pretože superinteligentný systém by mohol re-interpretovať pôvodné ciele podľa vlastnej logiky. Z tohto pohľadu nie je nebezpečenstvom samotná inteligencia, ale **asymetria moci medzi tvorcom a tvoreným**. Tieto úvahy síce zatiaľ ostávajú prevažne teoretické, no majú praktické dôsledky – vyžadujú dôsledne etickú medzinárodnú reguláciu vývoja a transparentnosť algoritmov. V akademickom prostredí sa preto otázka kontroly UI netýka len hardvéru alebo softvéru, ale aj **kontroly interpretácie, hodnotenia a spôsobu využitia**.

Okrem filozoficko – etického rozmeru má kontrola UI aj **environmentálny rozmer**, ktorý býva často prehliadaný. Moderné modely umelej inteligencie vyžadujú obrovské množstvo výpočtového výkonu, a tým aj energie. Každé tréningovanie veľkého jazykového modelu predstavuje spotrebu elektrickej energie porovnateľnú s energetickými nárokmi menšieho mesta. Strubell, Ganesh a McCallum (2019) upozornili na to, že tréningovanie jedného modelu na spracovanie prirodzeného jazyka môže vyprodukovať viac ako **280 ton CO₂**, čo je približne pätnásobok emisií priemernej životnosti jedného automobilu. O rok neskôr Schwartz *et al.* (2020) zaviedli pojem „**zelená UI**“, ktorým označili úsilie znížiť ekologickú stopu výpočtovo náročných systémov prostredníctvom efektívnejších algoritmov, optimalizácie hardvéru a väčšej transparentnosti spotreby energie.

Otázka energetickej náročnosti UI je **technickou záležitosťou aj morálnou dilemou**. Ak má byť umelá inteligencia nástrojom vedeckého a vzdelávacieho pokroku, musí byť aj ekologicky udržateľná. V opačnom prípade sa dostávame do paradoxu, že systém, ktorý má podporovať poznanie a spoločenské dobro, zároveň prispieva k environmentálnym škodám. Diskusia o „zelenej UI“ tak

presahuje technologické hranice a dotýka sa hodnotových otázok toho, do akej miery je rozumné investovať energiu a hmotné zdroje do modelov, ktoré slúžia skôr na komfort, než na nevyhnutné potreby spoločnosti.

Na tento problém už pred rokmi obrazne upozornil fyzik **Mi-
chio Kaku**. V knihách *Physics of the Future* (2011) a *The Future of
the Mind* (2014) opisuje predstavu „**počítača veľkého ako Man-
hattan**“, ktorý by bol schopný simulovať ľudský mozog. Tento
obraz bol pôvodne myslený ako metafora obrovskej energetickej
a materiálovej náročnosti takejto technológie – „*stroj, ktorý by
musela chladiť rieka,*“ ako Kaku poznamenáva. Hoci sa odvtedy
technológie optimalizovali, samotný princíp ostáva rovnaký: **kaž-
dý krok smerom k vyššej inteligencii UI vyžaduje exponenciálne
viac energie**.

Keď teda hovoríme o kontrole umelej inteligencie, tak ide nie-
len o riadenie jej správania, ale aj o reguláciu jej **ekologickej stopy**.
Regulácia a výskum by mali smerovať k zodpovednému využíva-
niu zdrojov – od výberu energeticky úsporných údajových centier
až po preferenciu modelov s nižšou uhlíkovou stopou. V tejto sú-
vislosti sa čoraz častejšie spomína potreba vytvoriť **index environ-
mentálnej účinnosti UI**, ktorý by umožnil porovnávať energetické
nároky rôznych modelov podobne, ako dnes porovnávame výkon
procesorov alebo kvalitu algoritmov.

Kontrola umelej inteligencie teda nie je len otázkou etiky a bez-
pečnosti, ale aj udržateľnosti. Skutočne „inteligentná“ UI nie je tá,
ktorá dokáže spracovať viac údajov ako človek, ale tá, ktorá to do-
káže urobiť **s menšou spotrebou energie a s väčšou zodpoved-
nosťou voči budúcnosti**. A možno práve v tom spočíva nová de-
finícia pokroku – v rovnováhe medzi poznaním, mocou a mierou,
ktorú si dokážeme sami stanoviť a ustrážiť.

Záver

Umelá inteligencia sa stala neoddeliteľnou súčasťou súčasného vzdelávacieho a spoločenského prostredia. Prináša nové možnosti v oblasti personalizácie vyučovania, učenia sa, tvorivosti a efektivity, no zároveň kladie dôraz na zodpovednosť, etiku a kritické myslenie. Ako sme ukázali, jej prínosy nie je možné oddeliť od rizík – od halucinácií a predpojatosti až po environmentálne a spoločenské dôsledky.

Podstatou bezpečného a zmysluplného využívania UI je **rovnováha medzi inováciou a rozvahou**. Technológie by mali podporovať človeka, nie ho nahrádzať; mali by rozširovať možnosti jeho poznania, nie určovať jeho hranice. Vzdelávanie preto musí zostať miestom, kde sa umelá inteligencia používa s porozumením, kontrolou a uvedomovaním si jej limitov.

Zdá sa, že budúcnosť UI (aj vo vzdelávaní) nebude určená výkonom algoritmov, ale **mierou ľudskej prozreteľnosti**, s akou tieto algoritmy zaradíme do života (školy a spoločnosti).

Bibliografia

Anthropic. 2024. „Data Usage – Claude API Documentation.“ <https://docs.anthropic.com/en/docs/claude-code/data-usage>.

Anthropic. 2024. „How long do you store my data?“ <https://privacy.anthropic.com/en/articles/10023548-how-long-do-you-store-my-data>.

Centrum vedecko-technických informácií SR. 2025. „Kódex výskumnej integrity a etiky na Slovensku.“ <https://www.truni.sk/sites/default/files/rektor/kodex-vyskumnej-integrity-a-etiky-na-slovensku.pdf>.

Bostrom, Nick. 2014. *Superintelligence: Paths, Dangers, Strategies*. Oxford: Oxford University Press.

Google. 2024. „How Gemini for Google Cloud uses your data.“ <https://cloud.google.com/gemini/docs/discover/data-governance>.

- Google. 2024. „Gemini Apps Privacy Notice.“ <https://support.google.com/gemini/answer/13594961>.
- Kaku, Michio. 2011. *Physics of the Future*. New York: Doubleday.
- Kaku, Michio. 2014. *The Future of the Mind*. New York: Doubleday.
- Legg, Shane, and Marcus Hutter. 2007. „Universal Intelligence: A Definition of Machine Intelligence.“ *Minds and Machines* 17 (4): 391–444.
- Microsoft. 2024. „Enterprise Data Protection in Microsoft 365 Copilot.“ <https://learn.microsoft.com/en-us/copilot/microsoft-365/enterprise-data-protection>.
- OpenAI. 2024. „Privacy Policy.“ <https://openai.com/policies/row-privacy-policy/>.
- Pedagogická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave. 2025. „Usmernenie dekana č. 1/2025 k využívaniu systémov umelej inteligencie v záverečných, kvalifikačných a iných prácach.“ <https://pdfweb.truni.sk/download?konania/vseobecne/usmernenie-1-2025-o-pouzivani-umelej-inteligencie.pdf>.
- Perplexity AI. 2024. „Privacy Policy.“ <https://www.perplexity.ai/hub/legal/privacy-policy>.
- Perplexity AI. 2024. „Data Retention and Privacy for Enterprise Organizations and Users.“ <https://www.perplexity.ai/help-center/en/articles/11187708-data-retention-and-privacy-for-enterprise-organizations-and-users>.
- Russell, Stuart J., and Peter Norvig. 2020. *Artificial Intelligence : A Modern Approach*. 4th ed. Pearson.
- Schwartz, Roy, Jesse Dodge, Noah A. Smith, and Oren Etzioni. 2020. „Green AI.“ *Communications of the ACM* 63 (12): 54–63. <https://doi.org/10.1145/3381831>.
- Strubell, Emma, Ananya Ganesh, and Andrew McCallum. 2019. „Energy and Policy Considerations for Deep Learning in NLP.“ *Proceedings of ACL 2019*. <https://doi.org/10.18653/v1/P19-1355>.
- Trnavská univerzita v Trnave. 2025. „Kódex pre výskumnú integritu a etiku na Trnavskej univerzite v Trnave.“ https://www.truni.sk/sites/default/files/rektor/kodex-pre-vyskumnu-integritu-a-etiku-na-trnavskej-univerzite-v-trnave_predpis_12_2025.pdf.
- UNESCO. 2023. *Guidance for Generative AI in Education and Research*. Paris: UNESCO. <https://doi.org/10.54675/EWZM9535>.

Mgr. Ing. Roman Horváth, PhD., univ. doc.

Trnavská univerzita v Trnave

Pedagogická fakulta

E-mail: roman.horvath@truni.sk

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-5232-1151>

Lucia Grešková

RIZIKOVÉ SPOLOČENSTVÁ V KONTEXTE SPOLOČENSKÝCH KRÍZ A PREVENTÍVNEJ PRAXE

*Risk Communities in the Context of Societal Crises
and Preventive Practice*

Abstract

This study examines the influence of ideological and spiritual communities within the context of current societal crises characterized by heightened uncertainty, polarization, and declining trust in public institutions. It focuses on the dynamics of their appeal to children and youth, identifies risk factors linked to manipulative and radicalizing groups, and analyses systemic gaps in prevention that limit the capacity of professionals in education and helping professions. Integrating psychological, sociological, and security perspectives, the study formulates recommendations for strengthening critical thinking, emotional literacy, and safe social bonds as essential protective factors among young people.

Keywords

Prevention, radicalization, manipulative groups, ideological communities, youth, social psychology, digital risks.

Úvod

Súčasná spoločnosť čelí mnohohrstvovým a navzájom prepojeným krízam, ktoré zásadne formujú sociálne prostredie, individuálne správanie a mechanizmy, prostredníctvom ktorých ľudia

vyhľadávajú oporu v skupinách. Pandemická a postpandemická situácia po ochorení COVID-19 zvýraznila zraniteľnosť moderných spoločností, oslabenie tradičných sociálnych väzieb a nárast nedôvery voči inštitúciám (Čavojová 2021). Pandémia zároveň urýchlila digitalizáciu sociálnych kontaktov, čím vystavila jednotlivcov väčšiemu riziku pôsobenia dezinformácií a manipulatívnych online spoločenských.

Okrem zdravotných a spoločenských dôsledkov pandémie narastá tlak environmentálnych hrozieb, predovšetkým klimatických zmien, ktoré sú sprevádzané vysokou mierou neistoty a úzkosti v populácii. Výskumy ukazujú, že environmentálna neistota nielen zvyšuje psychologický stres, ale tiež podporuje orientáciu jednotlivcov na skupiny či hnutia, ktoré poskytujú jednoduché vysvetlenia alebo radikálne riešenia zložitých problémov (Clayton 2020; Stanley *et al.* 2021). Súčasný geopolitický napätie, vrátane ozbrojených konfliktov na Ukrajine a v oblasti Blízkeho Východu, ďalej zosilňuje sociálnu neistotu, polarizáciu verejnej mienky a informačné operácie zamerané na oslabenie spoločenskej súdržnosti (Jowett a O'Donnell 2022).

V tomto komplexnom a dynamickom prostredí sa rozširuje priestor pre pôsobenie rôznych svetonázorových a duchovných spoločenských. Ich ciele, organizačné štruktúry a stratégie môžu byť veľmi rozdielne: od legitímnych komunitných a podporných iniciatív až po uzavreté, hierarchické, manipulatívne alebo potenciálne rizikové zoskupenia (Richardson 1997; Beckford 1985). Sociologický a psychologický výskum opakovane ukazuje, že obdobia spoločenskej neistoty zvyšujú príťažlivosť skupín, ktoré poskytujú jasnú identitu, silnú vnútornú kohéziu a pocit výnimočnosti jednotlivca v rámci komunity (Bilewicz a Kruglanski 2020).

Tieto prvky sú zvlášť výrazné u mladých ľudí, ktorí čelia kombinácii oslabených sociálnych väzieb, vysokého online vystavenia a nestabilného hodnotového prostredia. Empirické štúdie naznačujú, že adolescenti a mladí dospelí sú náchylnejší na vstup do sku-

pín, ktoré poskytujú jednoduché vysvetlenia komplexných problémov, emocionálnu podporu alebo pocit spolupatričnosti – často aj v prípadoch, keď tieto skupiny využívajú manipulatívne alebo presvedčovacie techniky (Koomen a Van der Pligt 2020).

V takto konštituovanom prostredí nadobúda mimoriadny význam systematická preventívna prax. Prevencia nie je len otázkou ochrany pred rizikovými skupinami, ale predovšetkým budovaním kompetencií jednotlivcov a komunitných väzieb, ktoré zvyšujú odolnosť voči manipulácii, radikalizácii a psychologickému nátlaku. Jej cieľom je posilňovať schopnosť kriticky hodnotiť informácie, rozpoznávať potenciálne rizikové prvky spoločenstiev, podporovať bezpečné sociálne väzby a systematicky budovať odolnosť mladej populácie. Súčasne zohráva prevencia kľúčovú úlohu pri podpore duševného zdravia, rozvoji emocionálnej gramotnosti a navigovaní mladých ľudí v komplexnom a často informačne preťaženom sociálnom prostredí.

1 Teoretické východiská

1.1 Svetonázorové a duchovné spoločenstvá

Svetonázorové a duchovné spoločenstvá predstavujú heterogénnu kategóriu organizovaných aj neformálnych usporiadaní, ktoré zdieľajú spoločný hodnotový, náboženský, ideologický alebo filozofický rámec. Patria sem tradičné náboženské inštitúcie, nové náboženské hnutia, meditačné a sebarozvojové skupiny, ideologické iniciatívy, ako aj hybridné formy komunit, ktoré fungujú prevažne v digitálnom prostredí. Ich diverzita zahŕňa od legitímnych, komunitne orientovaných skupín až po uzavreté alebo manipulatívne štruktúrované zoskupenia, ktoré môžu predstavovať potenciálne riziko pre členov (Berger a Luckmann 1991; Beyer 2019).

Súčasný výskum zdôrazňuje, že tieto spoločenstvá plnia viaceré psychologických, sociálnych a existenciálnych funkcií. Poskytu-

jú jednotlivcom jasnú identitu, štruktúru každodenného života, emocionálnu podporu, zmysel a orientáciu v komplexnom a rýchlo sa meniacom sociálnom prostredí (Berger & Luckmann 1991; Beyer 2019). Kým tradičná sociológia náboženstva predpokladala, že modernizácia povedie k oslabovaniu religiozity a duchovných väzieb, súčasná pluralizácia hodnôt a digitalizácia komunikácie umožnila prehlbenie rozmanitosti foriem duchovného vyjadrenia a komunity (Casanova 2009; Lynch 2012).

Vývoj digitálnych technológií a sociálnych sietí zásadne transformoval spôsoby zakladania a udržiavania týchto komunít. Digitálne prostredie umožňuje vznik sieťovo orientovaných spoločenstiev, ktoré fungujú nezávisle od fyzickej infraštruktúry alebo priameho kontaktu medzi členmi (Campbell 2013; O'Leary 2021). Online platformy podporujú intenzívne emocionálne prepojenie, rýchle šírenie obsahu a formovanie uzavretých informačných ekosystémov. Tento fenomén umožňuje vznik echo komôr, kde sú názory a presvedčenia posilňované algoritmickým výberom obsahu a vysokou mierou anonymity, čo môže potenciálne podporovať manipulatívne, radikalizačné alebo ideologicky extrémne praktiky (Sunstein 2018; Zuckerman 2020).

1.2 Krízové situácie a psychologická zraniteľnosť

Krízové situácie – vrátane zdravotných, environmentálnych, ekonomických a geopolitických kríz – významne ovplyvňujú psychologickú stabilitu jednotlivcov, ich sociálne správanie a schopnosť adaptovať sa na nové okolnosti. Výskumy v oblasti sociálnej psychológie a behaviorálnych vied ukazujú, že obdobia neistoty zvyšujú potrebu kognitívnej istoty, sociálnej opory a orientácie v prostredí, čím rastie atraktivita skupín poskytujúcich jasné pravidlá, pevné normy a jednoznačne definovanú identitu (Hogg 2014).

V prostredí sociálnej a existenciálnej neistoty sa zvyšuje tendencia vyhľadávať spoločenstvá, ktoré ponúkajú jednoduché interpre-

tácie komplexných javov, emocionálnu podporu a pocit výnimočnosti. Tieto potreby môžu byť naplnené adaptívnym spôsobom – napríklad v podporných komunitných skupinách, sebarozvojevých iniciatívach alebo tradičných náboženských organizáciách –, no zároveň poskytujú priestor aj pre pôsobenie manipulatívnych, radikalizačných alebo dezinformačných spoločenstiev, ktoré cieľne využívajú psychologickú zraniteľnosť jednotlivcov na napĺňanie vlastných cieľov (Kruglanski *et al.* 2017; Moghaddam 2021).

Analýzy DEKK Inštitútu (2025) poukazujú na to, že kombinácia systémovej nedôvery, prehľbujúcej sa polarizácie a narušenej spoločenskej súdržnosti vytvára prostredie, v ktorom sú jednotlivci náchylnejší na vstup do skupín poskytujúcich pocit bezpečia, výnimočnosti alebo privilegovaného poznania. Krízy taktiež zvyšujú dopyt po jednoznačných interpretáciách a radikálnych riešeniach komplexných problémov, čo môže viesť k zvýšenej akceptácii ideologicky extrémnych alebo manipulatívnych štruktúr.

Súčasný výskum radikalizácie zdôrazňuje, že psychologická zraniteľnosť jednotlivcov nie je determinovaná len osobnosťnými charakteristikami, ale predovšetkým komplexnou interakciou sociálneho kontextu, narušenej identity, pocitov nespravodlivosti, izolácie a oslabených sociálnych väzieb (Doosje *et al.* 2016). Krízové obdobia tak vytvárajú podmienky, v ktorých sa jednotlivci stávajú ľahším cieľom náborových stratégií rôznych rizikových spoločenstiev, a to nezávisle od veku, vzdelania alebo socioekonomického statusu.

Táto teoretická perspektíva naznačuje, že efektívna preventívna intervencia musí kombinovať viacúrovňový prístup – od individuálneho rozvoja kritického myslenia a emočnej odolnosti po posilňovanie komunitných väzieb a sociálneho kapitálu, ktorý chráni pred psychologickým a sociálnym tlakom rizikových spoločenstiev.

2 Rizikové faktory pôsobenia svetonázorových spoločenstiev

Svetonázorové spoločenstvá majú v spoločnosti rozmanité funkcie – poskytujú identitu, podporu, rámec hodnotového orientovania či príslušnosť (Stark a Bainbridge 1985; Beckford 2003). V kontexte spoločenských kríz však môžu niektoré skupiny vykazovať problematické vzorce pôsobenia, najmä ak pracujú s mechanizmami sociálnej manipulácie, polarizácie alebo uzatvárania sa do ideových „bublín“. Môžeme identifikovať tri skupiny rizikových faktorov, ktoré sa najčastejšie spájajú so zvýšenou zraniteľnosťou jednotlivcov a s potenciálom toxickej dynamiky v spoločenstvách.

2.1 Využívanie spoločenských napätí a neistôt

V období sociálnej a ekonomickej nestability rastie potreba ľudí po predvídateľnosti, bezpečí a zmysluplnej identite. Mnohé skupiny na tieto potreby reagujú legitímny spôsobom, no v niektorých prípadoch sa neistota stáva nástrojom mobilizácie a kontroly (Lifton 1999; Lalach 2004). Manipulatívne skupiny často pracujú s naratívmi ohrozenia, ktoré posilňujú pocit izolácie od „väčšinyvej spoločnosti“ a zároveň prehľbujú záväzok člena voči skupine.

V literatúre je tento proces popísaný ako **exploatácia kognitívnej a sociálnej zraniteľnosti** (Taylor 2015). Skupiny môžu formulovať jednoduché a emocionálne silné vysvetlenia komplexných javov, čím posilňujú polarizáciu a vytvárajú antagonistický obraz voči inakosti. Takéto stratégie sa často objavujú v kontexte dezinformácií, konšpiračných teórií či ideologickej radikalizácie (Douglas *et al.* 2019).

Niektoré spoločenstvá zároveň aktívne vstupujú do verejného priestoru prostredníctvom politicky motivovanej mobilizácie alebo šírenia polarizačných naratívov. Kým ide o legitímne uplatňovanie občianskych práv, nepredstavuje to problém. Riziko nastáva vtedy, keď sú tieto aktivity sprevádzané manipuláciou, vnútorným

tlakom na členov, či koordinovanou kampaňou na šírenie neoverených alebo zavádzajúcich tvrdení (Richardson a Introvigne 2001; Blee 2017).

2.2 Digitálne prostredie a nové formy pôsobenia

Digitálne platformy zásadne menia dynamiku vytvárania a fungovania svetonázorových spoločenstiev. Online prostredie uľahčuje vznik uzavretých skupín, ktoré môžu fungovať s minimálnou kontrolou a veľkou mierou anonymity. Výskumy ukazujú, že internet urýchljuje proces radikalizácie tým, že poskytuje priestory pre homogénne diskusie a posilňovanie extrémnych názorov (Sunstein 2017; O'Hara a Stevens 2015).

Algoritmy sociálnych sietí uprednostňujú emotívny, polarizujúci alebo konfliktne ladený obsah, čo môže viesť k neúmyselnému šíreniu radikalizačných materiálov (Tufekci 2015). Zároveň sú digitálne platformy vhodným priestorom pre náborové stratégie zamerané najmä na mladých ľudí, ktorí prirodzene experimentujú s identitou a hľadajú nové formy príslušnosti (Awan 2017).

Internetové spoločenstvá môžu fungovať ako tzv. „**akcelerator identity**“ – poskytujú intenzívnejšie a rýchlejšie prežívanie príslušnosti, pričom zároveň znižujú prah medzi bežným záujmom a aktívnym zapojením do radikálnych ideologických rámcov (Conway 2017).

2.3 Zmeny správania a riziko radikalizácie

Radikalizácia je komplexný proces, ktorý zriedkavo nastáva z jediného dôvodu. Výskumy v oblasti prevencie ukazujú, že zmeny správania môžu byť indikátorom nielen rizikového pôsobenia skupiny, ale aj širokého spektra psychologických, sociálnych či vývinových faktorov (Horgan 2008; Borum 2011). Preto je potrebné posudzovať ich opatrne a kontextuálne.

Medzi rizikové signály patria podľa Petra Neumanna (2013) najmä:

- náhla zmena hodnotových orientácií a prijímanie rigidného, binárneho videnia sveta,
- výrazné obmedzovanie sociálnych kontaktov mimo skupiny,
- nárast tajnostkárstva, izolácie či konfliktnosti,
- preberanie jazykových či symbolických znakov typických pre radikalizačné komunity.

Zásadné je, aby hodnotenie týchto zmien prebiehalo v interdisciplinárnom kontexte a s rešpektom k individualite prípadu. Predčasná stigmatizácia môže viesť k odcudzeniu a paradoxne zvýšiť zraniteľnosť jednotlivca. Prevencia orientovaná na posilňovanie kritického myslenia, otvorenej komunikácie a bezpečných väzieb je preto efektívnejšia než represívne alebo konfrontačné prístupy (Feddes a Jonas 2021).

3 Výzvy pre prevenciu

Preventívna prax zameraná na prácu s deťmi a mládežou sa dnes odohráva v prostredí komplexných spoločenských zmien, hybridných hrozieb, informačného preťaženia a zníženej schopnosti kriticky hodnotiť dôveryhodnosť zdrojov. Dynamika moderného sociálneho a digitálneho prostredia významne zvyšuje nároky na preventívnu prax a odhaľuje systémové limity tradičných prístupov. Identifikácia kľúčových výziev je preto nevyhnutná pre formuláciu efektívnej stratégie preventívnej intervencie.

3.1 Nedostatok odborných kapacít a personálne preťaženie

Jednou z najvýznamnejších systémových bariér je nedostatočný počet kvalifikovaných odborníkov v školách a komunitných zariadeniach. Školskí psychológovia, sociálni pedagógovia, výchovní poradcovia a ďalší experti často pracujú s vysokým počtom žiakov, čo obmedzuje ich schopnosť identifikovať jemné zmeny v správaní alebo dlhodobo pracovať s rizikovými prípadmi (Koomen a Van der Pligt 2020).

Personálne normy reflektujúce potrebu systematickej práce s triednymi kolektívami sú v slovenskom kontexte stále poddimenzované, čo vedie k nerovnomernému prístupu k prevencii. Nedostatok supervízie a kontinuálneho profesijného rozvoja navyše zvyšuje variability v kvalite intervencií medzi jednotlivými školami a regiónmi. Z hľadiska vedeckej literatúry je jasné, že udržateľná a účinná prevencia si vyžaduje systematický rámec podpory odborníkov, zahrňajúci pravidelnú supervíziu, mentoring, peer-learning a kontinuálne vzdelávanie založené na empirických dôkazoch (Moghaddam 2021; DEKK Inštitút 2025).

3.2 Nekonzistentnosť akreditačných a kontrolných mechanizmov

Súčasný systém akreditácie preventívnych programov v školách často neposudzuje ich vedeckú relevanciu, metodickú dôslednosť ani etické štandardy realizátorov. Tento nedostatok konzistencie umožňuje pôsobenie organizácií, ktoré ponúkajú obsah bez odbornej opory alebo presadzujú ideologicky motivované témy. Takáto situácia komplikuje pedagógom rozhodovanie o tom, ktoré programy sú pre žiakov prospešné, a znižuje dôveru v efektivitu preventívnych opatrení (Hogg 2007; Bilewicz a Kruglanski 2020).

Odporúčanou stratégiou je vytvorenie jednotných štandardov akreditácie a evaluácie preventívnych programov, ktoré by zahŕňali: metodickú konzistenciu, overiteľnú účinnosť, etické princípy a prispôsobenie cieľovej populácii. Takýto prístup by zároveň umožnil lepšiu spätnú väzbu a systematické zlepšovanie kvality preventívnych intervencií.

3.3 Stigmatizácia témy manipulatívnych a radikalizačných skupín

Diskusia o rizikových spoločenstvách vo verejnom priestore býva často zjednodušená, politizovaná alebo emocionálne nabitá. Pre odborníkov to znamená zvýšené riziko konfliktov s rodičmi alebo komunitami, ktoré sa môžu cítiť nespravodlivo označené. V dôsledku toho niektoré školy alebo pedagógovia témy radšej ob-

chádzajú, hoci prax ukazuje, že otvorený a rešpektujúci dialóg je kľúčový pre účinnú prevenciu (DEKK 2025; Doosje *et al.* 2016).

Vedecká literatúra odporúča využívať participatívne metódy, ktoré zahŕňajú žiakov, rodičov a komunitu, pričom kladú dôraz na kritické myslenie, reflektívny prístup a rozvoj empatie. Takéto metódy znižujú stigmatizáciu a umožňujú konštruktívnu diskusiu o rizikových javoch bez morálneho alebo ideologického zaťaženia.

3.4 Nedostatok kompetencií v oblasti digitálnej prevencie

Digitálne prostredie predstavuje špecifickú výzvu pre modernú prevenciu, keďže mladí ľudia sú vystavení intenzívnemu pôsobeniu algoritmických odporúčaní, online subkultúr, digitálnych manipulácií a radikalizačných obsahov (Sunstein 2018; Zuckerman 2020). Mnohí odborníci však stále nedisponujú dostatočnými kompetenciami na to, aby dokázali efektívne pracovať s digitálnou prevenciou, analyzovať mechanizmy online radikalizácie alebo viesť mládež k bezpečnému a kritickému používaniu internetu.

Rozvoj digitálnej gramotnosti u odborníkov by mal zahŕňať: porozumenie algoritmickým mechanizmom, schopnosť analyzovať dezinformačné a manipulatívne rámce, identifikovať rizikové online komunity a navrhovať ciele preventívne stratégie. Integrácia týchto kompetencií do profesionálneho rozvoja by mala byť súčasťou komplexného modelu prevencie, ktorý reflektuje digitálne prostredie ako kľúčový faktor formujúci psychologickú a sociálnu zraniteľnosť mladých ľudí.

3.5 Odporúčané strategické prístupy

Na základe analýzy vyššie uvedených výziev je možné identifikovať niekoľko strategických prístupov, ktoré by mohli zvýšiť efektivitu preventívnej práce:

- 1. Systematické posilňovanie odborných kapacít** – pravidelná supervízia, mentoring, kontinuálne vzdelávanie a peer-learning pre odborníkov v školách a komunitách.

2. **Štandardizácia akreditácie preventívnych programov** – zavedenie jednotných kritérií hodnotenia metodickej, vedeckej a etickej kvality programov.
3. **Participatívny a inkluzívny prístup** – aktívne zapojenie žiakov, rodičov a komunity do prevencie, čo znižuje stigmatizáciu a podporuje kritické myslenie.
4. **Digitálna prevencia a gramotnosť odborníkov** – rozvoj schopností analyzovať online riziká, algoritmy a manipulatívne praktiky s cieľom efektívnej prevencie.
5. **Multidisciplinárna spolupráca** – prepojenie psychológov, sociálnych pracovníkov, pedagógov, IT expertov a odborníkov na mediálnu gramotnosť pre koordinované preventívne stratégie.

Takýto systematický, multidimenzionálny prístup umožňuje nielen znižovať riziko zapojenia mládeže do manipulatívnych alebo radikalizačných spoločenstiev, ale zároveň podporuje ich sociálny, emočný a kognitívny rozvoj v komplexnom a digitálne prepojenom prostredí.

4 Odporúčania pre prax

Na základe identifikovaných systémových a kontextuálnych výziev je možné formulovať viacúrovňové odporúčania, ktoré sa týkajú jednotlivcov, škôl, komunitných aktérov a štátnej správy. Ich cieľom je podporiť odolnosť mládeže voči manipulatívnym, radikalizačným a dezinformačným praktikám a zároveň posilniť efektivitu preventívnych intervencií.

4.1 Posilňovanie kritického, mediálneho a informačného myslenia

Jedným z kľúčových pilierov prevencie nie je eliminácia rizikových skupín, ale rozvoj schopností jednotlivcov kriticky reflektovať informácie a prostredie, v ktorom sa nachádzajú. Tieto schopnosti zahŕňajú:

- systematické overovanie informácií z viacerých, nezávislých zdrojov,
- identifikáciu manipulatívnych, presvedčovacích a ideologických techník,
- schopnosť pracovať s vlastnými emóciami pri kontakte s konfliktným alebo provokatívnym obsahom,
- porozumenie fungovaniu algoritmických odporúčaní a sociálnych bublín a ich dopadom na rozhodovanie.

Preventívne programy v tejto oblasti by mali byť súčasťou kontinuálneho vzdelávania a integrované do školských osnov, namiesto jednorazových workshopov alebo kampaní, čím sa zabezpečí dlhodobá udržateľnosť rozvoja kritických kompetencií.

4.2 Profesionálna príprava odborníkov a pedagógov

Súčasná spoločenská a digitálne krízové prostredie si vyžaduje posilnenie odborných zručností profesionálov pracujúcich s mládežou. Kľúčové oblasti zahŕňajú:

- rozpoznávanie skorých prejavov radikalizácie,
- analýzu a podporu skupinových procesov,
- zvládanie konfliktov a komunikáciu v náročných situáciách,
- vedenie konštruktívnych diskusií o kontroverzných témach,
- spoluprácu s rodinou a komunitou pri podpore sociálnej odolnosti.

Neoddeliteľnou súčasťou profesionálneho rozvoja by mala byť povinná supervízia, ktorá znižuje riziko emocionálneho vyhorenia, podporuje reflexívnu prax a zvyšuje kvalitu poskytovaných intervencií (Moghaddam 2021; DEKK 2025).

4.3 Interdisciplinárna a medzirezortná spolupráca

Efektívna prevencia si vyžaduje koordinovanú spoluprácu medzi školami, sociálnymi službami, mládežníckymi organizáciami, zdravotníckymi zariadeniami, komunitnými lídrami a bezpečnostnými zložkami. Rizikové javy zvyčajne presahujú rámec jednej

oblasti, a preto ich riešenie musí byť multidisciplinárne a medzirezortné. Koordinácia by mala zahŕňať výmenu informácií, spoločné hodnotenie rizík a plánovanie preventívnych intervencií na miestnej aj regionálnej úrovni.

4.4 Rozvoj emocionálnej odolnosti a sebakontroly

Výskumy ukazujú, že schopnosť zvládať frustráciu, neistotu a konflikt významne znižuje náchylnosť mladých ľudí prijímať jednoduché ideologické odpovede na komplexné otázky (Hogg 2007; Bilewicz a Kruglanski 2020). Programy zamerané na rozvoj emocionálnej inteligencie, sebauvedomenia, sociálnych zručností a zosieťovaných podporných systémov posilňujú vnútornú stabilitu mladej generácie a podporujú jej schopnosť kriticky hodnotiť sociálne, mediálne a digitálne stimuly.

4.5 Udržiavanie otvorených vzťahových mostov

Empirické štúdie a prax ukazujú, že odchod z manipulatívneho alebo radikalizačného spoločenstva je proces, ktorý si vyžaduje zachované a bezpečné vzťahy s dôveryhodnými dospelými. Prevencia by preto mala klást dôraz na rešpektujúce sprevádzanie a podporu, nie na stigmatizáciu alebo trestanie odlišných názorov. Budovanie a udržiavanie bezpečných vzťahových mostov medzi mládežou a kompetentnými dospelými predstavuje jeden z najefektívnejších ochranných faktorov voči manipulácii a radikalizácii.

Záver

Svetonázorové a duchovné spoločenstvá v období spoločenských kríz predstavujú komplexný a dvojsečný fenomén. Na jednej strane tieto spoločenstvá poskytujú jednotlivcom psychologickú podporu, pocit identity, komunitnú integráciu a existenciálnu orientáciu v neistom a premenlivom prostredí. Ponúkajú štruktúru

a zmysel, ktoré môžu zmierniť účinky sociálnej izolácie, neistoty a demoralizácie. Na strane druhej však existuje potenciálne riziko, že uzavreté alebo manipulatívne orientované formy spoločenstiev môžu vyvolávať procesy izolácie, psychologickú manipuláciu či ideologickej radikalizácie členov, najmä v prípade mladých ľudí so slabšie vybudovanou sociálnou oporou alebo kritickými kompetenciami (Kruglanski *et al.* 2017; Doosje *et al.* 2016).

Prevenia v tomto kontexte nemôže spočívať iba v stigmatizácii alebo demonizácii určitých skupín. Efektívna prevencia vyžaduje strategický prístup zameraný na rozvoj kompetencií jednotlivcov a posilňovanie bezpečných komunitných väzieb, ktoré umožňujú rozlišovať medzi zdravými a rizikovými prvkami sociálneho, náboženského a digitálneho prostredia. Kľúčovými ochrannými prvkami sú preto rozvoj kritického myslenia, mediálnej a informačnej gramotnosti, emocionálnej odolnosti a schopnosti reflektovať sociálne interakcie a obsah v online prostredí (Sunstein 2018; Zuckerman 2020).

Nezastupiteľnú úlohu v tomto procese zohrávajú odborníci, predovšetkým pedagógovia, školskí psychológovia, sociálni pedagógovia a ďalší profesionáli v pomáhajúcich profesiách. Ich kontinuálne vzdelávanie, supervízia, mentoring a interdisciplinárna spolupráca sú rozhodujúce pre dlhodobú účinnosť preventívnych programov. Systematická podpora odborníkov zabezpečuje nielen kvalitu intervencií, ale aj schopnosť adaptovať preventívne prístupy na nové rizikové prostredia, vrátane digitálneho priestoru a sociálnych sietí.

Príkladom môže byť pomôcka pre implementáciu preventívnej praxe je metodicko-informačná príručka *Ako rozpoznať bezpečné spoločenstvo v online a offline prostredí*, ktorú pripravili Cirkevný odbor Ministerstva kultúry SR, Národné osvetové centrum v spolupráci s Národným koordinačným strediskom pre riešenie problematiky násilia na deťoch pri Ministerstve práce, sociálnych vecí a rodiny SR. Príručka poskytuje kritériá a indikátory bezpečných

i rizikových spoločenstiev, a zároveň ponúka interaktívne metódy pre prácu s mládežou. Integrácia odporúčaní z príručky do školských programov, komunitných centier a primárnej prevencie významne posilňuje schopnosť mladých ľudí orientovať sa v rizikovom svetonázorovom prostredí a kriticky hodnotiť obsah, s ktorým prichádzajú do kontaktu.

Prevencia v tomto širšom kontexte nie je otázkou izolovaného zásahu proti „nebezpečným skupinám“. Ide o strategickú investíciu do sociálnej stability, demokratickej kultúry, rozvoja kritického myslenia a zdravého psychosociálneho rastu mladých generácií. Systematická prevencia zvyšuje odolnosť spoločnosti voči manipulatívnym a radikalizačným praktikám, podporuje inkluzívne a participatívne formy občianskej angažovanosti a prispieva k dlhodobej udržateľnosti demokratických hodnôt v podmienkach súčasných a budúcich spoločenských kríz (DEKK Inštitút 2025; Moghaddam 2021).

V prevencii aj intervenciách sa ako kľúčové ukazuje rešpektujúce sprevádzanie, aktívne počúvanie a ochota reflektovať vlastné predpoklady. Prax ukazuje, že unáhlené hodnotenie môže byť rovnako škodlivé ako podcenenie rizika. Oveľa účinnejší prístup spočíva v hľadaní odpovedí na otázky, čo danému mladému človeku spoločenstvo poskytuje, aké potreby mu naplňa, čo mu chýba v jeho bežnom sociálnom prostredí a aké má aktuálne očakávania či frustrácie. Empatia, otvorenosť a sebaopoznanie na strane dospelých aj mladých ľudí sú základnými predpokladmi účinnej prevencie manipulácie.

Empirická prax potvrdzuje, že odolnosť voči rizikovým spoločenstvám nezvyšuje iba informovanosť alebo vysoký intelligenčný kvocient (IQ). Naopak, rozhodujúcu úlohu zohráva emocionálna inteligencia (EQ), schopnosť regulovať vlastné prežívanie, rozlišovať medzi zdravými a rizikovými sociálnymi väzbami a rozpoznávať manipulatívne stratégie. Systematické posilňovanie sociálnych a emocionálnych kompetencií je preto jedným z najúčinnejších nástrojov prevencie.

Bibliografia

- Awan, Imran. 2017. „Cyber-Extremism: ISIS and the Power of Social Media.“ *Society* 54 (2): 138–149. <https://doi.org/10.1007/s12115-017-0114-0>.
- Beckford, James A. 1985. *Cult Controversies: The Societal Response to New Religious Movements*. London: Tavistock.
- Berger, Peter L., and Thomas Luckmann. 1991. *The Social Construction of Reality*. London: Penguin.
- Beyer, Peter. 2019. *Religion and Globalization*. New York: Routledge.
- Bilewicz, Michał, and Arie W. Kruglanski. 2020. „Social Psychology of Extremism.“ *Current Opinion in Psychology* 35: 71–75.
- Blee, Kathleen M. 2017. *Understanding Racist Activism: Theory, Methods, and Research*. New York: Routledge.
- Borum, Randy. 2011. „Radicalization into Violent Extremism I.: A Review of Social Science Theories.“ *Journal of Strategic Security* 4 (4): 7–36. <http://dx.doi.org/10.5038/1944-0472.4.4.1>.
- Campbell, Heidi. 2013. *Digital Religion: Understanding Religious Practice in New Media Worlds*. New York: Routledge.
- Casanova, José. 2009. *Religion, Politics and Gender Equality*. Geneva: UNRISD.
- Clayton, Susan. 2020. „Climate Anxiety: Psychological Responses to Climate Change.“ *Journal of Anxiety Disorders* 74: 102263. <https://doi.org/10.1016/j.janxdis.2020.102263>.
- Conway, Maura. 2017. „Determining the Role of the Internet in Violent Extremism and Terrorism.“ *Studies in Conflict & Terrorism* 40 (1): 77–98. <https://doi.org/10.1080/1057610X.2016.1157408>.
- Čavojská, Vladimíra. 2021. „Ako lockdown ovplyvnil naše sociálne vzťahy?“ In *Prečo ľudia potrebujú krízy*, edited by Ivan Brezina and Vladimíra Čavojská, 84–106. Bratislava: Promedia.
- DEKK Inštitút. 2025. *Trendy nedôvery 2025*. <https://www.dekk.institute/trendy-nedover-y-2025/>.
- Doosje, Bertjan, Fathali M. Moghaddam, Arie W. Kruglanski, Anne de Wolf, Lotte Mann, and Allard R. Feddes. 2016. „Terrorism, Radicalization and De-Radicalization.“ *Current Opinion in Psychology* 11: 79–84. <https://doi.org/10.1016/j.copsyc.2016.06.008>.

- Douglas, Karen M., Robbie M. Sutton, and Aleksandra Cichocka. 2019. „The Psychology of Conspiracy Theories.“ *Current Directions in Psychological Science* 28 (5): 538–542. <https://doi.org/10.1177/0963721417718261>.
- Feddes, Allard R., and Kai Jonas. 2021. „Reducing Violent Extremism: A Review of Psychosocial Interventions.“ *Aggression and Violent Behavior* 58: 101589.
- Grešková, Lucia, and Ingrid Hupková, eds. *Ako rozpoznať bezpečné spoločstvo v online a offline prostredí*. Bratislava: Národné osvetové centrum & cirkevný odbor MK SR. <https://www.nocka.sk/ako-rozpoznat-bezpecne-spolocenstvo/>.
- Hogg, Michael A. 2014. „From Uncertainty to Extremism: Social Categorization and Identity Processes.“ *Current Directions in Psychological Science* 23 (5): 338–342. <https://doi.org/10.1177/0963721414540168>.
- Horgan, John. 2008. „From Profiles to Pathways: The Road to Terrorism.“ *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science* 618 (1): 80–94. <https://doi.org/10.1177/0002716208317539>.
- Jowett, Garth, and Victoria O'Donnell. 2022. *Propaganda and Persuasion*. Thousand Oaks: SAGE.
- Koomen, Willem, and Joop van der Pligt. 2020. *The Psychology of Radicalization and Terrorism*. New York: Routledge.
- Kruglanski, Arie W., Jocelyn J. Bélanger, and Rohan Gunaratna. 2019. *The Three Pillars of Radicalization: Needs, Narratives, and Networks*. New York: Oxford University Press.
- Lalich, Janja. 2004. *Bounded Choice: True Believers and Charismatic Cults*. Berkeley: University of California Press.
- Lifton, Robert J. 1999. *Destroying the World to Save It: Aum Shinrikyo, Apocalyptic Violence, and the New Global Terrorism*. New York: Macmillan.
- Lynch, Gordon. 2012. *The Sacred in the Modern World: A Cultural Sociological Approach*. Oxford: Oxford University Press.
- Moghaddam, Fathali M. 2021. *The Psychology of Dictatorship*. Washington, DC: American Psychological Association.
- Neumann, Peter R. 2013. „The Trouble with Radicalization.“ *International Affairs* 89 (4): 873–893. <https://doi.org/10.1111/1468-2346.12049>.

- Richardson, James T. 1997. „Definitions of Cult: From Sociological-Technical to Popular-Negative.“ *Review of Religious Research* 39 (2): 146–159. <https://doi.org/10.2307/3511972>.
- Stanley, Skye K., Michael A. Hogg, and Lesley M. Blackwood. 2021. „Climate Change and Uncertainty: Social Identity Processes and Risk Perception.“ *Global Environmental Change* 69: 102303. <https://doi.org/10.3390/su122410605>.
- Sunstein, Cass R. 2018. *#Republic: Divided Democracy in the Age of Social Media*. Princeton: Princeton University Press.
- Taylor, Max. 2015. *The Foundations of Psychological Profiling*. New York: Routledge.
- Tufekci, Zeynep. 2015. „Algorithmic Harms beyond Facebook and Google: Emergent Challenges of Computational Agency.“ *Colorado Technology Law Journal* 13: 203–218. <https://ctlj.colorado.edu/wp-content/uploads/2015/08/Tufekci-final.pdf>.
- Zuckerman, Ethan. 2020. *Mistrust: Why Losing Faith in Institutions Provides the Tools to Transform Them*. New York: W.W. Norton.

Mgr. Lucia Grešková, PhD.

Ministerstvo kultúry SR

cirkevný odbor

E-mail: lucia.greskova@culture.gov.sk

Peter Lengyel

PREVENCIA JE NÁDEJOU NA LEPŠÍ PRÍBEH: HLADAJME SPÔSOBY AKO POMÔČŤ DEŤOM V DIGITÁLNOH SVETE

Prevention as Hope for a Better Story:

Exploring Ways to Support Children in the Digital World

Abstract

This paper explores prevention as a key element of building a safe and supportive school environment in the digital era. It examines how teachers and professionals can help children face online challenges and emotional risks through education, communication, and trust. Drawing on research and practical experience, the study highlights that prevention is not limited to experts or technical knowledge – every adult can play a preventive role by being present, empathetic, and attentive. The paper emphasizes the importance of digital literacy, cooperation among schools, families, and communities, and the human dimension of prevention as hope for a better story.

Keywords

Prevention, digital environment, education, emotional support, safe community.

Pri práci odborných zamestnancov v školách sa často stretávame s opakujúcimi sa, neraz bolestnými príbehmi detí – v rôznych podobách, no s podobnými koreňmi. Spoločným menovateľom býva narušený sebaobraz, potreba kompenzácie, prežívanie násilia,

vzdoru či pocitu prázdna a nepochopenia. Mladí ľudia prichádzajú za odbornými zamestnancami škôl, poradcami, psychológmi či do rôznych centier, aby našli odpovede na otázky, ako porozumieť sebe a svojim blízkym. Hľadajú spôsoby, ako zosúladiť svoje potreby s nárokmi, ktoré sú na nich kladené, a zároveň hľadajú „majáky“, ktoré by im mohli pomôcť vybudovať pevné body v rozbúrenom mori emócií, vzťahov a technologických možností.

Dnešné deti a mladí ľudia žijú v prostredí, ktoré je pre nich náročné nielen svojimi vysokými očakávaniami zo strany rodičov a dospelých, ale aj tlakmi zo sociálnych sietí a rovesníckych skupín. Online svet často zosilňuje pocity porovnávania, nedostatočnosti a potrebu potvrdenia vlastnej hodnoty. Mnohé z týchto rizík sa však dajú zmierniť – záujmom o život mladých, podporou ich autentického prežívania a odstraňovaním bariér, ktoré si medzi sebou stavajú generácie detí, rodičov, učiteľov a vychovávateľov.

Vzťahy v spoločnosti a prežívanie mladých nemožno opísať jednoducho, ani určiť jednoznačné faktory zmien a vplyvov. S istotou však možno povedať, že kvalitná a personalizovaná prevencia – či už v oblasti duševného zdravia, sociálnych zručností alebo digitálnej gramotnosti – predstavuje nádej na lepší príbeh. V školskom prostredí sa dnes, našťastie, oveľa častejšie hovorí o potrebe tvorby preventívnych stratégií a o dôležitosti vytvárania priestoru pre samotnú prevenciu, rozhovory s deťmi a scitlivovanie mladých na rôzne témy.

Spoločnosť aj veda stoja pred výzvou, ako premeniť školy na prostredie nielen vzdelávacie, ale aj ochranné a podporné – ako zmierniť negatívne dopady „bezbrehého“ online sveta a zároveň posilniť zručnosti tých, ktorí denne pracujú s deťmi. Tento príspevok sa zameriava na pohľad na prevenciu v digitálnom prostredí ako na jeden z pilierov bezpečného spoločenstva.

Digitálny priestor je dnes neoddeliteľnou súčasťou života nielen mladých ľudí, ale všetkých vekových kategórií. Technicko-informačná zručnosť dáva mladým značnú výhodu v prispôbovaní

sa rýchlo sa meniacim možnostiam virtuálneho prostredia. Vývoj technických, ale aj psychologických obranných mechanizmov voči nástrahám internetu však nedokáže plne reflektovať prudký pokrok digitálnych technológií. U generácií ľudí v pomáhajúcich profesiách je znalosť zmien v digitálnom priestore prirodzene oneskorená, čo vytvára určitú disproporciu. Staršia generácia je v oblasti digitálnych zručností spravidla menej skúsená, a preto niekedy len ťažko rozumie ťažkostiam detí a mladých v online prostredí.

Výskum „používanie internetu a riziká s tým spojené u žiakov základných a stredných škôl“, ktorý v roku 2024 realizovalo Centrum vedecko-technických informácií Slovenskej republiky (CVTI 2024), ukázal, že viac než 82 % žiakov používa internet denne viac ako tri hodiny a takmer každý siedmy (14 %) sa v poslednom roku stretol s kyberšikanovaním. Podľa výsledkov správy žiaci vnímajú ako najčastejšie online riziká zastrašovanie, vyhrožovanie, šírenie ponížujúcich fotografií alebo videí a urážanie v komentároch. Z ich odpovedí vyplýva, že internet je v ich životoch hlavným zdrojom zábavy aj sociálnej interakcie, no zároveň prináša situácie, ktoré môžu mať negatívny dopad na ich psychickú pohodu a pociť bezpečia (CVTI 2024, 18–21).

Prevencia v školskom prostredí má zásadný význam nielen z hľadiska predchádzania rizikového správaniu, ale aj ako forma systematickej podpory duševného zdravia detí a mládeže. Potvrďuje to aj všeobecne známy fakt, že dieťa trávi v škole polovicu – niekedy aj väčšinu svojho denného času.

V súčasnosti sa zameranie a obsah prevencie rozširuje o nové oblasti, ktoré prináša digitálna doba – online komunikácia, používanie sociálnych sietí, zdieľanie osobných údajov či správanie v kyberpriestore. Ale tiež kontakt a používanie umelej inteligencie, ktorá je vzhľadom na všeobecné možnosti veľkou výzvou nielen pre svet detí, ale aj dospelých.

Ako uvádza OECD (2021), digitálne prostredie prináša štyri základné skupiny rizík – **content, contact, conduct a contract**,

ktoré môžu viesť k emocionálnym, sociálnym aj psychologickým ťažkostiam. Úlohou školy je v tomto prostredí pôsobiť ako ochranný faktor a vytvárať podmienky na rozvoj digitálnej gramotnosti, zodpovednosti a sebareflexie žiakov.

Pri prevencii v školách často zabúdajú realizátori na dve základné roviny prevencie: edukačnú a vzťahovú. Edukačná rovina zahŕňa rozvoj digitálnych kompetencií, kritického myslenia a porozumenia rizikám, ktoré môžu online prostredie prinášať. Teda akési zvedomovanie dôsledkov rizikového správania. Ako upozorňuje Livingstone (2019), deti často nedokážu samostatne identifikovať všetky situácie ohrozujúce ich súkromie alebo bezpečnosť, preto je nevyhnutné viesť ich k porozumeniu, ako fungujú digitálne platformy a ako sa chrániť pred manipuláciou či zneužitím osobných údajov a tiež zneužitím pri fenoménoch ako je napr. *grooming*.

Vzťahová rovina prevencie sa zameriava na komunikáciu a podporu medzi deťmi, učiteľmi, rodičmi a odborníkmi. Ako sa vyjadrila Rita Pierson (2013): „*deti sa nebudú učiť od ľudí, ktorých nemajú rady*“. Vzťah preventistu a dieťaťa je kľúčovým faktorom pri akejkoľvek preventívnej práci. Jang (2023) v rámci konceptu „4Cs risk framework“ zdôrazňuje, že práve dospelí v školskom prostredí majú nezastupiteľnú úlohu v sprievode detí – nie ako kontrolóri, ale ako sprievodcovia, ktorí pomáhajú porozumieť súvislostiam, pomenovať rizikové situácie a hľadať riešenia. Prevencia teda nie je len o informovaní, ale o vytváraní bezpečných vzťahov a dôvery, vďaka ktorým sa deti odvážia hovoriť o svojich skúsenostiach. Tieto myšlienky môžeme potvrdiť aj praxou, kedy sa úspešnými preventistami stávajú fundovaní ľudia so schopnosťou deti počúvať, vnímať ich uhly pohľadu, no zároveň s talentom deťom autenticky prepájať dôsledky životných a spoločenských rozhodnutí.

Praktický rámec pomoci ponúka napríklad model PROTECT, ktorý opisujú Freed a kol. (2025). Tento rámec vyzdvihuje **sedem princípov prevencie: pripravenosť (angl. *Preparedness*), reakciu (angl. *Response*), otvorenú komunikáciu (angl. *Openness*),**

tréning (angl. *Training*), empatiu (angl. *Empathy*), spoluprácu (angl. *Collaboration*) a dôveru (angl. *Trust*). Učiteľia, školskí psychológovia či poradcovia, ktorí tieto princípy aplikujú, dokážu lepšie reagovať na digitálne riziká, podporovať odolnosť detí a budovať atmosféru rešpektu a bezpečia.

Dôležitým predpokladom efektívnej prevencie je aj systematická spolupráca medzi školou, rodinou a komunitou. Tento trojuholník bol s jedným zo základných pilierov školskej sociálnej práce, ktorá sa v slovenských podmienkach používa len veľmi okrajovo. Správa „Children’s Safety in the Digital Environment“ (D4I 2024) uvádza, že deti, ktoré majú možnosť diskutovať o online skúsenostiach s dospelými, majú významne nižšiu mieru ohrozenia kyberšikanovaním či sextingom. Prevencia preto musí byť súčasťou každodennej práce školy – nielen prostredníctvom jednorazových prednášok, ale ako dlhodobý proces scitlivovania a budovania digitálnej odolnosti.

Kvalitná prevencia v školách je teda kombináciou odborných poznatkov, empatie a kontinuálnej práce s deťmi aj dospelými. Ako upozorňuje Jang (2023), nestačí len informovať o rizikách – deti potrebujú zažiť bezpečie, dôveru a prijatie, aby dokázali v digitálnom prostredí fungovať zodpovedne. Prevencia tak nadobúda rozmer výchovy k zodpovednému životu online, kde školské prostredie môže byť oporou, nie sankčným miestom.

Presuňme sa ale trochu do praxe. Legitímnou diskusiou pri realizácii prevencie zaznieva obava preventistov a pedagógov, že nedokážu podľa vlastných predstáv nadväzovať vzťahy s deťmi do tej úrovne, aby si medzi sebou dôverovali. Mnohí učitelia vzhľadom na pedagogické prostredie, v ktorom žijú, predpokladajú, že prevencia sa dá realizovať výlučne prostredníctvom sprostredkovania informácií frontálnym spôsobom tým, že deťom o nástrahách rozprávajú. Mnohí tiež predpokladajú, že deti sa budú chcieť vyhnúť následkom ako sú zdravotné komplikácie, poruchy spánku, riziko trestného stíhania, strata motivácie a podobne. Tento predpoklad

trochu ignoruje zistenia mnohých ľudí z prostredia prevencie, že takzvané sociálno-patologické javy sú sekundárnym prejavom a dieťa sa rizikovo správa napríklad aj preto, že je to sprievodný jav saturácie vlastných potrieb na sociálnej sieti. Dobrým ilustratívnym príkladom môže byť problematika groomingu. Je to spôsob zneužitia dieťaťa alebo mladého človeka, keď s ním rovesník alebo dospelý človek začne nadväzovať naoko úprimný vzťah, ktorého skutočným cieľom je získať od dieťaťa alebo mladého človeka sexuálny obsah, prípadne peniaze prostredníctvom vydierania za sexuálny obsah. Racionálne sú mnohé deti edukované a aj pri rozhovoroch s preventistami vykazujú znalosť tejto problematiky, ale v čase akútnej osamelosti, prípadne frustrácie z najbližších vzťahov dajú prednosť saturácii potreby prijatia hocikým aj za cenu rizika, že môže ísť o človeka s manipulatívnym správaním a pochybnými cieľmi.

Rovnako to platí aj pri iných témach ako je internetová pornografia, hry vo virtuálnej realite, rolové hry na internete, ale aj pri problematike kybaršikanovania ako takej, či experimentovania s omamnými látkami.

Samotní preventisti si zväčša uvedomujú, že ak majú deťom pomôcť s týmito témami, je potrebné sa v nich vzdelávať a edukovať, avšak čoskoro si uvedomia svoje časové a kapacitné limity, nakoľko každá s problematik je mimoriadne rozsiahla a navyše vždy prebieha v kontexte nejakého dieťaťa, takže dochádza aj k rôznym kombináciám problémov, ktoré sťažujú preventívnu aj intervenčnú prácu. Ak sa myšlienkami vrátime k rovinám prevencie a konkrétne k vzťahovej rovine, môžeme si uvedomiť, že aj napriek nedokonalým znalostiam virtuálneho priestoru, môžu byť dospelí preventisti prínosní aj s deficitom konkrétnych znalostí online sveta.

Prevencia totiž nemá len odborný charakter alebo súbor metodických postupov. V praxi sa často ukazuje, že jej najdôležitejším prvkom je prítomnosť človeka – dospelého, ktorý je dieťaťu na blízku, keď prežíva neistotu, zlyhanie alebo strach. A na toto majú

mnohí učitelia a učiteľky – často ako matky, prirodzené schopnosti. Aj pedagóg, ktorý nerozumie všetkým zákutiam sociálnych sietí, môže byť pre dieťa oporou, ak mu ponúkne pozornosť, prijatie a čas. V čase krízy totiž deti nie vždy hľadajú technické riešenie alebo presnú odpoveď, ale skôr istotu, že niekto stojí pri nich.

V školskom prostredí je preto dôležité vnímať prevenciu nielen ako odbornú činnosť, ale ako vzťahovú prítomnosť. Učiteľ, vychovávateľ či asistent pedagóga, ktorý si všimne zmenu v správaní žiaka, ponúkne rozhovor alebo tichú chvíľu záujmu, už tým vykonáva preventívnu prácu. Dieťa, ktoré cíti dôveru a bezpečie, má oveľa väčšiu šancu hovoriť o problémoch, ktorým čelí – či už ide o konflikty v online priestore, alebo o vnútorné pocity zlyhania a nepochopenia.

Freed a kol. (2025) upozorňujú, že efektívna prevencia stojí na princípoch empatie, otvorenosti a dôvery. Tieto princípy dokážu naplňať každý dospelý, bez ohľadu na technické znalosti. Byť „kotvou alebo majákom“ – človekom, ktorý zostáva pokojný a prítomný, aj keď dieťa nevie pomenovať, čo sa deje – je neraz účinnejšie než akýkoľvek odborný zásah. Takáto forma podpory môže mať zásadný vplyv na to, ako dieťa situáciu zvládne a či si zachová pocit vlastnej hodnoty.

Prístup reflektujúci vzťah posilňuje odolnosť detí a zároveň vytvára atmosféru, v ktorej sa môžu cítiť bezpečne aj v čase, keď online svet prináša tlak a neistotu. Prevencia preto nemusí znamenať vedieť všetko; často stačí byť človekom, ktorý ponúkne to, čo má – svoju prítomnosť, záujem a dôveru.

Z uvedených téz, výskumov a samozrejme samotnej praxe vyplýva, že pomoc nepotrebujú len deti a študenti, ale aj pracovníci s deťmi a preventisti, ktorých tiež niekto upokojí, dodá im odvalu na prácu s náročným detským klientom alebo skupinou a bude ich sprevádzať touto pomocou. Je preto veľmi dôležité pracovníkom s deťmi neustále pripomínať a uisťovať ich, že „klenoty“, ktorými môžu byť prospešní pre deti mnohí majú dávno v sebe. Ide najmä

o schopnosť mať určitý nadhľad, pôsobiť ako stabilný bod v okolí dieťaťa, byť poslucháčom, byť tým, kto dieťa povzbudzuje, ale aj ten, kto vie dávať správne otázky, ktorými si dieťa na svoje úvahy odpovie samo.

Prevencia v kontexte bezpečného spoločenstva je v rukách celej spoločnosti. Rodičov, ktorí idú príkladom deťom od narodenia a vytvárajú základné piliere, na ktorých bude dieťa stáť pri úspechoch, neúspechoch, v zložitých situáciách či pri etických dilemách. Ale tiež učiteľov, ktorí majú jedinečnú možnosť vplývať na dieťa priemerne až šesť hodín denne. V školách nám sedí v laviciach takmer každé školopovinné dieťa navyše v spoločnosti rovesníkov a je veľkou zodpovednosťou školy narábať s týmto časom a skupinovou dynamikou tak, aby boli deti nielen vzdelané, ale aj odolné a schopné uvažovať nad tým čo čítajú, vidia a cítia nielen v škole, ale aj v otvorenom prostredí okolo seba alebo v onlinese, ktorý je pre ne v súčasnosti tak veľmi dôležitý. Prevencia je v rukách aj samotných preventistov, ktorí sa neuspokoja len so zatrašovaním a zvedomovaním následkov, ale hľadajú efektívne spôsoby ako u detí vytvoriť prirodzený inštinkt pre odlíšenie rizikových situácií, „červených čiar“, ktoré možno znejsť lákavo, ale sa za nimi skrýva kyberšikanovanie, či iný jav. Prevencia je v rukách aj verejnosti – každý post, každé replika, každý príspevok na sociálnej sieti si čítajú aj deti. Nevnímajú len obsah, ale aj to, čo je medzi riadkami skryté v emóciách, frustrácii či štýle komunikácie. Ak chceme mať zdravé spoločenstvo, musíme ho byť sami ochotní liečiť.

Bibliografia

- CVTI SR. 2024. *Používanie internetu a riziká s tým spojené u žiakov základných a stredných škôl*. Bratislava: Centrum vedecko-technických informácií SR.
- D4I. 2024. *Children's Safety in the Digital Environment*. Washington, DC: Data for Impact Project.
- Freed, Robyn, Dana Jones, and Kate Ellison. 2025. „PROTECT: A Framework to Foster Digital Resilience for Youth.“ *Social Sciences* 14 (6): 378. <https://doi.org/10.3390/socsci14060378>.
- Jang, Minsoo. 2023. „Online Safety for Children and Youth under the 4Cs Risk Framework: A Systematic Literature Review.“ *International Journal of Environmental Research and Public Health* 20 (14): 6235. <https://doi.org/10.3390/children10081415>.
- Livingstone, Sonia. 2019. *Children's Data and Privacy Online: Evidence Review*. London: London School of Economics and Political Science.
- OECD. 2021. *Children in the Digital Environment: Revised Typology of Risks*. Paris: OECD.
- Pierson, Rita. 2013. „Every Kid Needs a Champion.“ TED Talk. <https://www.youtube.com/watch?v=SFnMTHhKdkw>.

Mgr. Peter Lengyel, PhD.

EDUSMILE s.r.o.

E-mail: info@edusmile.sk

RADIKALIZÁCIA MLÁDEŽE A AKO JEJ PREDCHÁDZAŤ

Youth Radicalization and Its Prevention

Abstract

This paper focuses on youth radicalization as an individual, mental, and emotional process influenced by multiple interrelated factors. For selecting appropriate interventions, it is essential to understand the personal motives of young people and the degree of their involvement in radicalized behavior. The aim is to support young people in meeting their psychological and social needs in a safe way. The paper also presents available primary and selective prevention programs developed by the Research Institute of Child Psychology and Pathopsychology (VÚDPaP), which are accessible to professionals via portal *ePoradenstvo*.

Keywords

Radicalization, individual needs, typology, level of involvement, preventive programs.

Úvod

Pojem *radikalizácia* predstavuje proces, v rámci ktorého dochádza k nárastu prijímania ideológie a presvedčení, ktoré sú v rozpore s demokratickými hodnotami. Ide o osobnú, mentálnu aj emocionálnu cestu jednotlivca, ktorá ho pripravuje a motivuje k porušovaniu spoločenských noriem, či k násilnému správaniu (Borum 2012, 10). Počas obdobia dospievania prechádza mladý

človek mnohými zmenami, je to obdobie formovania postojov a názorov, snahy nájsť si svoje miesto v spoločnosti, či hľadania si vlastnej identity. Ide o legitímne potreby mladého človeka, ktoré si však v kontexte radikalizácie a násilného extrémizmu, naplňa nelegitímnym spôsobom (Kövérová 2021, 2). Napĺňanie týchto individuálnych potrieb sa deje pod vplyvom prostredia, ktoré je situované v špecifických spoločensko-kultúrnych a politických podmienkach. Do procesu radikalizácie vstupuje mnoho faktorov, ktoré sa navzájom ovplyvňujú a rôzne kombinujú, a preto nie je možné charakterizovať typický model radikalizácie (Ministerstvo vnútra SR 2023, 9).

V kontexte prevencie sa pozornosť orientuje na individuálne faktory, na ktoré je možné pôsobiť v školskom, poradenskom, či neformálnom prostredí. Cieľom je podpora mladých ľudí v nachádzaní alternatívnych a bezpečných spôsobov napĺňania ich individuálnych potrieb. Ako príklady je možné uviesť potrebu niekam patriť, hľadanie si vlastnej identity, túžbu po dobrodružstve, či pocit nedostatku zmyslu v živote, zažitá trauma, pocity krivdy, ohrozenia a strachu atď. (Kövérová 2021, 2). Členstvo v radikálnej skupine (offline alebo online) môže mladému človeku napomáhať si tieto potreby sýtiť. Odborníci pracujúci s mládežou ohrozenou radikalizáciou by však nemali klásť dôraz na rizikové správanie samotné, ale venovať pozornosť účelu tohto správania, akú úlohu plní v živote jednotlivca a aké potreby mu naplňa (Henrich 2025). Poznanie motivácie k zapojeniu sa do radikalizovaného správania slúži na voľbu vhodných preventívnych a intervenčných postupov.

1 Delenie podľa motivácie k zapojeniu do radikalizovaného správania

Nórsky expert na násilný extrémizmus Tore Bjørgo (2011), zdefinoval päť ideálnych typov z hľadiska motivácie k zapojeniu

sa do radikalizovaného správania. Prvým typom sú **ideologickí/é aktivisti/ky** alebo **vodcovia/kyne**, ktorí stupujú do radikálnych skupín z mocenských, čisto ideologických a intelektuálnych dôvodov. Majú silne vyvinutý zmysel pre spravodlivosť, často ide o nadaných a idealistických jednotlivcov, ktorí by mohli byť úspešní v akejkoľvek inej sociálnej oblasti. Druhým typom sú **nasledovníci/čky**, u ktorých dominuje túžba niekam patriť, byť akceptovaným a prijatým skupinou alebo lídrom, no taktiež môže ísť o potrebu ochrany zo strany radikálnej skupiny. **Sociálne frustrovaní** predstavujú tretiu skupinu. Žijú v určitom type sociálnej deprivácie a prežívajú tzv. sociálnu krivdu. Často pochádzajú z problematického rodinného prostredia, zažívajú ťažkosti v oblasti vzdelávania, či zamestnania. Neraz majú za sebou traumatické zážitky, stretli sa s diskrimináciou a sociálnym vylúčením, či majú skúsenosti s násilím a kriminálnou činnosťou. Štvrtý typ tvoria **dobrodruhovia**, ktorí si saturujú potrebu adrenalínového zážitku a túžbu po dobrodružstve. Poslednou, piatou skupinou sú tzv. **tradicionalisti/ky**, ktorí vyrastali v rodinách, kde sú zakorenené extrémistické názory a postoje, prípadne ich rodinný/é príslušníci/čky sú za násilný extrémizmus odsúdení/é. Sú socializovaní v týchto skupinách a majú s jej členmi blízke väzby (Kövérová 2025).

2 Delenie podľa miery zapojenosti

Pre efektívnu voľbu preventívnych postupov je užitočné poznanie, kde sa práve mladý človek alebo skupina nachádza na pomyselnéj škále radikalizácie. Miera zapojenosti definuje cieľovú skupinu v rámci úrovni prevencie.

Na najnižšom stupni zapojenosti do násilne radikalizovaného správania sú **neutrálni mladí ľudia**, ktorí nevykazujú žiadne známky rizika násilne radikalizovaného správania a nemajú nijak vyhranené názory v rozpore so sociálne akceptovanými normami.

Ďalej sem patria *mladí ľudia ohrození radikalizáciou a násilným extrémizmom* (tzv. *nerozhodnutí*), ktorí sa ocitajú v situáciách, kde sa realizuje nejaký typ radikalizovaného správania (napríklad futbalový zápas, online platformy, nacistický pochod), no aktívne sa do neho nezapájajú a ešte nekonajú násilne. Na tomto najnižšom stupni zapojenosti sa využíva univerzálna prevencia, ktorej cieľom je rozvíjanie rôznorodých zručností, ktoré sú potrebné pre rezilienciu voči násilnej radikalizácii. Ide o rôzne sebapoznávacie zručnosti, sociálne zručnosti, kritické myslenie a pod. (Kövérová 2025).

Na strednom stupni zapojenosti sú mladí ľudia *nachádzajúci sa v situáciách radikalizovaného správania*, napríklad na rôznych platformách, používajú extrémistickú symboliku, sú verbálne násilní alebo nenávistní voči určitým skupinám ľudí. Z hľadiska vyššie spomínaného delenia ide o *nasledovníkov/čky*, u ktorých je prítomné násilie a prejavy nenávistej ideológie. Z aspektu úrovni prevencie ide o selektívnu prevenciu, ktorej cieľom je vytvorenie priestoru na diskusiu a získavanie informácií o radikalizácii a extrémizme, o rozmanitosti, predsudkoch, demokracii a ľudských právach, či legislatívnych dôsledkoch extrémistických činov (Kövérová 2025).

Najvyšší stupeň zapojenosti je u *vodcov/kýň*, u ktorých je už prítomné verbálne i fyzické násilie a ideológia vo forme plánovania protištátneho konania. Diskriminačným kritériom je antisystémovosť, kedy jednotlivec vyjadruje nespokojnosť s platným fungovaním spoločnosti a systémom. V týchto prípadoch sa aplikuje indikovaná prevencia, ktorej cieľom je znižovanie rizík nenávisného naratívu a plánovaného teroristického konania. S mladým človekom sa pracuje individuálne v spolupráci viacerých odborníkov/čok (Kövérová 2025).

3 Preventívne programy v internetovej aplikácii ePoradenstvo

Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie vytvoril v rámci národného projektu Duševné zdravie a prevencia internetovú aplikáciu **ePoradenstvo**, ktorá je určená pre odborných zamestnancov a školských špeciálnych pedagógov v školách, zariadeniach poradenstva a prevencie a v špeciálnych výchovných zariadeniach. Portál podporuje výkon odborných činností v oblasti diagnostiky, poradenstva a prevencie. Odborníci a odborníčky v ňom nájdu **testy**, diagnostické a skríningové nástroje s možnosťou archivácie klientov. Ďalej ponúka **videometodiky**, ktoré obsahujú metodické inštrukcie k diagnostike a poradenstvu. Modul **prevencia** poskytuje preventívne programy, metodiky a knižnicu ďalších podporných dokumentov (ePoradenstvo 2025).

V kontexte prevencie radikalizácie je dostupných niekoľko preventívnych programov na úrovni primárnej prevencie pre žiakov a žiačky základných až stredných škôl. V ďalšej časti príspevku budú predstavené niektoré vybrané programy, ktoré sú zamerané na rozvoj zručností, ktoré pôsobia ako ochranné faktory podporujúce rezilienciu voči radikalizácii.

3.1 Rozmanitosť ľudí (autor Mgr. Matej Almäši, PhD.)

Preventívny program „Rozmanitosť ľudí“ je program univerzálnej prevencie rasizmu, xenofóbie, radikalizácie a extrémizmu pre žiakov 7. až 9. ročník ZŠ. Realizátormi programu sú odborní zamestnanci Centier poradenstva a prevencie (CPP) a pedagogickí alebo odborní zamestnanci v školských podporných tímoch (ŠPT). Hlavným cieľom programu je rozvíjanie empatie a rešpektu voči členom rôznych sociálnych skupín a odbúravanie predsudkov a stereotypov. Zámerom programu je prostredníctvom rozvíjania zručností, ako sú vedenie dialógu, prezentovanie a obhájenie si vlastného názoru/postoja, identifikácia predsudkov a stereotypov,

ich zdrojov a dôsledkov a schopnosť empatie, vplývať na zmenu postojov. Pracuje sa so stereotypmi a predsudkami žiakov, ktoré sú príčinami vzniku alebo živnou pôdou vybraného rizikového správania (rasizmus, xenofóbia, radikalizácia a extrémizmus). Pri práci so skupinou sa využívajú informatívne a interaktívne metódy práce. K rozvoju empatie a rešpektu u žiakov prispievajú aj storytellingové aktivity (*ePoradenstvo* 2025).

3.2 Preventívny program zameraný na extrémizmus a vplyv dezinformácií (autori Mgr. Lubomír Morbacher, PhD.; Mgr. Martin Slávik)

Ide o program univerzálnej prevencie určený pre žiakov v staršom školskom veku – II. stupňa ZŠ a študentov SŠ vo veku od 14 do 20 rokov. Program môžu vykonávať učitelia dejepisu, občianskej náuky, etickej výchovy a aj učitelia iných špecializácií, či pedagogickí/odborní zamestnanci, ktorí majú vedomosti z problematiky totalitných režimov v 20. storočí na Slovensku. Hlavným cieľom programu je rozvoj kľúčových kompetencií žiakov vedúcich k dosiahnutiu posilnenia demokratických hodnôt a postojov, deradikalizácii a znižovaniu miery extrémizmu a vplyvu dezinformácií. Zámerom je predstaviť žiakom demokratický hodnotový „kompas“ založený na historicky overených zdrojoch, ktorý rešpektuje slobodu, ľudskú dôstojnosť a pluralitu názorov a rozvíja u žiakov kompetenciu byť demokratickým občanom (bude zverejnené na *ePoradenstve*).

3.3 Preventívny program zameraný na radikalizáciu a násilný extrémizmus (autorka Mgr. Estera Kövérová, PhD.)

Program sa pohybuje v rozmedzí univerzálnej a selektívnej prevencie. Cieľovou skupinou sú žiaci 8. a 9. ročníka ZŠ a SŠ ohrození radikalizáciou a násilným extrémizmom na prvom stupni zapojenosti do radikalizovaného správania. To znamená, že nie sú ešte plne stotožnení s ideológiou krajnej pravice, iba preberajú niektoré

prvky jej naratívu. Hlavným cieľom programu je ponúknuť mladým ľuďom bezpečnejšie alternatívy naplňovania emocionálnych a kognitívnych potrieb než je participácia na radikalizovanom správaní vedúcom k násilnému extrémizmu. Ciele programu súvisia s motiváciou mladých ľudí zapojiť sa do radikalizovaného správania (bude zverejnené na *ePoradenstvo*).

3.4 Pozitívna klíma školy (autori Mgr. Dávid Chmelár; Mgr. Michaela Syčová)

Komplexný preventívny program na úrovni univerzálnej prevencie určený pre žiakov 3. až 9. ročníka ZŠ. Odporúčanými realizátormi sú odborní zamestnanci školy alebo zamestnanci CPP za prítomnosti triedneho učiteľa, prípadne pedagogického asistenta. Preventívny program sa prioritne zameriava na rozvoj životných zručností, na podporu vzťahov v triede, sebaregulácie a na prevenciu násilného správania. V programe sú zahrnuté aj ďalšie oblasti rizikového správania - záškoláctvo, radikalizmus a extrémizmus, užívanie návykových látok. Vo vyšších ročníkoch je program doplnený o prevenciu zameranú na podporu duševného zdravia a tému vzťahovej výchovy a prevenciu rizikového sexuálneho správania (*ePoradenstvo* 2025).

3.5 Rozvoj empatie a podporných vzťahov v triednom kolektíve (autor Mgr. Tomáš Šimíček)

Program univerzálnej prevencie určený pre žiakov 2. stupňa ZŠ a 1. ročníka SŠ. Hlavným cieľom preventívneho programu je rozvíjať empatiu, budovať podporné vzťahy žiakov v triednom kolektíve a posilňovať vybrané životné zručnosti v oblasti prevencie násilného správania. Program je určený pre prácu s celým triednym kolektívom priamo v prostredí školy. Realizujú ho odborní zamestnanci so skúsenosťami s facilitáciou skupín. Zámerom jednotlivých aktivít programu je podporiť schopnosť žiakov rozpoznať a porozumieť vlastným emóciám a potrebám. Zároveň rozvíja schopnosť

porozumieť emóciám a potrebám svojich spolužiakov. Aktivity sú navrhnuté tak, aby vytvárali príležitosti rozvíjať aktívne počúvanie, komunikáciu a vzájomnú spoluprácu. Schopnosť komunikovať a budovať vzťahy s ostatnými môže pomôcť deťom a mladým ľuďom efektívne riešiť konfliktné situácie a problémy. Podporou a posilňovaním životných zručností program zároveň prispieva k prevencii násilného správania a podporuje psychologické bezpečie v triednom kolektíve (*ePoradenstvo* 2025).

3.6 Odolnejší (autorky PhDr. Zuzana Čmelíková; Mgr. Nadežda Bero; Mgr. Renáta Žákovičová)

Preventívny program na úrovni univerzálnej prevencie určený pre žiakov SŠ. Cieľom programu je budovanie reziliencie prostredníctvom rozvoja vybraných štyroch kľúčových kompetencií reziliencie – sebauvedomenia, sebaregulácie, manažmentu energie a budovania zdravých vzťahov. V rámci programu si žiaci rozvíjajú lepšie porozumenie seba, učia sa techniky na zvládanie stresu, zlepšujú manažment svojej energie a podporujú vytváranie zdravých vzťahov. Interaktívne aktivity sú navrhnuté tak, aby prispievali k celkovej podpore duševného zdravia stredoškolákov, umožnili žiakom v každodennom živote lepšie zvládať výzvy a zároveň posilnili ich osobný rast a spokojnosť (*ePoradenstvo* 2025).

Bibliografia

- Bjørge, Tore. 2011. „Dreams and Disillusionment: Engagement in and Disengagement from Militant Extremist Groups.“ *Crime, Law, Social Change* 55 (4): 277–285. <https://doi.org/10.1007/s10611-011-9282-9>.
- Borum, Randy. 2012. „Radicalization into Violent Extremism I.: A Review of Social Science Theories.“ *Journal of Strategic Security* 4 (4): 7–36. <http://dx.doi.org/10.5038/1944-0472.4.4.1>.

- ePoradenstvo. 2025. *Preventívne programy a metodiky*. <https://eporadenstvo.sk/>.
- Henrich, Sören. 2025. „Assessing Extremist Violence: What the Evidence Tells Us About Risk, Identity, and the Wider Ecosystem.“ *European Commission*. <https://ec.europa.eu/newsroom/home/items/895038/en>.
- Kövérová, Estera. 2021. *Prejavy radikalizácie a extrémizmu: odborné postupy v pedagogickej a poradenskej praxi*. Bratislava: Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie. <https://vudpap.sk/wp-content/uploads/2022/06/Prejavy-radikalizacie-a-extremizmu-v-edukacnom-aj-poradenskom-procese.pdf>.
- Kövérová, Estera. 2025. *Rámcový dokument k preventívnej oblasti radikalizácia a násilný extrémizmus*. Bratislava: Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie.
- Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky. 2023. *Radikalizácia a násilný extrémizmus: príručka pre prvolíniových pracovníkov*. Bratislava: Odbor prevencie kriminality.

Mgr. Jarmila Zsírosová

Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie

E-mail: jarmila.zsirosova@vudpap.sk

Mgr. Nadežda Bero

Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie

E-mail: nadezda.bero@vudpap.sk

INFORMATIKA 2.0: ROZVOJ DIGITÁLNYCH ZRUČNOSTÍ ŽIAKOV NIELEN NA INFORMATIKE

Informatics 2.0:

Development of Digital Skills of Pupils Beyond CS Classes

Abstract

This paper delineates the educational activities of the Informatika 2.0 initiative. The impact on the educational system in Slovakia is analyzed using quantitative data.

Keywords

Digital skills, CS lesson plans, CS education, teacher support.

Úvod

Viaceré medzinárodné dokumenty, stanoviská, prijaté národné stratégie a akčné plány (Rada EÚ 2023; Ministerstvo investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie 2019) identifikujú ako prioritu rozvoj digitálnych zručností učiteľov a žiakov na základných a stredných školách. Realita ukazuje, že medzi najväčšie prekážky patrí nedostatok metodologickej podpory, chýbajúce materiály, nedostatok kvalifikovaných učiteľov informatiky a zastarané technické vybavenie (Nadácia Pontis 2020, 37–38).

Informatika 2.0 (INF2.0) vznikla s cieľom zmierniť túto situáciu prostredníctvom bezplatných učebných materiálov pre ZŠ

a SŠ (vrátane adaptácie pre žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia, testov digitálnych zručností a komunitnej podpory. Za štyri roky existencie má iniciatíva v databáze 9500 učiteľov, viac ako 800 materiálov, ktoré si stiahli učitelia viac ako 220 tisíckrát a testom prešlo vyše 52 tisíc žiakov.

1 Dôvody vzniku Informatika 2.0

Informatika 2.0 vznikla v roku 2021 ako reakcia na niekoľko kľúčových výziev:

- vysoký podiel neodborne vyučovanej informatiky (vyše 40 % ZŠ na Slovensku je bez kvalifikovaného učiteľa informatiky; Štátna školská inšpekcia 2025);
- chýbajúce učebné materiály a metodická podpora;
- absencia podpory pre učiteľov žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia;
- potreba rozvíjať digitálne zručnosti naprieč predmetmi.

V školskom roku 2024/2025 sa organizácia zamerala na pilotovanie viacerých novínok a rozširovanie pôsobnosti za hranice tradičnej informatiky, v súlade s presvedčením, že digitálne zručnosti sú kľúčové kompetencie 21. storočia, ktoré by sa mali rozvíjať naprieč celým vyučovacím procesom.

Tento príspevok predstavuje víziu a misiu INF2.0, sumarizuje jej hlavné aktivity a kvantitatívne výsledky za uplynulý školský rok. Detailne popisuje kľúčové riešenia, ktoré organizácia ponúka: od didaktických materiálov a diagnostických nástrojov, až po vzdelávacie programy pre učiteľov a komunitnú podporu. Súčasťou príspevku je praktická analýza spätnej väzby od učiteľov (cez online dotazník a cez zber spätnej väzby na dvoch konferenciách v r.2025), ktorá odhaľuje ich vnímanie prínosu materiálov a identifikuje pretrvávajúce výzvy v slovenskom školstve.

2 Činnosť iniciatívy INF2.0

2.1 Vízia a misia

Primárne úsilie iniciatívy Informatika 2.0 sa koncentruje do zlepšenia výučby informatiky na Slovensku prostredníctvom podpory učiteľov informatiky na základných a stredných školách. Týmto spôsobom sa organizácia snaží zlepšiť digitálne zručnosti žiakov a žiačok, pričom učiteľstvo je cieľová skupina s potenciálom multiplikačného efektu. Širšia a zastrešujúca misia INF2.0 znie: *pomáhame učiteľom zlepšovať digitálne zručnosti všetkých detí na Slovensku*. Kým doteraz organizácia naplňala túto misiu najmä cez podporu učiteľov informatiky, v roku 2024 strategicky rozšírila svoju cieľovú skupinu na učiteľov aj neinformatických predmetov. Digitálne zručnosti sú dnes totiž nevyhnutné v každej profesii a mali by sa rozvíjať komplexne, nie len na hodinách informatiky.

2.2 Hlavné aktivity

Hlavné činnosti INF2.0 sú sústredené okolo troch pilierov:

1. Tvorba a zveľaďovanie bezplatných, komplexných a moderných materiálov na výučbu informatiky pre základné školy (vrátane škôl so žiakmi zo sociálne znevýhodneného prostredia) a pre stredné školy. Tieto materiály majú učiteľom ušetriť hodiny príprav.

2. Poskytovanie diagnostického nástroja – *testu digitálnych zručností* (TDZ), ktorý pomáha učiteľom merať úroveň zručností a vedomostí žiakov a sledovať ich pokrok počas školského roka (keďže testovanie uskutočňuje organizácia dvakrát v školskom roku na jeho začiatku a konci).

3. Realizácia školení na prácu s materiálmi a, po novom, realizácia vzdelávacích programov na integráciu digitálnych nástrojov do výučby rôznych predmetov (programy DigiShift – posun v digitálnych zručnostiach pre učiteľov základných škôl a stredných odborných škôl).

Okrem toho sa INF2.0 oficiálne stala inováciou a je súčasťou Katalógu inovácií MŠVVM a členom Aliancie inovátorov vo vzdelávaní pod záštitou EduValue.

3 Kvantitatívny prehľad činnosti INF2.0

Za školský rok 2024/2025 dosiahla Informatika 2.0 niekoľko významných míľnikov, ktoré sumarizuje Tabuľka 1.

Tabuľka 1. Kvalitatívny prehľad činnosti INF2.0

Kategória	Číslo	Poznámka
Počet otestovaných žiakov	45236	Celkový počet otestovaných žiakov a študentov na začiatku školského roka.
Priemerný posun digitálnych zručností žiakov	3,74 percentuálnych bodov	Priemerné zlepšenie všetkých testovaných žiakov a študentov (porovnanie priemeru začiatku školského roka a konca školského roka).
Počet vyškolených učiteľov	141	V rámci 27 školení. Celkovo od vzniku INF2.0 viac ako 3500 učiteľov. V minulosti robila organizácia viac masových školení. S pilotovaním DigiShift programov sme navýšili počet na seba nadväzujúcich školení a testovali programy s menším počtom učiteľov.
Počet stiahnutých plánov hodín	67532x	Celkovo od vzniku INF2.0 bolo stiahnutých viac než 220 tisíc krát.
Nárast sebavedomia učiteľov	87 %	Percento opýtaných v prieskume na konci školského roka 2024/2025. Učitelia vykazujúci nárast sebavedomia pri vyučovaní s našimi materiálmi.
Počet registrovaných učiteľov	9500	Stav k 10. 11. 2025.
Počet dostupných plánov hodín	838	Celkový počet pre ZŠ, ZŠ SZP, SŠ na informatiku (zdarma) a DigiShift (platené).

V rámci TDZ, žiaci ZŠ dosiahli priemerné zlepšenie o 6 percentuálnych bodov, študenti SŠ o 2,8 percentuálnych bodov a žiaci ZŠ SZP o 2,3 percentuálnych bodov. Všetky tri skupiny zaznamenali len nepatrný nárast sebavedomia. Napriek tomu, dáta naznačujú, že dochádza k signifikantnému zlepšeniu vo väčšine modulov, pričom najväčšie zlepšenia boli na úrovni 10 percentuálnych bodov u ZŠ a SŠ žiakov.

4 Kľúčové riešenia

Iniciatíva Informatika 2.0 poskytuje niekoľko vzájomne prepojených riešení na systémovú zmenu vo výučbe digitálnych zručností.

4.1 Kvalitné, aktuálne a dostupné materiály na informatiku

Tvorba komplexných bezplatných moderných materiálov na informatiku je hlavnou činnosťou organizácie. Tieto materiály sú k dispozícii pre učiteľov informatiky na ZŠ, ZŠ SZP a SŠ. Materiály sú k dispozícii zdarma po zaregistrovaní sa a majú formu powerpointovej prezentácie, ktorá je stavaná na 45 minút vyučovacej hodiny a obsahuje metodické usmernenia pre učiteľov v poznámkach pod snímkami. Plány hodín sú členené na otvorenie hodiny, predstavenie nového učiva a cieľov, spoločného precvičovania, samostatnej práce a záverečnej diskusie/reflexie. K týmto materiálom INF2.0 ponúka aj online videoškolenie, ktoré si učitelia môžu urobiť, kedy chcú a ktoré ich používaním INF2.0 materiálov prevedú. Po úspešnom vyplnení kvízu tiež získajú automaticky generovaný certifikát.

Dostupnosť materiálov chápe organizácia dvojako: jednak v ich bezplatnosti, jednak v ich diferenciácii. Každý plán hodiny totiž obsahuje náročnejšie aj jednoduchšie ciele, aby učiteľ mohol rozvíjať začiatočníckych aj pokročilejších žiakov paralelne v jednej

triede. Adaptácia na potreby žiakov zo SZP tiež prispieva k vyššej dostupnosti, resp. použiteľnosti v triedach, v ktorých majú žiaci rôzne špeciálne potreby.

V uplynulom školskom roku sa portfólio materiálov výrazne rozšírilo, pričom bolo vytvorených takmer 200 nových materiálov, čím sa celkový počet plánov hodín zvýšil na 838. Plány hodín pre ZŠ v 3. ročníku sú zároveň aktualizované tak, aby spĺňali štandardy novej kurikulárnej reformy. V nasledujúcich rokoch plánuje organizácia upraviť materiály vo všetkých ZŠ ročníkoch tak, aby štandardy KR spĺňali a pomohli tak k jednoduchšej implementácii KR štandardov do výučby.

K významným novinkám patrilo rozšírenie ZŠ materiálov na informatiku o tému umelej inteligencie (24 plánov hodín), ktoré boli po pilotnom testovaní s učiteľmi aktualizované a zverejnené v auguste 2025. Taktiež boli sprístupnené moduly *Minecraft* a *Scratch* vhodné pre ZŠ. INF2.0 naďalej prehľbuje spoluprácu s americkou neziskovou organizáciou Code.org a za Slovensko je INF2.0 jedínným medzinárodným partnerom pre Code.org

Učitelia si v uplynulom školskom roku stiahli plány hodín 67532-krát. Dáta o sťahovaní potvrdzujú, že INF2.0 je dominantná najmä na základných školách, odkiaľ tiež pochádza najviac nových registrácií učiteľov (1112 nových ZŠ učiteľov v školskom roku 2024/2025). V budúcnosti sa organizácia plánuje špeciálne zamerať na aktualizáciu SŠ materiálov a tvorbu nových plánov hodín, aby rozšírila svoje povedomie na stredné školy.

4.2 Diagnostický test digitálnych zručností

Test digitálnych zručností (TDZ) slúži na testovanie žiakov a študentov na začiatku a konci školského roka, pričom učitelia dostávajú reporty s výsledkami. Po ukončení testovania sa v reportoch objaví aj tzv. *ružová krivka*, ktorá ukazuje, aký bol v rámci rovnakého ročníka priemer žiakov v iných školách po celom Slovensku.

V rámci ZŠ testu (ktorý má tri varianty pre rôzne ročníky) sa na začiatku školského roka 2024/2025 zúčastnilo 43743 žiakov. Žiaci ZŠ sa najviac zlepšili v témach *text* a *klávesnica*. Naopak, v téme *práca s informáciami* zaznamenali pokles skóre.

Pre stredné školy (SŠ) bol test ponúkaný v jednotnej podobe bez možnosti vyberať si z modulov testu, čo viedlo k slabšej návratnosti (z 1333 študentov na začiatku, len 250 na konci). V SŠ teste dosiahli študenti najväčší posun v téme *algoritmy*. Študenti si však pohoršili v témach *hľadanie vzorcov* a *práca s videom*.

INF2.0 reaguje na tieto výzvy vývojom novej aplikácie na TDZ, ktorá umožní učiteľom SŠ navoliť si len tie moduly, ktoré plánujú v školskom roku vyučovať. Očakávalo sa, že modularita zvýši počet testovaných a návratnosť a k novembru 2025 sa tieto očakávania potvrdili: otestovaných študentov je o 1000 viac, než v minulom školskom roku.

4.3 Vzdelávacie programy DigiShift

INF2.0 rozšírila svoju pôsobnosť o vzdelávanie učiteľov iných predmetov ako informatika, pretože digitálne zručnosti žiakov je potrebné rozvíjať komplexne. Pilotovali sa dva niekoľkomesačné programy:

1. DigiShift SOŠ. Program pre 25 učiteľov stredných odborných škôl zameraný na integráciu digitálnych nástrojov do výučby. Program viedol k hlbšej zmene od „spestrenia hodín“ k strategickému využívaniu technológií.

2. DigiShift ZŠ. Pilotný program pre 42 učiteľov rôznych predmetov (napr. geografia, jazyky, matematika), zameraný na využívanie digitálnych nástrojov cez tri moduly: *dáta a AI*, *dáta a grafika*, a *dáta a programovanie*.

Dáta potvrdili význam mentoringu. Mentorovaní učitelia v programe DigiShift ZŠ preukázali vyššiu kvalitu prípravy hodín, lepšie formulovali ciele a zmysluplnejšie integrovali digitálne technológie.

Od budúceho školského roka sa oba programy škálujú ako inovačné vzdelávanie a zameriavajú sa na tri moduly: *AI, grafika a interaktívne a programovacie nástroje*.

5 Percepcia učiteľov (analýza prieskumov)

Na konci školského roka 2024/2025 INF2.0 realizovala prieskum medzi učiteľmi informatiky (93 odpovedí). Zistenia potvrdili vysokú mieru využívania materiálov a ich pozitívny dopad na pedagogickú prax.

Frekvencia využitia: 54,5 % učiteľov používa materiály INF2.0 na každej hodine informatiky, pričom ďalších 31,8 % ich využíva párkrát do mesiaca.

Vplyv na sebavedomie: 71,6 % učiteľov uviedlo, že sa ich sebavedomie pri výučbe zvýšilo, pričom ďalších 16 % zaznamenalo významné zvýšenie sebavedomia.

Vplyv na žiakov: 82,7 % učiteľov pozorovalo vyšší záujem žiakov o diskusiu a aktivity na hodinách informatiky vďaka materiálom INF2.0.

Prínos materiálov: učitelia najviac oceňujú metodickú oporu a vypracované materiály, ktoré uľahčujú prípravu na hodinu. Zdôrazňujú, že materiály sú spracované „zaujímavou a hlavne zrozumiteľnou formou aj pre neinformatika“ a pomáhajú držať krok s rýchlym vývojom v IT.

5.1 Odpovede na výzvy v rozvoji digitálnych zručností

Prieskumy (realizované v auguste a októbri 2025 na dvoch live-konferenciách prostredníctvom platformy Sli.do) sa zameriavali aj na identifikáciu prekážok, ktoré učiteľom bránia v rozvoji digitálnych zručností ich žiakov.

Učitelia by najviac uvítali:

- viac času/viac hodín informatiky v rozvrhu (tento bod bol

- opakovane uvádzaný ako kľúčový faktor),
- funkčná a dostupná technika/lepšie vybavenie a internetové pripojenie,
- prepojenie s inými predmetmi a využívanie digitálnych nástrojov aj mimo hodín informatiky,
- kompetentný a motivovaný učiteľ/vzdelávanie učiteľov (Informatika 2.0 2025b, 2025c).

Vzhľadom na fakt, že 100 % opýtaných v inom prieskume potvrdilo, že Informatika 2.0 nie je len pre učiteľov informatiky, je rozširovanie pôsobnosti cez program DigiShift logickou odpoveďou na volanie po medzipredmetovom prepojení digitálnych zručností.

6 Záver a výzvy do budúcnosti

Iniciatíva Informatika 2.0 v školskom roku 2024/2025 potvrdila svoj zásadný prínos pre slovenských učiteľov a žiakov. Priemerný posun v digitálnych zručnostiach žiakov o 3,74 percentuálnych bodov a výrazný nárast sebavedomia u učiteľov (87 %) sú merateľnými dôkazmi dopadu.

Najväčšou výzvou pre INF2.0 zostáva rozšírenie pôsobnosti na stredné školy. S cieľom túto výzvu prekonať, organizácia zavádza modulárny test digitálnych zručností pre SŠ a posilňuje tvorbu SŠ materiálov.

V budúcnosti sa INF2.0 bude okrem aktualizácie materiálov pre kurikulárnu reformu na ZŠ intenzívne venovať škálovaniu programu DigiShift s dôrazom na mentoring a spúšťaniu komunitného fóra priamo na webe INF2.0 pre takmer 10 tisíc učiteľov v databáze INF2. 0. Tieto kroky potvrdzujú strategický záväzok organizácie rozvíjať digitálne kompetencie komplexne, nielen prostredníctvom informatiky, ale naprieč celým vzdelávacím systémom.

Bibliografia

- Nadácia Pontis. 2020. *Informatika ako dôležitý predmet pre budúcnosť žiakov: výsledky prieskumu medzi riaditeľmi základných škôl*. https://www.nadaciapontis.sk/wp-content/uploads/2020/09/Vysledky_prieskumu_FOCUS_jun_2020.pdf.
- Informatika 2. 0. 2025a. *Impact Report 2024/2025*. Interný dokument. <https://informatika20.sk>.
- Informatika 2. 0. 2025b. *Poll Results*. Interný prieskum október 2025. <https://informatika20.sk>.
- Informatika 2. 0. 2025c. *Poll Results*. Interný prieskum august 2025. <https://informatika20.sk>.
- Ministerstvo investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie. 2019. *2030 Digital Transformation Strategy for Slovakia: Strategy for Transformation of Slovakia into a Successful Digital Country*. <https://mirri.gov.sk/wp-content/uploads/2019/10/SDT-English-Version-FINAL.pdf>.
- Rada Európskej Únie. 2023. *Digitálne zručnosti a kompetencie a úspešné digitálne vzdelávanie a odborná príprava: príprava na digitálny vek*. Tlačová správa. <https://www.consilium.europa.eu/sk/press/press-releases/2023/11/23/digital-skills-and-competences-and-successful-digital-education-and-training-fit-for-the-digital-era/>.
- Štátna školská inšpekcia. 2025. *Vzdelávanie žiakov v oblasti kybernetickej bezpečnosti je ohrozené nulovou odbornosťou vyučovania informatiky v školách*. <https://www.ssi.sk/2025/02/10/vzdelavanie-ziakov-v-oblasti-kybernetickej-bezpecnosti-je-ohrozene-nulovou-odbornostou-vyucovania-informatiky-v-skolach/>.

Mgr. Pavlína Meľuchová

Informatika 2.0

E-mail: official@informatika20.sk

Martin Dojčár (ed.)

**BEZPEČNÉ SPOLOČENSTVO
A PREVENCIA RIZIKOVÉHO SPRÁVANIA**

SAFE COMMUNITY AND PREVENTION OF RISKY BEHAVIOR

Zostavovateľ © doc. PaedDr. Martin Dojčár, PhD.

Návrh a grafické spracovanie obálky © MgA. Štefan Blažo, PhD.

Tlač a knižárske spracovanie TypoPress s.r.o., Košice-Myslava

Prvé vydanie.

Vydala Spoločnosť pre štúdium spirituality v Košiciach v roku 2025.

ISBN 978-80-974380-4-3 (print)

ISBN 978-80-974380-5-0 (online)

Zborník konferenčných príspevkov z rovnomennej vedecko-odbornej konferencie, ktorú organizovala Pedagogická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave v spolupráci s cirkevným odborom Ministerstva kultúry Slovenskej republiky 2. októbra 2025 na Trnavskej univerzite v Trnave.

Peer-reviewed conference proceedings from the conference organized by the Faculty of Education at Trnava University in Trnava, Slovakia, in cooperation with the Department of Religious Affairs of the Ministry of Culture of the Slovak Republic on October 2, 2025, at the Trnava University in Trnava.

